

Novinářská cena 2010

Výběr vítězných
a nominovaných
příspěvků

Novinářská cena 2010

Výběr vítězných a nominovaných příspěvků

Vydala Nadace Open Society Fund Praha
Duben 2011

www.novinarskacena.cz/ www.osf.cz

Novinářská cena 2010

Nadace Open Society Fund Praha uspořádala pilotní ročník soutěže Novinářská cena v České republice po vzoru kolegů z Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation na Slovensku, kde se cena pořádá již sedmým rokem. Soutěž oceňuje hodnotné novinářské práce, které vynikajícím způsobem zachycují problematiku dnešní společnosti a tím přispívají k jejímu zkvalitňování. Na rozdíl od zavedených soutěží je Novinářská cena zaměřena na hodnocení publikovaných příspěvků v daném kalendářním roce. Uspěť tedy může práce jak renomovaného, tak začínajícího autora. Soutěž klade zvláštní důraz na investigativní žurnalistiku a má ambici stát se fórem kvalitní české žurnalistiky otevřeným pro zástupce médií, ale i širší odbornou a laickou veřejnost.

V letošním pilotním ročníku přihlásili autoři, redakce, vydavatelé a veřejnost do soutěže téměř 250 žurnalistických příspěvků, které soutěžily v pěti kategoriích: Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek, Nejlepší reportáž, Nejlepší rozhovor, beseda, diskuze, Nejlepší česko-slovenský kreslený vtip, komiks nebo karikatura a Nejlepší komentář, krátký publicistický příspěvek nebo blog.

O každé kategorii rozhodovala samostatná tří- až pětičlenná porota složená z osobností akademické, mediální a neziskové sféry. Na průběh soutěže dohlížela pětičlenná Rada soutěže, kterou tvořili ředitel Nadace Open Society Fund Praha Robert Basch, členka správní rady této nadace Marie Kopecká, zástupkyně ředitelky Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation Bratislava Ľubica Stanek, výkonný ředitel Transitions o. s. Jeremy Druker a konzultant společnosti NextBig Adam Javůrek. Tato rada společně s Radou soutěže na Slovensku také rozhodovaly o udělení zvláštní česko-slovenské ceny za výjimečnou investigativní žurnalistiku.

www.novinarskacena.cz

Nadace Open Society Fund Praha

Nadace OSF je součástí mezinárodní sítě nadací Open Society Foundations, kterou založil americký filantrop George Soros. Nadace přispívá k rozvoji hodnot otevřené společnosti a prosazuje systémové změny na podporu demokracie v České republice. Mezi lety 1992 a 2008 rozdělila 1,1 miliardy korun mezi více než 9000 projektů českých neziskových organizací. V současnosti podporuje především projekty zaměřené na protikorupční opatření, veřejnou kontrolu institucí, rovné příležitosti žen a mužů a projekty proti diskriminaci Romů. Nadace také poskytuje stipendia studentům a od roku 2010 pořádá v České republice soutěž Novinářská cena.

www.osf.cz

Vítězné a nominované příspěvky soutěže Novinářská cena 2010

Kategorie Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek

Vítěz: Série Diag Human

Michael Fiala, David Havlík (Česká televize: Reportéři ČT)

Nominace: Kmotr z panství Hluboká

Marek Švehla (Respekt)

Nominace: Série článků rozkrývající odměny zastupitelů působících v městských firmách a pokrývající černé financování politických stran

Marie Valášková, Radek Kedroň (Hospodářské noviny)

Kategorie Nejlepší reportáž

Vítěz: Jak se staví tygr

Tomáš Lindner (Respekt)

Nominace: Perestrojka á la Kuba

Magdalena Sodomková, Jan Šibík (Reflex)

Nominace: Kluci, co hodně zlobí

Iva Vokurková (Týden)

Kategorie Nejlepší rozhovor, beseda, diskuze

Vítěz: Sto ran bičem by byl úspěch

Kateřina Šafaříková (Respekt)

Nominace: Děkujte Bohu, že máte poblíž Rusko

Daniel Kaiser (Lidové noviny)

Nominace: Epidemie dnešní doby

Ondřej Nezbeda, Martin Uhlíř (Respekt)

**Kategorie Nejlepší komentář, krátký publicistický příspěvek
nebo blog**

[Nominace: Série Euro v ohrožení](#)

David Klimeš (E15)

[Nominace: Série komentářů](#)

Erik Tabery (Respekt)

[Nominace: Série komentářů](#)

Martin Komárek (Mladá fronta DNES)

Kategorie Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek

Porota:

- **Oldřich Černý**, ředitel Nadace Forum 2000 a Prague Security Studies Institute
- **Adriana Krnáčová**, konzultantka a bývalá ředitelka Transparency International - Česká republika
- **Tatiana Repková**, poradkyně v oblasti řízení médií a ředitelka Media Managers Club

Vítěz:

Série Diag Human

Michael Fiala, David Havlík (Česká televize: Reportéři ČT)

www.ceskatelevize.cz

Tento příspěvek zde není uveřejněn, neboť se jedná o sérii televizních reportáží.

Příspěvek získal také zvláštní česko-slovenskou cenu za výjimečnou investigativní žurnalistiku, kterou mu na společném zasedání udělily rady soutěže Novinářská cena v České republice a na Slovensku.

Vyjádření poroty:

Důkladná a přehledná série reportáží odhalila hlavní aktéry případu, který ukazuje kriminální spojení politiky s organizovaným zločinem v České republice. Série vykreslila diletantský přístup českého státu při řešení této kauzy s podezřením, že kauza byla vedena tímto způsobem, aby sloužila k obohacení třetích osob. Tato série reportáží ušetřila českému státu více než 3 miliardy korun – nejen tím dokazuje sílu investigativní žurnalistiky.

Nominace:

Kmotr z panství Hluboká

[Marek Švehla](#)

www.respekt.cz

Vyjádření poroty:

Příspěvek mimořádně podrobně rozkrývá a srozumitelně vysvětluje podstatu fenoménu „kmotrovství“. Porota oceňuje, že se autorovi podařilo prolomit regionální tabu a poukázat na zvrácené vnímání vztahu mezi veřejnou správou a businesssem na lokální úrovni, které degraduje až do korupčních vztahů.

Kmotr z panství Hluboká

[Marek Švehla](#)

Jeho pověst vládce jižních Čech z něj dělá skoro mytickou postavu. I reálný příběh Pavla Dlouhého ale ukazuje život v Česku v nečekaných odstínech.

Byť se to zvenku nezdá, restaurace Hubert v Hluboké nad Vltavou patří ke středobodům Jihočeského kraje. Zásahu na tom má zdejší štamgast Pavel Dlouhý, jeden z mužů, které před rokem tehdejší předseda ODS Mirek Topolánek označil za kmotry.

Dlouhý je předsedou jihočeské agrární komory, členem představenstev nebo dozorčích rad dalších dvanácti podniků, hlubockým místostarostou. Všude tam bychom ho ale hledali spíš marně. Jihočeský „kmoť“ úřaduje u Huberta v lokále plném paroží, vycpaných jeleních hlav a dalších mysliveckých trofejí. Na přilehlém parkovišti má rezervované stání co nejbližší ke vchodu do restaurace, uvnitř pak své stálé místo u jednoho z hospodských stolů. K Hubertovi přijíždí ve svém stříbrném terénním porsche obvykle před polednem, poobědvá a začne vyřizovat agendu. Přesněji řečeno přijímat hosty, kteří sem za ním jezdí, protože potřebují pomoci, poradit nebo se jen zeptat na jeho názor. Na poradu k Hubertovi jezdí třeba i jihočeský hejtman nebo jeho zástupce, primátor Českých Budějovic, šéfové velkých jihočeských podniků, politici z Prahy. Když do jižních Čech jede ředitel podniku Lesy ČR, napřed zamíří k Hubertovi, a teprve potom na krajský úřad za hejtmanem. K Hubertovi se jel nedávno poradit i kandidát na ombudsmana Jan Zahradník, kterého zajímalo, jak by se dala získat co největší podpora. Hostitel hodně dbá i na rituál – třeba když jihočeského vicehejtmana a šéfa jihočeské ODS Martina Kubu při setkání líbá na tváře.

Ale nejde jen o držitele důležitých funkcí nebo zlatých kreditních karet, kteří parkoviště u Huberta plní svými velkými terénními auty. K Hubertovi docházejí i Hlubočtí, kteří potřebují vyjednat něco kolem svého podnikání, získat od města pronájem, bydlení nebo třeba sehnat protekci pro dítě. „*Od všech lidí tady slyšíte – to musíš projednat napřed u Huberta s Pavlem,*“ říká jeden z místních obyvatel. „*Přijetí má tady svůj rituál,*“ vysvětluje další z rezidentů Hluboké, který se jednou k Hubertovi vypravil. „Zeptáte se číšníka, jestli má pan Dlouhý čas. Číšník vás pak vyzve, abyste čekal. Zajde za Dlouhým, sdělí mu žádost o přijetí a čekajícímu hostovi oznámí rozhodnutí. Dlouhý pak přijde a zdvořile si vyslechne, o co jde. Někdy pak s úsměvem prohodí: *„Proč jsi za mnou nepřišel dřív?“*“

Tahle uctivost a přívětivost má ale evidentně své limity. Pokud totiž lidé o Dlouhém mluví, tak jen pod příslibem striktní anonymity.

„Všichni jsou mu tady zavázáni už jen kvůli tomu, co pro město udělal,“ říká jedna z místních obyvatelek. „Zároveň ale má hodně lidí pocit, že ta pomoc není zadarmo. Že se pan Dlouhý jednoho dne ohlásí a bude něco chtít na oplátku on a že by pak bylo hodně těžké odmítnout. Proto tam někteří lidé radši nejdou.“

Občan Dlouhý

Kdo ví, jestli Topolánek s označením „kmostr“ střelil od boku. (Sám ex-premiér se na toto téma odmítl s Respektem bavit.) Detailnější pohled na svět Pavla Dlouhého ale naznačuje, že se minimálně v jisté symbolické rovině docela trefil. Dlouhý si pečlivě pěstuje pověst člověka, za kterým může kdokoli přijít a požádat o pomoc. Svým místem v restauraci u hlavní silnice dokonce vypadá jako muž, co na své spoluobčany vyloženě čeká. Každý z návštěvníků se přitom stává součástí široké sítě známých, jejichž pomoc bude potřebovat zase někdo jiný. „Jednou mi pan Dlouhý zavolal a chtěl, abych něco udělal pro zvolení jedné dámy do Rady Českého rozhlasu,“ vypráví jeden z poslanců ODS. „Řekl jsem, že udělám, co budu moct. Přitom mi nedávalo logiku, k čemu on potřebuje své lidi v Radě Českého rozhlasu. Když jsem ho pak víc poznal, tak mi to došlo: prostě chce mít na co nejvíce místech své lidi, nebo si mě prostě jen zkoušel, jestli mu pomůžu a on si mě bude moct mezi své lidi zařadit.“

Pavel Dlouhý také dbá na pověst spořádaného hlubockého občana, který sponzoruje místní základní školu a dětské centrum volného času, aby měly zdejší rodiny levnější zájmové kroužky pro děti. Je starostlivým otcem, který pravidelně chodí svému desetiletému synovi na školní besídku. Svého syna má přitom v normální hlubocké škole, přestože kousek za jeho domem sídlí soukromá škola s výukou v angličtině.

Jeho soukromý život provází zvláštní kombinace okázalosti a hry na „prostotu“. Jak rád zdůrazňuje v rozhovorech, bydlí ve fádním rodinném domě postaveném svépomocí koncem 80. let. I po městě ale

prakticky výhradně jezdí v některém ze svých dvou porsche. Se svojí manželkou se na veřejnosti prakticky neobjevuje, sdílí s ní ale dům a také kancelář. Ta je oficiálně napsaná na manželčinu spediční firmu, ve skutečnosti se však jedná pouze o činnost na živnostenský list a nic nenavědčuje tomu, že by reálně fungovala. Kancelář sídlí v honosně zrekonstruovaném schwarzenberském dvoře v centru Hluboké. Na chodbě před kanceláří návštěvníka ohromí vycpané hlavy afrických zvířat, včetně buvola, hrocha, nosorožce a slona. Uvnitř spediční kanceláře (kde ale majitel zrovna není) se pak návštěvník může zabořit do kožené sedačky nebo se usadit na stoličky vyrobené ze sloních nohou – nic překvapivého u člověka, který si podle svých známých libuje v cestách za lovem do Afriky.

Život Pavla Dlouhého zkrátka vypadá jako jedna velká záhada. Jeho známí také pořádně nevědí, čím se vlastně živí, když pořád vysedává v restauraci a chodí po honech a podobných radovánkách. Mezi lidmi v Hluboké má pověst boháče, jemuž v okolí patří kdeco včetně vyhlášené Schwarzenberské obory za městem, kde na honech utužuje kontakty s pražskými potentáty. S tímto majetkem to ale patrně nebude až tak horké: obora patří státním lesům, stejně jako ostatní lesní plochy v okolí a Dlouhý si v ní maximálně objednává komerční střelbu (třeba teď na podzim má objednanou jednu naháňku divokých prasat za dva tisíce eur na den). Ani pohled do katastru nemovitostí neukazuje na člověka, který za posledních dvacet let shromáždil víc pozemků než Schwarzenbergové za tři sta let, jak se nedávno o Dlouhém vyjádřil český ministr zahraničí. Pavel Dlouhý a jeho manželka mají v pozemkových rejstřících jen několik zápisů, které co do rozlohy nestojí moc za řeč.

Sám Dlouhý dal v poslední době dva rozhovory novinám, v nichž o sobě mluví jako o obyčejném místostarostovi malého města a jako svůj zdroj obživy zmiňuje členství v představenstvech a dozorčích radách. Na druhou stranu většinou jde o akciovky s neprůhlednými vlastníky, jejichž majitelem může být z velké části „kmoťr“ osobně. To se možná týká i proslulého Rybářství Třeboň, kam Dlouhý rád jezdí na lov

kachen nebo bažantů a podle svědků se bez protestů nechává titulovat „pan majitel“.

Tomu všemu dominuje pověst Dlouhého jako mocného vládce jižních Čech, který řídí krajský úřad i budějovickou radnici a vzbuzuje strach u každého, s nímž reportér Respektu na Budějovicku mluvil. Přesněji řečeno – strach smíšený s úctou a obdivem. (Dodejme ještě, že Pavel Dlouhý rozhovor s Respektem podmínil tím, jak se mu budou zamlouvat předem zaslané otázky. Na e-mail, že otázky se budou týkat posledních dvaceti let jeho života, už nereagoval.)

Dlouhý Půr

V jižních Čechách se podle všeho nerozdělují miliardy jako při zbrojních zakázkách. Ani tu místní „kmoťři“ nejsou podezřelí z napojení na tvrdou kriminalitu typu obchodu se ženami jako v severních Čechách. Pavel Dlouhý – ať už řeči o jeho bohatství jsou nebo nejsou pravdivé – dokázal něco jiného: díky svým kontaktům v mocné zemědělské lobby vytvořil pozoruhodnou klientelistickou síť, která do značné míry ovládá politický a ekonomický život na jihu Čech.

Dlouhý se zjevuje na scéně začátkem 90. let jako ředitel nenápadného, ale důležitého Školního zemědělského podniku Hluboká. Má za sebou studia zemědělské ekonomiky v Budějovicích a práci zootechnika v JZD Lišov, městečku mezi Budějovicemi a Třeboní. Na začátku 90. let se stává společníkem ve dvou malých obchodních firmách, nyní už zaniklých, které zůstaly jeho jedinou přiznanou podnikatelskou činností. Ale i když oficiálně nepodnikal, patřil evidentně k nemnoha lidem, kteří se v českém kapitalismu rychle rozkoukali. Sám ovšem o této době nikdy veřejně nemluvil, musíme se tedy spokojit s dostupnými dokumenty a s tím, co – pod příslibem anonymity – říkají lidé z jeho okolí.

Šéfovat státnímu statku se na začátku 90. let mohlo zdát jako ztracený čas, opak byl ale pravdou. V té době se formuje nový, dosud více nepopsaný fenomén agrární lobby, která už tehdy ukousla výrazný kus

moci v novém státě. Šlo o kamarády ze zemědělských škol, státních statků a JZD, myslivce, kteří tužili své kontakty na pravidelných lovech, kam zvali další „užitečné“ lidi. Dlouhý je v té době rozhodně jedním z nich. Osobně zná prvního polistopadového ministra zemědělství Bohumila Kubáta i jeho nástupce Josefa Luxe, kamarádí se se šéfem pozemkového fondu a vlivným lidoveckým poslancem Karlem Machem.

Dlouhý stejně jako další ředitelé státních statků začíná vyřizovat restituce a jako všichni lidé v těchto pozicích má možnost tuto proceduru různě komplikovat. V mnoha případech se místo půdy vydávají restituční nároky, které lze na pozemkovém fondu směnít za jinou nemovitost. Každý, kdo měl tehdy ponětí o tom, co je územní plán, o nevyhnutelném bohatnutí Česka, stavebním boomu, možnosti přeměnit zemědělskou půdu na stavební parcely a měl známé na pozemkovém fondu, věděl, že jde o skutečný poklad. Nenápadná směna zemědělského pozemku za stavební znamenala vydělat na metru půdy stokrát, později i tisíckrát víc. Lidé s dobrými kontakty proto restituční nároky od často dezorientovaných restituentů kupovali a měnili je za stavební pozemky. Nakolik to dělal Dlouhý, není známo, měl k tomu ale ideální podmínky: přehled o restituentech a podle mnoha hlasů i dobré známé na pozemkovém fondu.

Dlouhého známí jsou přesvědčeni, že právě tehdy přišel k penězům. Pokud je to pravda, musel to dělat velmi obezřetně a promyšleně pomocí smluv o smlouvách budoucích nebo utajených podílů u lidí, kterým může věřit.

Každopádně lidé kolem něj nápadně rychle zbohatli. Například Josef Půr, hlubocký občan a Dlouhého kolega ze zemědělské univerzity, pod něj školní státní statek patřil. Půr zakládá koncem roku 1992 firmu Agriprod. Na jaře 1993 pak Agriprod uzavírá s Dlouhým a jeho statkem smlouvu o vypořádání náhradní restituce. Tato smlouva, na niž Respekt narazil v archivech, poměrně názorně ukazuje, jak to tehdy lidé s konexemi dělali. Agriprod koupil restituční nárok od paní Marie Němcové a nechal si jej ohodnotit částkou 3,3 milionu korun

(třeba položku „krmiva a steliva“ odhad cení částkou 352 tisíc korun). Dlouhý jako ředitel podniku, který má restituci vypořádat, za to nabízí rozlehlý schwarzenberský dvůr a vedlejší stavební parcelu v centru Hluboké hned pod zámekem – v celkové hodnotě 3,1 milionu korun. Jde o tentýž schwarzenberský dvůr, kde má nyní Dlouhý kancelář a sbírku afrických vycpanin na zdech. Na volné parcele Argiprod postavil dnes největší hlubocký hotel Podhrad, kde je Dlouhý také častým hostem. Oba objekty dnes mají hodnotu řádově stovek milionů korun.

Argiprod je v současnosti na Hluboké zdaleka největším zemědělským podnikem a kromě zmíněného schwarzenberského dvora a hotelu Podhrad vlastní obrovskou zemědělskou usedlost s chovem koní Vondrov nebo rozlehlou louku pod zámekem, na níž se dnes hraje golf. I tuto louku pomáhal Půrovi zajistit Dlouhý – pomocí svých pák v městské radě.

V roce 1993 Dlouhý a Půr vstupují do politiky – první zakládá na Hluboké ODS, druhý ČSSD. A jak ukáže budoucnost, politickými konkurenty jsou jen naoko. Oba spolu sedí v radě města, navíc z Hluboké přenáší spojeneckého ducha i do nedalekých Budějovic a na úroveň kraje. Tam se dějí podstatně důležitější věci než v malé Hluboké, a především Dlouhý si to evidentně uvědomoval.

Přesuňme tedy děj příběhu do Českých Budějovic, což není daleko – z Hluboké nějakých deset minut autem. V 90. letech nebylo nijak zvlášť patrné, že by se Pavel Dlouhý dokázal v budějovické politice prosadit. ODS byla zdaleka nejsilnější strana ve městě a žila tehdy sporem dvou skupin. V čele jedné stál Miroslav Beneš, druhou neformálně vedl Jiří Vlach. Beneš přece jen držel prim: byl primátorem města, zatímco Vlach trávil čas v Praze coby místopředseda sněmovny. Podle pamětníků patřil tehdy Dlouhý do Vlachova křídla, zatímco s dominantním a podle řady lidí i panovačným Benešem si vůbec nerozuměl. Přesto se po tzv. sarajevském atentátu – pokusu části ODS sesadit kvůli korupčnímu skandálu tehdejšího šéfa strany Klause –

rozhodl ve straně setrvat, zatímco Vlach odešel do nově vzniklé Unie svobody.

Miroslav Beneš se po volbách na jaře 1998 stává poslancem a odchází do Prahy. Vedení budějovické ODS svěřuje do rukou zubařky Zuzany Vystrčilové, která v komunálních volbách získává navzdory celopartajnímu rozkolu a prohraným parlamentním volbám rekordních 37 procent hlasů. ODS je ale zahnaná do kouta, všichni jsou proti ní, spojují se s komunisty, a tak místo do vedení města putuje Klausova strana v Budějovicích do opozice. *„Byla jsem přesvědčená, že pouhých devět let od listopadu se nenajde demokratická strana, která by šla do koalice s komunisty, ale stalo se,“* vzpomíná dnes na ty časy Zuzana Vystrčilová.

Ani ztráta moci však do budějovické ODS smír nepřinesla. Tentokrát proti sobě stojí Beneš a středoškolský učitel matematiky, majitel soukromého gymnázia Jan Zahradník, který o jeden hlas vítězí a stává se pak i prvním a také úspěšným kandidátem strany na hejtmana. ODS ve městě sice nevládne, je však velmi populární a směřuje k dalšímu volebnímu vítězství.

Jiná politika

Není přesně jasné, jak se to stalo, ale v té době už je Pavel Dlouhý i v Budějovicích pojmem. Běžně se mluví o jeho vlivu na řadu rozhodnutí, ví se o jeho dobrých kontaktech v jiných stranách, s nimiž jsou jiní členové ODS rozhádaní. Ví se taky o jeho známostech na ministerstvu zemědělství a všech podstatných úřadech v Budějovicích, které mají vliv na zemědělskou činnost, pozemky a stavební aktivitu města. Tehdy, někdy na přelomu tisíciletí, začalo být normální jezdit se radit na Hlubokou. *„Všichni kolem mě říkali, jak velké má Dlouhý styky a jak je bohatý. Říkali – to by Dlouhý chtěl, to by nechtěl. Přitom šlo spíš o drobnosti – jednotlivé zakázky a další aktivity města,“* vypráví Zuzana Vystrčilová. *„Mně ale připadalo, že není až tak významný. Vlastně jsem nikdy nerozuměla, proč se Dlouhého všichni tak báli.“*

Vznikem krajů, ekonomickým vzestupem Česka a blížícím se vstupem do EU rapidně přibývá peněz na různé investice a budějovická ODS se tehdy podle pamětníků začíná měnit. Přibývají členové, brzy je ovšem zřejmé, že nejde o spontánní vstupy lidí nadšených pro politiku, ale spíš řízené náboje mezi znesvářenými křídly, jež se snaží přetáhnout vliv na svoji stranu. Přicházejí lidé, kteří se už nechtějí unavovat diskusemi dlouho do noci, spíš vedou zákulisní jednání, počítají hlasy, vytváří si spojení různými politickými obchody.

V jisté míře je toto chování přirozené v každé politické straně, kritické hlasy v Budějovicích jsou ale přesvědčeny, že v ODS to přesáhlo únosnou míru a že se tehdy začala měnit z ideového rozhodovacího centra ve spolek lidí, kteří si přes „politiku“ chtějí zajistit přístup k veřejným penězům, mít vliv na rozdělování veřejných zakázek. To se dá samozřejmě těžko dokázat, běh dalších událostí mu ale dává spíš za pravdu.

Zuzana Vystrčilová vypráví, že Pavla Dlouhého nikdy osobně neviděla. On nechodil na schůze vedení regionální ODS ani na schůze budějovického zastupitelstva, ona zase nejezdila na porady k Hubertovi, o nichž slýchala z vyprávění svých kolegů. Přesto je přesvědčená, že změna v ODS tehdy probíhala podle promyšleného plánu sestaveného na Hluboké. Usuzuje tak z toho, že noví lidé postupovali velmi uvážlivě. Netlačili se přímo do vysokých pozic, v první linii chtěli nechat známé tváře a sami pak obsadit místa v zastupitelstvu, z nichž by byli schopni radu města kontrolovat a pomalu ovlivňovat.

Je o tom přesvědčená i kvůli příhodě, která se stala krátce před volbami 2002. Tehdy ji jako kandidátku na primátorku kontaktovali dva mladší členové ODS, spojenci Pavla Dlouhého Jan Špika (pozdější poslanec) a František Jelen (dnešní náměstek primátora). Dali si s ní schůzku v restauraci a tam jí předestřeli svůj plán: může se stát primátorkou, pokud podpoří dosazení nových lidí z ODS na volitelné pozice na úkor lidí od Beneše. Vystrčilová tehdy odmítla podobnou dohodu udělat, sama odstoupila z kandidátky a definitivně odešla z politiky. „Vždy si do čela vybírali někoho, kdo měl kredit a přitom byl

ochoten plnit zadání, a to já nechtěla. Bylo mi jasné, že šlo o snahu ovládnout zakázky, o propojení politiky s byznysem. Nikdy nepadlo jméno Dlouhý, ale byla jsem přesvědčena, že se ta dohoda rodila na Hluboké.“ Dnes se zdá, že její odhad může být trefný: Špika i Jelen jsou v současnosti blízkými spolupracovníky Dlouhého. Špikovi dělal Dlouhý na velmi malý úvazek poslaneckého asistenta (aby získal legitimaci do parlamentu), Jelen znovu kandiduje za ODS v komunálních volbách.

Když Vystrčilová dohodu odmítla, ODS na návrh hejtmana Zahradníka navrhla na primátora Juraje Thomu, archeologa, který nepatřil mezi Dlouhého lidi, uměl se ale přizpůsobit. Podle Vystrčilové se ODS začala zásadně proměňovat. *„Výběr kandidátky pro volby do roku 1998 trval do jedné v noci. O každém místě se dlouze diskutovalo, zvažovaly se varianty. Volilo se v několika kolech. Později začalo být vše během hodiny dvou hotové. Kandidáti neměli potřebu se představit. Na schůzi se přinesly hotové návrhy, které mně neznámí mladí lidé bez problémů odhlasovali.“*

Vymstí se vám to

„Byl to zvláštní pocit. Všichni o něm mluvili, ale nikdo ho na vlastní oči neviděl,“ odpovídá Juraj Thoma na otázku, kdy se s Dlouhým poprvé setkal. Pak vzpomíná, jak ho vezl tehdejší hejtmán Zahradník v roce 2002 představit k Hubertovi jako kandidáta na primátora. *„Řekl mi, že setkat se s Dlouhým je důležité, a já to víc nezkoumal. Podobně mluvili všichni.“* Thoma na to dál vzpomíná takto: *„Když jsme přijeli na Hlubokou, seděl Dlouhý u svého oblíbeného stolu a mlčel. Zahradník prohlásil, že má dobrého kandidáta na primátora, a já se posadil. Dlouhý se nezeptal na mé názory, na nic a prohlásil něco jako – tak když si to pan Zahradník přeje, tak já mu jeho přání splním.“* Proč ale vůbec jede hejtmán ukazovat budoucího primátora místostarostovi Hluboké? *„Jel jsem budoucího primátora představit předsedovi agrární komory,“* brání se Zahradník. Tahle věta je důležitá:

odvolávání se na své šéfování agrární komoře totiž slouží Dlouhému k obhajobě toho, proč do tolika věcí mluví a proč za ním tolik lidí jezdí.

Po této příhodě následovalo téměř osm let komplikovaného soužití, během nichž Thoma napřed jako náměstek primátora a pak tři a půl roku jako primátor řešil agendu, kde podle svých slov spíš jen tušil zájmy Dlouhého, než že by si tím byl jist. Vzpomíná třeba na to, jak od svých kolegů slyšel, že Dlouhý nelibě nese, že ODS v roce 2006 neuzavřela velkou koalici s ČSSD. Důvod je podle řady ten, že právě tyhle široké koalice hrály Dlouhému do karet: mohl vše dohodnout, uplatnit kontakty, jednal na všech frontách, dával sliby na všechny strany.

Další střet se podle Thomy odehrál, když firma Bosch chtěla investovat v Budějovicích do vývojového centra a nemohl se s pozemkovým fondem dohodnout na získání parcely. Když si pak Thoma jako náměstek primátora na pozemkovém fondu zjišťoval, v čem je problém, vymluvili se úředníci na právní komplikace, zatímco neformálně mu řekli, aby se do toho nemíchal, protože to má „ošetřené“ Dlouhý. Nebo když rada města vybírala alternativního dodavatele vody a Dlouhý si Thomu podle jeho slov pozval na Hlubokou a prohlásil, že s výběrem nesouhlasil. *„Nevěděl jsem proč a vyzýval jsem ho, ať řekne, že v tom má nějaké obchodní zájmy. Dlouhý pak prohlásil – je mi to jedno, ale vymstí se nám to.“*

Tuhle hru plnou nejasných řečí, tajemných náznaků, narážek na vliv a moc „Hluboké“ popisují všichni politici, s nimiž člověk v Budějovicích mluví. *„Je obtížné rozlišit, co je na něm mytického a co reálného,“* krčí rameny jeden z nejaktivnějších opozičních politiků na budějovické radnici Svatomír Mlčoch ze Strany zelených. *„Každý, kdo se tu zabývá komunální politikou, slyší, jak je Dlouhý důležitý.“* Jako řadový člen zastupitelstva se prý s Dlouhým nikdy nesešel a neví o něm ani nic oficiálního. *„V politickém zákulisí se ale říká, že o řadě věcí se rozhoduje na Hluboké, o každé důležité personální změně, o každé větší zakázce. Po detailech jsem se nepídil. Nám vadí, že se ODS chová k městu jako majitel většinového balíku akcií. A Dlouhý je pro nás v tomto směru vedlejší.“*

Nutno říct, že primátor Thoma nebyl žádný oponent Dlouhého. Podle znalců budějovických poměrů byl poměrně spolehlivým členem křídla uvnitř ODS spojovaného s Dlouhým. *„I když měl Thoma s Dlouhým nějaké střety, nikdy to nepřinesl do zastupitelstva, nikdy se nesnažil opřít o opozici. Choval se jako součást systému,“* říká Mlčoch. Na druhou stranu nebyl slepým vykonavatelem nějakých zákulisních pokynů z Hluboké ani horlivým návštěvníkem porad u Huberta. V mnohém si dělal svoji politiku a to se mu nevyplatilo.

Poslední střet Thomy s Dlouhým přitom slouží jako největší důkaz moci Dlouhého. Celé to působí poněkud bizarně: Thoma se jako primátor dostal do konfliktu s tajemníkem magistrátu Zdeňkem Řeřábkem. Ten měl pověst arogantního hulváta a opilce, také však kamaráda Dlouhého ještě z dětství v Milevsku. Hlavně byl ale jeho páka na magistrátní úředníky a nejružnější povolení. Thoma roky Řeřábka toleroval, pak však dospěl k názoru, že je třeba jednat. *„Za poslední půlrok jsem se kvůli tomu třikrát vypravil na Hlubokou a říkal Dlouhému, ať si Řeřábka uklidní, nebo mu najde jiné místo. Dlouhý prohlašoval, ať na to zapomenou.“* Koncem dubna pak Thoma Řeřábka se souhlasem krajského úřadu (to předepisuje zákon) odvolal.

O měsíc a půl později potom ODS udělala něco, nad čím každý politický analytik zakrouť hlavou: čtvrt roku před komunálními volbami svého primátora z důvodů nejasných „pochybení“ odvolala a jeho místo přepustila lidovcům. Šéf jihočeské ODS a Dlouhého nejdůležitější spojenec Martin Kuba říká, že primátor šel proti vlastní straně a chystal se stejně kandidovat za někoho jiného, to však působí jako velmi uměle vymyšlený argument. Thoma a další lidé z budějovické politické scény jsou naopak přesvědčeni, že šlo o pomstu za odvolání Řeřábka a demonstraci síly Pavla Dlouhého. Odvolání vlastního primátora podle mnohých dokládá skutečnou sílu, jíž Pavel Dlouhý disponuje.

Bratrstvo

Popis momentální situace na jihu Čech tedy nemusí vypadat úplně optimisticky. Mnozí veřejně činní lidé v Budějovicích vyslovují jméno hlubockého místostarosty šeptem nebo jen křestním jménem, aby nebylo jasné, o kom se mluví. Na druhou stranu díky Topolánkově loňskému útoku na „kmotry“ se tabu a strach začínají přece jen trochu drolit. V Budějovicích je minimálně jeden místní novinář – Richard Vlasák z Deníku, který nebojácně píše vůči Dlouhému otevřeně kritické články, a restauratér Ladislav Vrábel, který na svém webu (nejlepsipizzavemeste.cz/cb) publikuje vše, co se spory na magistrátu souvisí. „Před rokem měli lidé strach říct nahlas jeho jméno. Díky Topolánkovi se to ale změnilo, teď už se tolik nebojí,“ říká Vrábel.

Každopádně do novin má ale drtivá většina lidí pořád strach o zvláštním hlubockém místostarostovi otevřeně mluvit. A když, tak maximálně pod slibem anonymity a vesměs o věcech, které se spíš jen tradují. Několik oslovených podnikatelů, u nichž Respekt odhadoval, že mohli při své práci na Dlouhého narazit, a mají s ním tedy nějaké hmatatelné zkušenosti, jakoukoli debatu – i anonymní – předem kategoricky vyloučilo s tím, že nechtějí přijít o práci, veřejné zakázky, komplikovat si život.

Hledat odpověď na otázku, nakolik je tahle obava reálná, je samozřejmě těžké. Střízlivě vzato, Dlouhého vliv je dnes mnohem větší, než byl v 90. letech. Tehdy budoval možná velmi důkladnou klientelistickou síť, neměl ale tak velký vliv na politiku jako dnes. V minulých deseti letech kolem sebe shromáždil skupinu lidí, která drží zcela zásadní díl politické a ekonomické moci v jižních Čechách.

Patří do ní mladý lékař Martin Kuba, předseda jihočeské ODS, člen městské rady, zástupce hejtmana pro investice, dopravu, evropské fondy. Sedí v dozorčích či správních radách nebo představenstvech patnáct společností – například poloviny jihočeských nemocnic. Dalším je Zdeněk Blažek – šéf městské teplárny, předseda extraligového klubu Mountfield a dalších pěti firem. Třetím důležitým mužem je člen ODS

Miroslav Dvořák, šéf podniku Motor Jikov, předseda krajské pobočky hospodářské komory a člen vedení dalších dvaceti čtyř firem. Také sem patří ředitel střední zemědělské školy a člen městské rady Břetislav Kábele.

Kuba, Blažek a Kábele vedou každý jednu členskou organizaci ODS v Budějovicích a dokázali za poslední roky přivést přesně takové množství členů, aby jihočeskou ODS s přehledem ovládli. Systém hlasování totiž umožňuje, že s relativně malým počtem lidí je možné ovládnout celý kraj. Hlasuje se v několika stupních a vždy rozhoduje většina. Stačí tedy disponovat dostatečně silnou základní organizací, která získá většinu hlasů na úrovni města. A kdo ovládne Budějovice, ovládá v jižních Čechách tradičně celý kraj, protože v Budějovicích je víc členů ODS než ve zbytku kraje.

Do vedení nejdůležitějších městských firem si Kuba a spol. dosadili své lidi, takže například u nemocnic volí manažery a tím mají pod dohledem stomilionové investice, o nichž manažeři rozhodují. Nemusí jít ale o okamžitý užitek. *„Snaží se mít všechno pod kontrolou,“* říká Mlčoch. *„Sdruží své bratrstvo pro své budoucí aktivity a my nevíme, jaké budou.“* Oponenti Dlouhého se například obávají privatizace městských podniků. To je třeba důvod, proč s obavami koukají na Dlouhého angažmá v nedaleké Třeboni, kde je vedený coby předseda představenstva Rybářství Třeboň. *„Mám obavu, že si vyhlédl třeboňské lázně,“* tvrdí jeden z místních politiků, který se také bojí uveřejnit své jméno. *„Dlouhý má vliv na třeboňskou ODS. Společně s ní dosadí neschopného ředitele lázní. Ten je zadluží a oni pak už jen řeknou, že nezbývá nic jiného než privatizace.“*

Pavel Dlouhý ale neovládá jen ODS. V řadě firem s ním a jeho spojenci sedí lidé z ČSSD, od lidovců nebo z KSČM, případně jejich rodinní příslušníci, čímž vzniká pouto, které se přenáší i do politiky. V budějovické politice tak panuje jinde nepoznaná idyla. Koalice se různě kříží a kromě zelených šlo dosud jen výjimečně narazit na vážnější kritiku. Přitom například systém veřejných zakázek ve městě je velmi neprůhledný. Město nevyužívá internetové aukce, výběrová řízení

svazuje podmínkami výhodnými pro konkrétní firmy, mnohdy zužuje výběr jen na několik uchazečů. Podezřele často tak vítězí omezený okruh firem, mezi nimi i dříve nevýznamná hlubocká firma MANE, jejíž majitelé bývají také hosty u Huberta nebo na honech s Pavlem Dlouhým. „*Na kraji i ve městě vítězí šest firem,*“ říká bývalý primátor Juraj Thoma a vzápětí připouští, že on sám pro změnu tohoto systému mnoho neudělal. „*Uvažoval jsem o elektronických aukcích, neměl jsem ale sílu je prosadit.*“ Thomova náměstkyně, rovněž odvolaná, Ivana Popelová k tomu dodává: „*Kdybychom se to snažili změnit, ODS by nás okamžitě odvolala. Chtěli jsme mít klid a neustále přistupovali na kompromisy.*“ Nutno dodat, že Thoma a Popelová dnes kandidují za konkurenční politické hnutí, řeči o propracovaném systému dělení se o zakázky a vyplácení provizí za jejich přidělování jsou však v budějovických politických a podnikatelských kruzích zcela běžné.

Posledním úspěchem Pavla Dlouhého je jeho veleúspěšný zátah na evropské dotace, po privatizaci 90. let a státních zakázkách další důležitý zdroj veřejných peněz. I tady funguje propracovaný systém, jehož nitky se – alespoň se zdá – sbíhají v restauraci Hubert. Pokud to tedy skutečně promýšlel Pavel Dlouhý, pak opět dokázal uvažovat nad jiné rychle a prozíravě. V ODS se traduje, že někdy před krajskými volbami v roce 2008 zavolal Dlouhý tehdejšímu poslanci Tomovi Zajíčkovi a sdělil mu, aby složil svou dlouhé roky vykonávanou funkci předsedy jihočeské ODS, protože ji potřebuje pro někoho jiného. Když se pídil po tom proč, dozvěděl se, že Dlouhý počítá s tím, že stranický šéf regionu bude rozhodovat o tom, kdo v radě kraje dostane na starosti agendu evropských fondů.

Ať už to je nebo není pravda, Zajíček po volbách skutečně rezignoval (on říká, že kvůli prohře ODS) a na jeho místo se dostal Dlouhého nejdůležitější spojenec v ODS Martin Kuba, který vzápětí obsadil post zástupce hejtmána pro finance včetně evropských peněz. Dotace z EU přitom tvoří největší balík peněz, o nichž kraje rozhodují. Ředitelem Úřadu regionální rady, který rozhoduje o žádostech o evropské dotace, se stal mladý právník z Hluboké Jiří Trnka. Ve stejném čase zakládá

jeho bratranec, rovněž rezident Hluboké Jan Šmidmayer firmu G-Project, která se specializuje na sepisování žádostí o dotace z EU. Šmidmayer přitom nedlouho předtím pracoval v rámci civilní vojenské služby na hlubockém městském úřadě, kde se učil první žádosti o dotace sepisovat. G-Project brzy získává pověst nejúspěšnější poradenské firmy. Také ale nejdražší, podle informací některých žadatelů si účtuje i deset procent z ceny dotačního projektu, zatímco jiné firmy běžně do tří procent.

Nakolik šlo o předem promyšlený systém, nelze dokázat. Každopádně Hluboká se přímo před očima mění ze zapadlé obce kolem známého zámku v luxusní, bohatými lidmi vyhledávané místo k bydlení. Nejde ale jen o boháče typu fotbalisty Poborského, hokejisty Prospala, předních budějovických lékařů nebo podnikatelů, kteří tu platí za parcely tolik jako v Praze. Dlouhý s pomocí starosty Jirsy vymysleli plán, jak do Hluboké nalákat davy turistů. Utrácí desítky milionů za cyklostezky, soukromníci dokončili velký sportovní areál, farmu s jezdeckým oddílem, luxusní rehabilitační centrum, teď plánují univerzitu. Vše se staví a opravuje pomocí dotací. Hluboká se stala jasně nejúspěšnějším žadatelem o evropské dotace. „*Prostě jsme byli nejlépe připraveni,*“ vysvětluje to starosta Hluboké Tomáš Jirsa.

Podezření, že se na téhle „přípravě“ zásadně podílel i Pavel Dlouhý, se ale komunálním politikům v jižních Čechách těžko vyvrací. „*I České Budějovice zadávaly své žádosti G-Projectu,*“ říká bývalá náměstkyně primátora Ivana Popelová. „*Vědělo se, že jsou úspěšní, navíc tu byl tlak z nitra ODS, ať to dáváme jim.*“

O evropské peníze prostřednictvím G-Projectu úspěšně žádaly hlubocké firmy, v nichž je zastoupený Dlouhý (například České lesy, kde je předsedou dozorčí rady) nebo jeho dlouholetí spolupracovníci a kamarádi (MANE, Agriprod).

K tomu ještě epilog: Jiří Trnka byl na jaře zatčen s podezřením, že nedovoleně manipuloval s žádostmi o dotace. Kraj proto vyplácení peněz zastavil a nechá zřejmě projekty posoudit znovu. Trnka byl mezitím propuštěn a kraj ho zřejmě nechá pokračovat v práci. Případ dál

vyšetřuje pražská policie v obavě, že budějovická kriminálka je pod vlivem Pavla Dlouhého.

Něco změnit

Jak to tedy bude dál? Nejvíc rozruchu bylo kolem jihočeské ODS v červnu, kdy se Martin Kuba na kongresu snažil získat místopředsednické křeslo. Tenhle průnik do nejvyšších pater celostátní politiky se Kubovi a Dlouhému nakonec nepovedl (šéf ODS Nečas zřejmě i pod vlivem špatné pověsti Jihočechů a obavy z Dlouhého sám delegáty žádal, aby Kubu nevolili), v jižních Čechách se ale nic nemění. Až na Jana Zahradníka už v Českých Budějovicích z ODS odešli všichni významnější členové této strany činní v 90. letech. Nedávno se Budějovickými inspirovali i v Písku a Strakonících, kde také místní podnikatelské skupiny přivedly do strany tolik nových lidí, že kompletně změnilo vedení, prosadily své kandidáty do voleb a zakládající členy, kteří v obou městech dělali dlouholetou a úspěšnou komunální politiku, odsunuly na okraj nebo přiměly k odchodu.

Dlouholeté členy, jako je například zmíněný bývalý předseda jihočeské organizace Tom Zajíček, přitom ohromilo, s jakou razancí se tohle nepřátelské převzetí strany děje. *„Přišel jsem na schůzi a spoustu lidí jsem tam neznal. Vytáhli předem sestavenou kandidátku s tím, že se o ní bude bez rozpravy hlasovat jako o celku. Teprve když jsme se ozvali, že se to nesmí, četli jednotlivá jména zvlášť a hned si je schvalovali.“*

Nejde přitom jen o politiku. Zdeněk Blažek, šéf budějovické teplárny, Dlouhého kamarád a jeden z hlavních aktérů ovládnutí budějovické ODS lidmi kolem Kuby a Dlouhého, provedl podobně nepřátelské převzetí v občanském sdružení HC České Budějovice, sdružujícím mládežnický hokej v tomto městě. Do organizace, která do té doby fungovala na bázi rodičovského nadšenectví a vzájemné důvěry, přinesl letos v květnu na výroční schůzi bezmála dvě stě nových přihlášek, na místě za ně zaplatil členské příspěvky a pomoci

připravených plných mocí kompletně nechal změnit správní radu sdružení. Tím například získává i možnost rozhodovat o šesti milionech ročně, které se zavázal na příštích deset let vyplácet mladým budějovickým hokejistům ČEZ. Sdružení založené předtím na konsenzu teď dostává úplně jinou dimenzi. *„Udělal to stejně jako předtím u ODS. Teď mohou změnit všechno, co chtějí – vyvést peníze, hráče, cokoli,“* zlobí se bývalý ligový hráč a funkcionář mládežnického hokeje Karel Pražák. *„Jde o lidi, kteří se točí všude, kde jsou nějaké veřejné peníze.“* Zdeněk Blažek na svém postupu nevidí nic divného: *„Obrátili se na mě lidé, kteří chtěli, aby se něco změnilo. Teď nastane nová éra řízení, mladé hokejisty začnou vychovávat profesně zdatní lidé.“*

Je to ještě ODS?

Jaké tedy plyne z příběhu Pavla Dlouhého poučení? Jde ještě vůbec v jižních Čechách o ODS, když ideje ustoupily nesmlouvavému dělení pozic a stranu opouštějí lidé, kteří zosobňovali tradici a kontinuitu? *„Přes všechny problémy je to pořád ODS. Pořád je to strana, která nebude zvyšovat daně. A rozkrádat se bude vždy,“* míní odstavený lídr jihočeské ODS z 90. let Miroslav Beneš. Další zakládající člen, Tom Zajíček z Písku, si myslí, že ODS se zmocnili lidé, kteří ji používají jen jako nástroj k prosazení svých ekonomických zájmů a vedení v Praze by to mělo řešit rázně. *„Třeba i celému oblastnímu sdružení odejmout licenci a říct – znova a pod naší kontrolou,“* říká Zajíček.

Místopředseda pro chod strany Pavel Blažek ale takový radikální krok nepovažuje za reálný: *„Naše jediné kritérium jsou volby. Ty ukáží, jestli kritizované struktury jako v Budějovicích mají podporu voličů, nebo ne. Pokud ano, budeme to respektovat. Jestli ne, zreformujeme se pak samy.“*

Nominace:

Série článků rozkrývající odměny zastupitelů působících v městských firmách a pokrývající černé financování politických stran

Marie Valášková, Radek Kedroň (Hospodářské noviny)

www.ihned.cz

Vyjádření poroty:

Porota ocenila systematicčnost a neúnavnost, s jakou autoři sledují veřejné zástupce a odhalují jejich nekalé praktiky. Porotu také zaujala profesionální důslednost autorů při vedení rozhovoru s aktéry kauzy.

Série článků rozkrývající odměny zastupitelů působících v městských firmách a pokrývající černé financování politických stran

Marie Valášková, Radek Kedroň (Hospodářské noviny)

Komunální politika pro vítěze zlatý důl

Politici si přivydělají i milion ročně. Není to správné, říká Nečas

Komunální volby, které začnou už příští pátek, vynesou zvoleným politikům víc peněz než angažmá v parlamentu. Ukázala to sonda HN do majetkových přiznání komunálních politiků. Zatímco přivýdělky poslanců ve státních firmách se počítají „pouze“ na statisíce, městské firmy – zvláště ty pražské, posílají svým politikům i miliony.

Například pražský zastupitel za ČSSD Miroslav Poche si vydělal v dozorčí radě Pražské energetiky 1,6 milionu korun – za pouhý rok a vedle svého platu. Podobných příkladů je mnoho.

Zákon o střetu zájmů zakazuje, aby placení komunální politici brali peníze i od městských firem. Zvolení zástupci si ale našli cesty, jak zákon obcházet. Například tak, když starosta městského obvodu bere peníze za post ve firmě, kterou ovládá hlavní město. Nebo když politik bere peníze od firmy, která sice není přímo městská, vlastní ji ale jiná společnost, která už městská je.

Podobné kličky používali poslanci, když brali peníze z ČD Cargo. Tvrdili, že firma není státní, protože ji vlastní České dráhy. Že jsou státní České dráhy, nikomu nevadilo. Dnes je to už zakázané. Na komunální politiky ale nikdo netlačí.

„To, že si takhle přivydělávají, způsobilo chaos a nedůvěru. Musí jednotlivých obcí a komunálních politiků, aby své chování zdůvodnili občanům a voličům. Řešit vše zákonem nejde,“ řekl HN premiér Petr Nečas.

A jak se na to dívají ti, kdo do vedení Prahy kandidují? „My už jsme se o těch odměnách bavili a shodli jsme se, že tohle je otázka, která by

se měla vyřešit po volbách,“ říká Boris Šťastný, jeden z lídrů pražské ODS.

Podle lídra TOP 09 Zdeňka Tůmy by městské firmy měli řídit odborníci. Pokud jsou ale odborníci sami politici, není důvod, aby za své posty nebrali odměny.

Sami pobírači odměn se hájí tím, že za hospodaření společností ručí majetkem.

„Musí se to vyřešit zákonem, chceme to vymyslet s ministerstvem spravedlnosti,“ tvrdí předseda Věcí veřejných Radek John.

Premiér Petr Nečas, který sám s přílepšováním si na úkor státu bojuje, ale měnit zákon nechce. „Správné to není.“

Křesla polstrovaná miliony aneb Jak si vydělávají komunální politici

Ponor do finančních kanálů komunální politiky odkrývá fantaskní svět. Zatímco v nejvyšších patrech penězovody, které plnily kapsy zákonodárců, pomalu vysychají, o patro níž regionální prominenti počítají přivýdělky v milionech. A nic nenaznačuje tomu, že by se po volbách chtěli svých pašalíků vzdát.

Jak ukázala sonda HN do majetkových přiznání komunálních politiků, nejrozmařilejším státem ve státě je pražská scéna. Právě tam se rozdělují bezkonkurenčně nejvyšší benefity. Bývalý radní hlavního města Martin Langmajer (ODS) ještě před pár týdny inkasoval pravidelný plat, který mu ročně vynesl přes milion korun. A vedle toho si rok co rok připsal další milion za funkce v městských firmách. Konkrétně: loni na jeho účet připutovalo 1,13 milionu za to, že sedí v představenstvu společnosti PRE distribuce. Pomohla mu k tomu

všeobecně oblíbená klička, korektněji řečeno, analýza, již se ohánějí všichni pražští matadoři. Totiž: podle zákona o střetu zájmů si radní nesmí nechat vyplácet odměny z firem, které vlastní jejich město. Jenže firmu PRE distribuce ovládá Pražská energetika holding. Že v tomhle podniku má Praha většinový podíl? Na to zákon nepamatuje.

Langmajer ostatně není jediný, kdo operuje analýzou, která s legislativní dírou kreativně pracuje.

„Jaká klička? Na to je analýza,“ potvrzuje třeba pražský zastupitel za ČSSD Miroslav Poche, který si za členství v dozorčí radě Pražské energetiky vydělal loni 1,6 milionu korun. I vlastníkem Pražské energetiky není přímo město, nýbrž zmiňovaný energetický holding. „Já si ty peníze samozřejmě nenechávám, to by bylo trapné. Já můžu doložit, že dávám tu na postižené sportovce, tu na výstavu, tu na školy ve svém obvodu,“ dodává.

Plat jako vicepremiér Zato Ondřej Pecha (ODS), zastupitel a radní Prahy 3, který se stal na přelomu roku i radním celého hlavního města, považuje peníze od tří městských a poloměstských firem za odpovídající odměnu. Dohromady loni inkasoval 1,785 milionu korun. „Já jsem v té době nebyl profesionální politik a nepobíral jsem plat. Musel jsem kvůli politice utlumit své ostatní aktivity. Já normálně když pracuju, tak za to беру peníze. Z čeho myslíte, že žiju?“ reaguje Pecha.

Pro názornost: jen z městských firem mu při přepočtu měsíčně přiteklo 148 tisíc korun, což je přibližně plat, který berou místopředsedové vlády.

Pecha, Poche či Langmajer patří k nejviditelnějším pražským benefitářům. Jak vyplývá z magistrátního seznamu, město ovládá nepřímo další dvacítku firem, které stojí mimo pozornost.

Křesla si v nich zabrali i zastupitelé, kteří ani nemusí odevzdávat majetková přiznání. Předseda klubu zastupitelů ČSSD hlavního města Prahy Jan Slezák například od roku 2005 sedí v představenstvu Energotransu, firmě stoprocentně vlastněné holdingem Pražská teplárenská. Jenom tantiéma od Energotransu za rok 2009 obohatí

Slezákův rozpočet o 1 116 666 korun, upozornil nedávno server Motejlek.com.

Zadarmo bych to nedělal Kličku, jak obejít zákon o střetu zájmů, našli ale i starostové městských částí. Na svých radnicích pobírají skoro milionový plat a vedle toho až milion z městských společností. A jak je to možné? Jednoduše to vysvětlují tím, že ve společnostech nezastupují zájmy své městské části, za což by peníze nebrali, ale hlavního města. A odměny se jim tak mohou hrnout na účet.

Dostupné příklady stačí k tomu, aby bylo ezpochybnitelné, že pražská komunální politika přináší svým prominentům na pašalících více peněz než angažmá v parlamentu. Jednou z nejštěstřejších státních společností je kupříkladu ČEPS, který loni za členství v dozorčí radě poslal senátorovi Tomáši Julínkovi (ODS) „jen“ 735 tisíc korun. A třeba společnost ČSA odměnila Jana Bürgemeistera (rovněž ODS) „pouhými“ 481 tisíci.

Navíc premiér Petr Nečas v srpnu slíbil, že utáhne finanční kohouty státních firem, které ještě vrcholové politiky ve velkém honorují. Hodlá kupříkladu prosadit, aby poslanci ve správní a dozorčí radě VZP nebrali za své posty desetitisícové odměny. Jenže úsporná opatření se týkají pouze celostátní úrovně, o stupeň níž se nikdo sáhnout nechystá. Alespoň ne hned.

„My už jsme se o těch odměnách bavili a shodli jsme se, že tohle je otázka, která by se měla vyřešit po volbách,“ říká Boris Šťastný, jeden z lídrů pražské ODS. Nechuť měnit zavedený systém je ovšem víc než znatelná. „Na rovinu říkám: Kdybych za to neměl odměny, tak tam nesedím. Ručím za hospodaření těch společností celým svým majetkem,“ ohrazuje se novopečený poslanec a starosta Prahy 13 David Vodrážka, který ze společnosti Pražské služby jen předloni inkasoval 880 tisíc korun.

S přispěním Marie Valáškové

Pašalíky regionálních politiků (příklady vedlejších ročních příjmů za rok 2009)

Radní Ondřej Pecha Praha, ODS 1 340 215 korun

Pražká plynárenská 380 033 korun

Pr. plynárenská holding 64 975 korun

Trade centre Praha

Zastupitel Miroslav Poche Praha, ČSSD 1 678 500 korun

Pražská energetika

Starosta Tomáš Chalupa Praha, ODS 750 000 korun

Pražské služby 234 790 korun

Pražská energetika holding

Starosta David Vodrážka Praha, ODS 880 000 korun

Pražské služby (příjmy z roku 2008, podle Vodrážky ale nedošlo k žádné podstatné změně)

Primátor Jaroslav Deml Pardubice, ODS 634 000 korun

Elektrárna Opatovice

Primátorka Ivana Řápková Chomutov, ODS 600 000 korun

České aerolinie a Středočeské vodárny

Náměstek hejtmána Libor Joukl Jihlava, ODS 420 000 korun

ČD Cargo

Primátor Pavel Bém Praha, ODS 363 996 korun

Letiště Praha

Zastupitel Karel Klíma Praha, ČSSD 86 450 korun

Kongres. centrum Praha 86 450 korun

VZP

Radní Milan Richter Praha, ODS 91 560 korun

Praha 10 – Majetková

Kličkař M. L.

Martin Langmajer, donedávna ještě radní hlavního města Prahy za ODS, si vždy dokázal svůj základní plat vylepšit. Od roku 2007 pobíral odměnu za funkci v podniku Kolektory Praha. Peněz se zřekl až poté, co média upozornila, že jde přímo o městskou firmu, a tudíž odměnu pobírá protiprávně. Jak ale ukazuje majetkové přiznání za loňský rok, stále si nechává 1,13 milionu korun za členství v orgánech firmy PRE distribuce, již ovládá město nepřímo.

Rekordman 1,79 ml.

Nejúspěšnějším komunálním politikem, pokud jde o vydělávání peněz ve firmách napojených na město, je podle předvolebního pátrání HN pražský radní Ondřej Pecha (ODS). Loni za své angažmá v Pražské plynárenské, Pražské plynárenské holding a Trade Centre Praha zinkasoval podle svého majetkového přiznání bezmála 1,79 milionu korun hrubého.

2 křesla = 2 příjmy 977 tis. Řada komunálních politiků přijímá benefity z městských a poloměstských firem i navzdory tomu, že pobírají řádný plat. Bezmála milion korun inkasuje například starosta městské části Praha 6 Tomáš Chalupa. Kromě toho pobírá další milion za funkce ve dvou firmách ovládaných městem.

Potenciální trafiky 19+21 firem, ve kterých si lze najít zajímavé místo, existuje na komunální úrovni celá řada. Hlavní město Praha má přímý podíl v 19 společnostech, které mají dohromady dalších 21 dcer.

Jak si spřátelit opozici? Nechat ji vydělat

***Praha Občanští demokraté
přenechali řadu postů opoziční
ČSSD. Obě strany spolupracují v
Praze roky.***

Šéf finančního výboru hlavního města a zastupitel Petr Hulinský z ČSSD to má dobře vymyšlené. Pro Prahu pracuje zadarmo. Podle

tabulek by sice měl nárok na 75 tisíc korun měsíčně, ale rád je v posledních čtyřech letech oželel.

Funguje totiž jako „neuvolněný zastupitel“, což znamená, že bere peníze ze svého původního zaměstnání. A tím je pro něho členství v řídicích orgánech dvou společností, v Pražské energetice a Pražské teplárenské.

V obou má vliv hlavní město, i když zprostředkovaně přes jiné firmy. Jen z Pražské energetiky přitom Hulinský loni získal odměnu 1,3 milionu korun, tedy 108 tisíc korun měsíčně.

Kolik inkasoval z Pražské teplárenské se HN nepodařilo zjistit. Hulinský jako neuvolněný komunální politik nemusí odevzdávat majetkové přiznání. V minulosti zveřejňoval své příjmy dobrovolně na svých stránkách, za loňský rok ale údaje zatím chybí. „Vše bude opět zpřístupněné na mých stránkách, které nejsou bohužel v souvislosti s jejich přípravou do komunálních voleb v dokonalém stavu,“ ujišťuje Hulinský.

Že by šlo o obcházení zákona o střetu zájmů ale Hulinský odmítá, vše je prý právně čisté. „Je nutné říci, že značnou část přijatých odměn věnuji na charitu, dobročinné účely a pomoc našim bývalým paralympionikům či spastikům. V letošním roce to bude cca milion korun,“ zdůrazňuje Hulinský.

Pražská ODS, která od posledních voleb magistrát ovládá, nechala sociálním demokratům řadu dalších postů. Kromě Hulinského si 1,6 milionu vydělal zastupitel Miroslav Poche, a to rovněž v Pražské energetice. Posty v městských firmách mají i další – třeba zastupitelé ČSSD Jan Choděra či Karel Klíma. V dozorčí radě Dopravního podniku Prahy pak sedí exministr za ČSSD a zastupitel Karel Březina.

Lídr zpochybnil účetnictví ČSSD

Miroslav Poche chtěl stát obrat na daních Popsal cestu, jak do stran mohou nekontrolovaně proudit peníze

Lídr jedné z pražských kandidátek a zastupitel hlavního města Miroslav Poche, zásadním způsobem znevěrohodnil hospodaření ČSSD, největší české opoziční strany. Politik HN přiznal, že své straně dal v loňském roce několikasettisícový sponzorský dar. Jeho jméno ale není ve výroční zprávě. Poche totiž obešel zákony a peníze dal skrytě přes několik členů. Ti dar vykážali jako členské příspěvky.

„Já jsem ten dar rozepsal na nějakých deset členů tak, aby se z toho nemusela platit daň. Protože když dám dvě stě tisíc straně, tak ta z toho zaplatí 15 procent daň. Kdežto když to rozepíšu mezi deset svých členů na obvodě a oni zaplatí padesát tisíc jako členský příspěvek, tak se z toho daň neplatí,“ řekl HN Poche.

Popsal tak mimoděk cestu, již mohou využívat skrytí dárci. Stranám takto mohou proudit miliony, aniž by to kdokoliv věděl. Členské příspěvky do výše padesáti tisíc korun totiž zůstanou před veřejností utajeny – jména takových lidí strany podle zákona nemusí psát do výročních zpráv. Tedy do klíčových dokumentů, které veřejnosti slouží ke kontrole hospodaření politických stran.

„Nerozumím tomu, proč to udělal. Takový postup je v rozporu s našimi pravidly. Náš ústřední tajemník bude pana Pocheho kontaktovat, tak aby se to z pohledu účetnictví ČSSD dalo do pořádku,“ řekl úřadující šéf strany Bohuslav Sobotka. Na svůj dar Poche navíc nemá doklady. Nemá jak doložit, kolik straně dal a že ČSSD jeho peníze skutečně zanesla do účetnictví.

I samotné vedení sociální demokracie teď bude jen těžko dokazovat, že podobnou metodu jako Poche nevyužívají i ostatní. A že za členskými příspěvky – což je přes sedmnáct milionů ročně – nestojí ve skutečnosti tajemní dárci. Nebo také to, že nejde o cestu, jak politici straně potají platí „desátky“ za tučně honorované posty v komunální politice. Poche totiž peníze posílal z odměny 1,6 milionu korun, kterou inkasuje za post v dozorčí radě Pražské energetiky.

„Tohle nemůže zpochybnit naše účetnictví. Z pohledu celkového objemu hospodaření ČSSD je to malá částka,“ snaží se přesvědčovat Sobotka.

Vraťme se ještě zpět. Když Poche tvrdí, že chtěl obejít daňové zákony, přiznává se zbytečně k úmyslu porušit zákon. Politické strany totiž peníze ze sponzorských darů či členských příspěvků danit nemusejí. K trestnému činu v tomto případě tedy dojít nemohlo. Podle experta na hospodaření neziskových organizací Jiřího Topinky tím ale ČSSD porušila zákon o účetnictví.

Jestli Poche zůstane na kandidátce ČSSD do komunálních voleb, se teprve ukáže. „Ve čtvrtek s ním chci mluvit,“ říká trochu rezignovaně šéf pražské ČSSD Petr Hulinský.

Jedno podřeknutí obnažilo utajený pražský penězovod ČSSD

Peníze z městské firmy živí stranickou pokladnu

Lídr sociální demokracie se rozpovídal o tom, jak jeho výdělek z

Pražské energetiky skončil potajně ve stranické kase

Dvaatřicetiletý Miroslav Poche, jeden z pražských lídrů ČSSD, veřejně přiznal, že chtěl vědomě okrást stát na daních.

„Když dám dvě stě tisíc straně, tak z toho zaplatí 15 procent daň. Kdežto když to rozepíšu mezi deset svých členů na obvodě a oni zaplatí padesát tisíc jako členský příspěvek, tak se z toho daň neplatí,“ popsal své metody Poche.

Jenže si nevšiml, že se změnilы zákony. A že figl, při němž posílal sponzorské peníze po menších částkách a přes více lidí, zpunktoval zbytečně. Jeho mateřská strana by dar nemusela podle současných zákonů danit, ani kdyby jej poslal jako jednorázový milionový dárek. Ale pozor, nesledujeme pouze tragikomické číslo z komunální scény. Pocheho příběh ze všeho nejvíc oživuje dlouholeté pochybnosti o financování politických stran, které v době voleb pravidelně spouštějí předimenzované kampaně. A se stejnou pravidelností vyplouvají indicie o penězovodech, jež propojují městské a státní podniky se stranickými pokladnami. Auditor: Porušení zákona Pro docenění celého případu je nezbytné znát okolnosti, které bezprecedentnímu výroku předcházely. Pražský zastupitel Poche se v rozhovoru s reportéry HN nejprve podřekl, že část odměny z Pražské energetiky věnuje straně. Jenže HN prohledaly výroční zprávy ČSSD za poslední léta a Pocheho jméno v nich figurovalo jen jednou – v roce 2006 dal jako sponzorský dar 170 tisíc korun. Jinak nic.

Přitom v lukrativní funkci městské firmy sedí od konce roku 2003. Kdyby každý rok poslal do Lidového domu třeba jen pouhých dvě stě tisíc korun ze sedmimístné odměny, veřejné kontrole by unikl minimálně milion korun.

Totíž: jména plátců stranických příspěvků menších než padesát tisíc korun se na rozdíl od sponzorských darů nemusejí v oficiální výroční zprávě uvádět.

„Jediné vysvětlení, proč tohle udělal, je, že nechtěl, aby se ve výroční zprávě ukázalo jeho jméno. Jde o porušení zákona o účetnictví,“ říká Jiří Topinka, specialista Komory daňových poradců na neziskové organizace. „Z hlediska daňového ale o porušení zákona nejde, protože se sponzorské dary ani členské příspěvky nedaní.“

Od placení daní z poskytnutých darů osvobodila politické strany novela zákona, která začala platit už v roce 2001. Změnu si tehdy schválili politici, za jejichž éry zažily strany největší sponzorské skandály: benzinové karty pro ČSSD od Chemapolu a fiktivní sponzory ODS Lajose Bacse a Radjiva Sinhu.

Poche: Prostě žiju v omylu

Poche ovšem vstoupil naplno do politiky až v době, kdy platila nová pravidla. Ani stranické příspěvky, ani sponzorské dary se nedanily.

Přesto mladý socialista tvrdí, že si změny nevšiml. „Já prostě žiju léta v tom, že se to daní,“ říká Poche, který ve svém volebním profilu píše, že během studií politologie a ekonomie působil jako poválečný pozorovatel OBSE v Bosně a Hercegovině. A ještě před angažmá v komunální politice stačil působit coby úředník ve státní správě.

Řetězec protimluvů a pochybností tím nekončí. Naopak. Jedinou únikovou cestu z podezřelého příběhu mu nabízí zveřejnění stranických bílých koní, kteří mu pomohli rozdrobit statisícové dary.

To ovšem Poche odmítá. Proč? Proč raději riskuje, že aféra může stopnout jeho kariéru, o níž se bude rozhodovat už příští týden? Může se za nešťastným podřeknutím skrývat pro ČSSD mnohem nebezpečnější pravda?

HN v minulých dnech neformálně hovořily s řadou vlivných sociálních demokratů a většina z nich neskrývala obavy (byť nekonkrétní) z toho, co může díky aféře vyjít najevo. Třeba černé fondy, do nichž putují peníze mimo oficiální účetnictví? „Není žádná černá kampaň,“ reaguje Poche.

Oficiálně zůstává vedení ČSSD v klidu a trvá na tom, že jde o ojedinělý případ. „Tohle není standardní postup. Když chce někdo dát více než padesát tisíc korun, tak se to řeší darovací smlouvou. Tohle nemůže zpochybnit celé stranické hospodaření,“ ohrazuje se šéf ČSSD Bohuslav Sobotka.

Poche nicméně začal už sám přemýšlet o odstoupení. „Uvažuju o mnoha věcech a řeším to samozřejmě i s předsedou pražské ČSSD,“ odpovídá na přímou otázku lídr kandidátky v pátém pražském volebním obvodu. Šéf pražské ČSSD Petr Hulinský si zatím nechává otevřený manévrovací prostor. „Pro mě je to naprosto nepochopitelné. Ve čtvrtek s ním o tom chci mluvit,“ uvádí Hulinský, jenž stejně jako Poche zasedá v orgánech Pražské energetiky.

Pocheho milionové počty

1 678 500Kč

Pražský zastupitel za ČSSD Miroslav Poche v majetkovém přiznání za loňský rok uvedl, že za členství v dozorčí radě Pražské energetiky loni inkasoval více než milion a půl. V Zastupitelstvu hlavního města Prahy sedí od roku 2002, členem dozorčí rady se stal o rok později. Poche v minulosti novinářům opakovaně tvrdil, že benefity z poloměstské firmy posílá na charitu. Až nyní poprvé přiznal, že částí peněz potají financuje vlastní stranu.

ČSSD a její sponzoři

17,8 milionu

Tolik vybrala sociální demokracie, alespoň podle své výroční zprávy, na stranických poplatcích loni. Jména ale uvádět nemusí, všechny stranické příspěvky byly nižší než padesát tisíc korun. Pro srovnání: jmenovité sponzorské dary činily 24,6 milionu korun. Z toho však deset milionů poslala společnost Cíl, jejímž jediným vlastníkem je právě ČSSD.

Zdroj Pražská energetika

Jak HN ve včerejším vydání zmapovaly, Praha má přímý podíl v 19 společnostech, které mají dohromady dalších jednadvacet dcer. Tam všude mohou pražští komunální politici obsadit místa v dozorčích radách či představenstvech, z nichž jim mohou plynout i milionové benefity. Štědře odměňuje politiky nejen Pražská energetika, kde Poche hlavní město zastupuje, ale i třeba Pražská plynárenská (1,3 milionu) nebo Pražské služby (750 tisíc).

Strany a sponzoři

Jak protékaly černé peníze stranickými pokladnami (a jak protékají možná dál)

ODS

1995 Podnikatel a bývalý tenista Milan Šrejber koupil v roce 1995 Třinecké železářny a vzápětí se na účtu ODS objevilo dvakrát 3,75 milionu korun. Kdosi v ODS dar zamaskoval pod fiktivní sponzory Lajos Bacs a Radjiv Sinha. Skutečná totožnost dárce Milana Šrejbra vyšla najevo až v roce 1997 a vedla k pádu vlády Václava Klause.

ČSSD

1995 Někdejší ředitel Chemapolu Václav Junek v roce 1995 utajeně pomohl tehdy opoziční sociální demokracii, když jí v předvolebním období poskytl bezplatné užívání benzinových karet. ČSSD na ně projezdila přes čtyři sta tisíc korun, původně to zapřela v přiznání darů a neodvedla státu daň.

ODA

1998 Podnikatel Kamil Kolek, který zprivatizoval obchodní dům Breda v Opavě, v roce 1998 přiznal, že jej ODA donutila i k dvoumilionovému daru – pod hrozbou, že o obchodní dům přijde. Ministerstvo průmyslu a obchodu, v jehož čele v době privatizace Bredy stál místopředseda ODA Vladimír Dlouhý, navzdory výsledku veřejné soutěže snížilo kupní cenu obchodního domu.

ODS

2010 HN před letošními volbami upozornily, že středočeská ODS dostala půldruhého milionu od firmy S. K. I. Plus, která nemá řádnou kancelář, sídlí v bytě matky jednatele a zaměstnává šestnáct lidí. Nikdy přitom nepůsobila za hranicemi svého regionu. Firma měla v roce 2008 zisk zhruba tři miliony. V době ekonomické recese tedy dala ODS polovinu svého zisku z předešlého roku. Nikdo z vedení strany nevysvětlil, proč dar od plzeňské firmy dorazil do středních Čech. „Nechte to být, prosím vás,“ odmítal dotazy jednatel S. K. I. Plus Martin Otýs.

ODS

2010 Pochyby budil i další dar středočeské ODS. Té dala dva miliony firma KPM Group, která si ale vzápětí sama musela půjčit na provoz. HN později zjistily, že majitel

společnosti Petr Komenda dříve spoluvlastnil společnost Czech radar, která vyrábí unikátní vysokorychlostní váhy na vážení kamionů. A že šéf středočeské ODS Petr Bendl, když se stal ministrem dopravy, se narychlo pokoušel ve sněmovně protlačit přílepek zákona, který měl zavést vážení kamionů. Firma Czech radar by na tom vydělala až stovky milionů korun.

Napište, že jsem si to nechal

Neobvyklý „čtyřetaповý“ rozhovor s volebním lídrem ČSSD o tom, jak strana fixluje s účetnictvím

Začalo to nevinně. V pondělí odpoledne redaktoři HN obvolávali pražské komunální politiky, kteří pobírají milionové odměny z městských společností, s jednoduchou otázkou: Není vám hloupé takhle obcházet zákon?

Odpověď místopředsedy pražské ČSSD Miroslava Pocheho ale redakci šokovala. Mezi řečí totiž přiznal, že část výdělků odvádí ČSSD. Ovšem nikoliv jako oficiální sponzorský dar, ale skrytě přes prostředníky. Prý proto, aby strana nemusela platit daně. S Pochem, lídrem kandidátky na Praze 3, jsme v posledních dvou dnech mluvili celkem čtyřikrát. Zde je přepis toho, jak svůj případ postupně vysvětloval.

Pondělí 4. 10. 14:47

*** HN: Berete peníze z Pražské energetiky, kterou město vlastní jen nepřímo. Není to jen klička?**

Není. Na to je právní analýza. Po zdanění mi zůstává tak milion a sto tisíc. Já si ty peníze samozřejmě nenechávám, to by bylo trapné. Loni jsem rozdál tak osm set tisíc.

*** HN: A zbylých tři sta tisíc korun vám připadne jako adekvátní odměna za tu funkci?**

Když to tam napíšete, tak mě poškodíte. Já vám řeknu off record, že ten zbytek jsou samozřejmě stranické příspěvky. Chtěl jsem vás poprosit, jestli byste to tam nevynechal.

*** HN: A to se nesmí veřejně říct? Když dáte půl milionu na postižené sportovce, tak to nikdo nezpochybní.**

Když řeknete, že jsem dal dvě stě tisíc ČSSD, tak mně to samozřejmě škodí. Ale to se nedá nic dělat, jsem v tomhle rozhovoru otevřený.

*** HN: Je to ve výroční zprávě ČSSD?**

Určitě. Tam asi nenajdete padesát tisíc, to je normální stranický příspěvek. Ale ten dar vedle, ten tam určitě najdete.

Pondělí 4.10. 16:56

(Ve výroční zprávě ČSSD ovšem žádný dar od Pocheho není, proto jsme politikovi zavolali znovu.)

*** HN: Kdy přesně jste dal ten dar? Ve výroční zprávě vaše jméno není.**

Letos určitě, ale to bylo před volbami, to ještě tu výroční zprávu nemáte. A v loňské zprávě by tam taky něco mělo být. Máte celoroční výroční zprávu?

*** HN: Ano, jakou jinou?**

Já to zkusím sehnat centrálně, ráno vám to pošlu. To je hloupost.

Úterý 5. 10. 16:04

(V úterý zavolal Poche sám.)

*** HN: Dobrý den.**

Dobrý den. Volám kvůli tomu, co po mně chtěl včera váš kolega. Jen jsem chtěl říct, že ty papíry, co po mně chtěl, mu nedám.

*** HN: A proč?**

Protože je nemám.

*** HN: Jak to, že je nemáte?**

Můžu vám to říct off record. Natřete mě pak, když vám to řeknu?

*** HN: Ne, řekněte mi to do novin.**

No víte, ale ono je to takové... Já jsem se včera nepodřekl. Stojím si za tím, ale já vám to zkusím říct. To je jednoduchý, protože já to prostě... když to napíšete anonymně, tak budu mnohem radši... nebo rozumíte... já jsem ten dar rozepsal na nějakých deset členů tak, aby se z toho nemusela platit daň. Protože když dám dvě stě tisíc straně, tak ta z toho zaplatí patnáct procent daň. Kdežto když to rozepíšu mezi deset svých členů na obvodě a oni zaplatí padesát tisíc jako členský příspěvek, tak se z toho daň neplatí. Takže já na to nemám smlouvu. Na letošek ji mám na dvě stě padesát tisíc, ale na ty předchozí roky ne.

*** HN: My ale potřebujeme vysvětlit, co se stalo s těmi penězi.**

Tak mě klidně natřete, že jsem si těch dvě stě tisíc nechal.

*** HN: To ne. My musíme napsat, že ČSSD neodvádí daně z darů.**

Odvádí.

*** HN: Teď jste řekl, jak se peníze rozepisují, aby se to nemuselo danit.**

No, ale to nejde za ČSSD. To jde za mnou. Já ty peníze v bance vyzvednu, dám je svým členům a ti zaplatí členský příspěvek.

*** HN: Kolik to bylo, co jste dal straně?**

Tři sta tisíc? Hmm.

*** HN: A tohle jste tedy rozdělil mezi deset straníků a ti to donesli do stranické kasy jako dar. Jako členský příspěvek.**

Každému občanskému sdružení a politické straně můžete dát do padesáti tisíc členský příspěvek a neplatit z toho daň. Když je to nad padesát, tak se z toho platí 12 nebo 15 procent.

*** HN: Kdyby to byl sponzorský dar, tak by to strana musela danit?**

To by musela. Takhle nemusí.

*** HN: A tohle dělají ostatní taky?**

To netuším. Já jsem vám jen potřeboval říct, že si ty peníze nenechávám, ale že je dávám straně.

*** HN: A jak vás napadlo to takhle rozepsat?**

To je jednoduchý, když straně dáte dar, tak z toho zaplatí třeba patnáct dvacet tisíc. Takhle ne.

*** HN: A přes koho jste straně ty peníze dal?**

To vám neřeknu, když jste na mě takhle zlí.

Středa 6.10. 17:25

(Během středy redaktoři HN zjistili, že sponzorské dary i členské příspěvky jsou od daně osvobozeny. Odpoledne proto znovu vytočili Pocheho číslo.)

*** HN: To, co jste říkal včera, nedává smysl. Proč to rozepisujete, když to strana danit nemusí?**

Musí. Musí. Patnácti procenty.

*** HN: Podle zákona jsou dary i příspěvky osvobozeny.**

Aha. Tak to já žiju už léta v omylu. Tím líp pro mě. A nebyla tam nějaká novela?

*** HN: Novely jsou neustále. Vám to ale musel někdo říct.**

To si nevybavím. To už je léta.

*** HN: A ještě jsem nepochopil jednu věc: v rozhovoru jste říkal, že to jde za váma, ne za stranou.**

Abyste útočili na mě, ne na stranu.

*** HN: Dáte nám jména spolustraníků, na které jste to rozepsal?**

Ne, ne. To určitě. To už jsem vám řekl včera.

*** HN: Proč ne?**

Já jsem z tohohle vyšetřování dost na dně, takže ani k nim by to nebylo fér.

*** HN: My vám nyní nemusíme věřit, že peníze vůbec prošly oficiálním účetnictvím.**

To jsem vám řekl včera, že je lepší, abyste napsali, že jsem si je nechal.

*** HN: A nemohlo to být tak, že ty peníze šly do nějakého černého fondu? Na černou kampaň?**

Ne, určitě ne. Není žádná černá kampaň, můžu vám ukázat na všechny kampaně účetnictví.

*** HN: Vy jste se totiž minimálně přiznal k tomu, že jste chtěl vědomě okrást stát na daních.**

Já vím. Já jsem si toho vědom.

Vypočteno HN: pokladnu ČSSD plní anonymní pumpa z Prahy

Fokus případ Poche zboural důvěru v účetnictví sociálních demokratů

Zděšení, které mezi pražskými socialisty vyvolalo podřeknutí jejich kolegy Miroslava Pocheho, má vysvětlení: dvaatřicetiletý pražský zastupitel podle všeho nechtěně prozradil systém, jímž socialisté neviditelně pumpují do stranické pokladny miliony korun ročně z městských společností.

HN k tomuto zjištění dospěly poté, co detailně prošly výroční zprávy pražských firem, v nichž se sociální demokraté angažují. Srovnání ročních příjmů oranžových politiků s finanční zprávou ČSSD prokazuje, že se financování nejsilnější opoziční strany odehrává v neviditelné zóně: ty největší sumy putují do kasy Lidového domu v podobě stranických příspěvků, které se nemusejí nikde zveřejňovat.

Pocheho lavinový efekt

Nejprve si připomeňme: mladý socialista Poche se v rozhovoru s reportéry HN prořekl, že velkou část odměny z Pražské energetiky, kde zasedá v dozorčí radě, musí odevzdávat straně. „Já jsem ten dar rozepsal na nějakých svých deset členů na obvodě,“ znělo jeho klíčové přiznání.

V tu chvíli se i dvousettisícová suma stala pro veřejnost neviditelnou. Podle stávajících pravidel nemusejí strany ve výroční zprávě uvádět jména u stranických příspěvků, které nepřesahují padesát tisíc korun. Kdyby ty peníze poslal Poche jako sponzorský dar, musel by jej stranický pokladník do veřejného dokumentu zanést, přestože by se peníze nedotýkaly padesátitisícové hranice.

Jak ukázaly výpočty a rešerše HN, Poche není zdaleka nejodměňovanějším pražským zastupitelem v barvách ČSSD.

Jeho nadřízený, předseda pražské ČSSD Petr Hulinský, inkasoval ve třech městech ovládaných společnostech 6,7 milionu korun. Je to více než čtyřnásobek částky, již loni dostal Poche.

Pohled do výroční zprávy ČSSD ovšem demaskuje nepoměr: Hulinský loni - ve volebním roce - věnoval oficiálně straně pouhých třicet tisíc korun. Proč jen tolik, když jeho mladší a hůře honorovaný kolega Poche poslal, byť skrytě, minimálně dvě stě tisíc korun? Na to Hulinský nenabízí žádnou konkrétní odpověď. Reportéři HN ho včera celé odpoledne žádali o rozhovor, ale neúspěšně. I když jeho mobilní telefon vyzváněl, večer poslal textovou zprávu, že má přístroj vybitý. Později, těsně před uzávěrkou, se omezil pouze na strohé prohlášení: „To, co říkáte a naznačujete, je absolutní nesmysl.“

Přitom sám dlouhodobě odmítá prozradit přesnou částku, kterou z městských firem kasíruje. „Výše odměn je odvozena od složitosti práce ve společnostech s několika miliardovými obraty, od nichž odvisí komfort života Pražanů,“ vyhnul se odpovědi v písemném dotazníku, jejíž mu HN poslaly na začátku týdne. O milionových přivýdělcích nechce mluvit ani jeden ze zbylých pražských zastupitelů ČSSD. Telefonáty i

e-mailové dotazy zůstaly bez reakce. Neuvolnění zastupitelé sice nemusejí zveřejňovat svá majetková přiznání, z výročních zpráv městských firem je ovšem možné vypočítat, že Hulinský a Poche nejsou jedinými milionovými benefitáři. Přes milion ročně pobírá i předseda klubu zastupitelů za ČSSD Jan Slezák či Karel Březina (bývalý ministr). Ani jeden z nich však v seznamu sponzorů není k nalezení.

Druhým a posledním straníkem z pražského zastupitelstva, jenž transparentním způsobem peníze daroval, je Karel Klíma. Je to paradox: z městských angažmá získal mezi ostatními nejméně - dvě stě třicet tisíc korun. Coby sponzor ovšem věnoval dvacet tisíc korun, tedy desátek.

Anonymové vs. jména

Všechna podezření navíc umocňuje pohled na strukturu příjmů sociální demokracie. Mezi ostatními velkými stranami - s výjimkou komunistů - jde o mimořádný nesoulad: socialisté loni vybrali více peněz jako anonymní stranické příspěvky než coby jmenovité sponzorské dary. Konkrétně: sponzoři jim poslali 14,6 milionu korun, kdežto straníci 17,8 milionu. A jen tak pro představu: podle stanov strany mají důchodci odvádět šedesát korun ročně, členové bez funkcí o několik desítek korun víc. Jednoduchým propočtem však vychází, že každý straník odvedl v průměru tisíc korun.

HN přitom už ve středu požádaly hlavní politické partaje o seznam straníků, kteří platí více než deset tisíc korun. Jedině socialisté a komunisté soupis nezveřejnili. „Musí o tom rozhodnout vedení,“ řekl včera ústřední tajemník ČSSD Jiří Havlíček.

Černé financování ČSSD: Poche je špičkou ledovce

Lídři pražské ČSSD si přišli na 13,5 milionu

Sponzorský skandál pražského socialisty Miroslava Pocheho rozklížil celé účetnictví ČSSD. Jak vyplývá z pátrání HN, pražská buňka může mít minimálně dalších devět obdobných případů.

Deset pražských zastupitelů za ČSSD inkasovalo v loňském roce z městských firem celkem třináct a půl milionu korun. A kolik z toho měla strana? Papírově, podle výroční finanční zprávy, pouhých padesát tisíc korun. A to ve volebním a pro stranu extrémně ztrátovém roce 2009.

Původně komunální aféra tak přerůstá v nejvážnější zpochybnění financování sociální demokracie za poslední léta.

Místo předseda pražské ČSSD Karel Klíma, který mimochodem inkasuje z firem relativně málo, dal dvacet tisíc korun. Vedle něj je oficiálním sponzorem už jen předseda regionální stranické buňky Petr Hulinský - ten dal straně 30 tisíc korun.

HN ale vypočítaly, že za loňský rok získal od městských firem 6,7 milionu korun. Jméno zastupitele Jana Slezáka, který si díky městu vydělal 1,7 milionu, už ale mezi sponzory není. Stejně tak mezi dárci chybí místopředseda pražské ČSSD Karel Březina. Díky straně přitom vydělal nejméně 1,1 milionu.

„To, co říkáte a naznačujete, je absolutní nesmysl,“ oponoval večer Hulinský. Rozhovor s redakcí ale odmítl. HN se pokoušely zeptat všech zastupitelů za ČSSD na jejich přesné výdělky i na to, jakým způsobem přispívají své straně. Nikdo z nich ale za celý den nereagoval. Nezvedali telefony, neodpovídali na e-maily.

Pochybnosti se nesnažila rozptýlit ani sama ČSSD - redakci včera nebyla schopna dát seznam členů strany, kteří loni do kasy zaplatili větší příspěvek než deset tisíc korun. „Nevím, jestli máme takový seznam připravený,“ řekl úřadující předseda Bohuslav Sobotka. Pro srovnání - ODS má takto vysokých příspěvků řádově desítky a jde o poslance či senátory. TOP 09 má podobný příspěvek jediný.

Sociální demokraté dál tvrdí, že jde o ojedinělý případ. „Provinilce“ Pocheho se zbavili s nebývalou rychlostí. Už dopoledne musel složit všechny stranické funkce a Lidový dům oznámil, že pošle dvě stě tisíc korun - Pocheho zakamuflovaný dar - na dobročinné účely. Až do večera se vedl spor o to, zda Poche, jeden z pražských volebních lídrů ČSSD, zmizí z kandidátky. K tomu ho vyzval Bohuslav Sobotka. Pražská ČSSD ale váhala - pokud Poche odstoupí, zbude na její kandidátce volné místo.

Díky volebnímu systému by pak ale propadla desetina hlasů odevzdaných pro ČSSD.

Ukázat seznam příspěvků? Uvidíme

***Bohuslav Sobotka, úřadující šéf
ČSSD - rozhovor***

Pražský zastupitel Miroslav Poche se proěkl, že bere miliony z městských firem a potají sponzoruje ČSSD. Prozradil tím cestu, jak mohou do stran proudit skrytě miliony korun. Ostatně stejně jako on inkasují i další zastupitelé za ČSSD velké peníze, mezi oficiálními sponzory

strany ale nejsou. „K vašim podezřením teď mohu těžko něco říkat,“ brání se úřadující předseda strany Bohuslav Sobotka.

*** HN: Propočítali jsme, kolik inkasují pražští zastupitelé ČSSD od městských firem. Jen za loňský rok si vydělali zhruba 13 milionů korun, přičemž straně podle výroční zprávy nedali v podstatě nic. Jakou máme záruku, že to není dvanáct příběhů á la Miroslav Poche?**

Já nemám informace o tom, že by takovýto způsob byl rozšířenou praxí v pražské organizaci. Tohle je první případ, se kterým jsem se setkal. Máme pravidla, kdy lidé v určitých funkcích platí určitou výši členských příspěvků s tím, že limit je padesát tisíc korun, tak jak to vyplývá ze zákona. Takže já v tuto chvíli mohu k vašim podezřením těžko co říkat.

*** HN: Žádali jsme ústředního tajemníka ČSSD, aby nám poskytl seznam všech členských příspěvků nad deset tisíc korun. Zatím to neudělal a mluví na náš dotaz nereagoval. Poskytnete nám tyto údaje?**

Já nevím, jestli takový seznam máme k dispozici. Každopádně toto jsou údaje, které, pokud vím, nejsou zveřejňovány. Ale kdyby došlo k dohodě politických stran, že začnou zveřejňovat tyto údaje, tak se tomu sociální demokracie určitě nebude bránit.

*** HN: Ostatní strany nám tyto údaje už daly, stačilo jim pár hodin...**

Znovu opakuji, nevím, jestli v Lidovém domě máme takový seznam připravený k dispozici. V pátek se k tomu vrátíme na jednání vedení a k žádosti se vyjádříme.

*** HN: Jestli ten seznam nemáte, tak ale není důkaz, že peníze z údajných příspěvků prošly účetnictvím.**

My máme evidenci všech členských příspěvků, jenom prostě nevím, do jaké míry jsme schopni identifikovat příspěvky nad určitou částku podle jednotlivých krajských organizací. Myslím, že to určitě vyžaduje nějaký čas na to, aby ta věc byla zpracována. Předpokládám, že se k vaší žádosti vyjádříme po jednání politického grémia.

*** HN: A neznamená to jen to, že máte zmatek v účetnictví, když ostatní strany byly schopny toto vytáhnout během několika málo hodin, zatímco vy to neumíte dohledat?**

Já jsem neřekl, že to neumíme dohledat. Já k tomu prostě teď jen nemám informace, jsem mimo Prahu na kampani. Předpokládám, že pokud budeme schopni tyto informace poskytnout, tak je poskytneme. Záleží to na našem rozhodnutí, je to věc ČSSD.

*** HN: A jak se díváte na to, když funkcionáři, kteří se díky ČSSD dostali do orgánů městských firem, z nichž inkasují miliony korun ročně, nedávají sponzorské dary?**

Loni jsme předložili změnu zákona o střetu zájmů tak, aby ani nepřímá delegace do orgánů společností neznamenal možnost pobírat odměny z těchto společností. Bylo to ale zamítnuto pravicovou většinou.

*** HN: To jste vůbec neodpověděl. Takže znovu: Co si myslíte o tom, když funkcionáři pobírající miliony z městských firem nedávají žádné oficiální sponzorské dary ČSSD?**

Věřím, že se vám moje odpověď nehodila, ale...

*** HN: Ne, vy jste jen neodpověděl.**

Ale to je také důležitá věc.

*** HN: A nestačilo by....**

Já to dořeknu. ČSSD byla v minulém období jediná strana, která toto řeší a předkládala návrhy zákona. Pokud ale zastupitelé pobírají odměny, tak je na jejich rozhodnutí, jak s nimi naloží. ČSSD v tomto směru nevydává žádné pokyny. U nás pouze platí, že se na takového zastupitele může vztahovat zvýšená hranice členského příspěvku. Mohou platit až padesát tisíc korun stejně jako poslanci či senátoři.

*** HN: Když tak bojujete s odměnami, možná by na začátek stačilo, aby se jich vaši zastupitelé zřekli.**

Jednou z možností je, nebýt členem orgánů těchto společností, na druhou stranu i opozice musí vykonávat určitou kontrolní roli. Pokud jde o zřeknutí se, tak je to věc individuálních rozhodnutí.

Šéfovi pražské ČSSD vynesla opozice 19 milionů

Paroubek se diví: V mé době šlo jen o statisíce
Sociální demokracie od Hulinského oficiálně získala jen zlomek

Léta v opozici se pražským sociálním demokratům nad míru vyplatila. Zvláště pak šéfovi tamní stranické buňky Petru Hulinskému. Coby opozičnímu zastupiteli mu poslední tři roky v městských firmách vynesly minimálně 18,9 milionu korun.

HN se k Hulinského celkovým přívýdělkům dopracovaly při pátrání po motivech, které vedly jeho stranického kolegu Miroslava Pocheho ke skrytému sponzoringu vlastní strany. Jak ukazují výroční zprávy, rekordní příjmy přinesly Hulinskému především tantiémy v Pražské teplárenské, kde zastává funkci předsedy představenstva. Další miliony přišly z Pražské energetiky a její dceřiné společnosti PRE Distribuce. Dosud byly příjmy opozičních pražských zastupitelů zahaleny mlhou. Neznali je dokonce ani jejich spolustraníci. „Zdá se mi to být přehnané. Když jsem dělal prvního náměstka primátora, bral jsem částky v řádech statisíců,“ reagoval bývalý předseda ČSSD Jiří Paroubek, který podle neoficiálních informací chce v lednu kandidovat proti Hulinskému na post předsedy pražské ČSSD.

Jenže Paroubek zastával funkce v městem ovládaných firmách v době, kdy neplatil zákon o střetu zájmů. A kdy komunální politici nemuseli zveřejňovat svůj majetek. Samotný Hulinský dokázal nástrahy zákona zručně obejít. Kdykoliv přišla řeč na vysoké odměny pražských politiků, nepamatoval Hulinský zmínit dvě věci – za prvé, že vykonává funkci šéfa finančního výboru zadarmo. „Jako neuvolněný

funkcionář jsem se vzdal odměny ve výši 75 tisíc korun měsíčně,“ opakuje Hulinský. A právě díky tomu si může přivýdělnky z městských a poloměstských firem nechávat.

Šéf pražských socialistů s oblibou přidává ještě jeden argument: že výši příjmů dobrovolně zveřejňuje na webových stránkách. Jenže to tvrzení platí jen v minulém čase. Za poslední dva roky o jeho odměnách chybí jakákoliv zmínka. „Moje stránky nejsou bohužel v souvislosti s přípravou do komunálních voleb v dokonalém stavu,“ tvrdil minulý týden. HN přitom žádají Hulinského o přehled jeho příjmů od minulého týdne. Neúspěšně. Telefon nezvedá a nereaguje ani na textové zprávy. Bez odezvy zůstávají i e-mailové dotazy.

Jak HN spočítaly už v pátečním vydání, Hulinský si jen loni vydělal 6,7 milionu na městských benefitech. A stejně jako Poche věnoval straně viditelným způsobem jen zlomek – třicet tisíc korun. „To jsou hrubé příjmy, po zdanění to dělá méně. Velkou část jsem dal na dobročinné účely. Spastikům jsem věnoval půl milionu,“ řekl Hulinský serveru Parlamentní listy. „Trvám na tom, že ČSSD ode mě dostala pouze těch třicet tisíc,“ dodal Hulinský, který odmítá, že by další peníze posílal straně utajeně.

Jeho enormní zisky z dozorčích rad a představenstev mu teď můžou zkomplikovat pozici ve straně. „Tohle mi přijde docela dost. V představenstvech městských společností by měli sedět odborníci. V dozorčích radách klidně politici, ale bez nároku na odměnu,“ poznamenal Jiří Dienstbier ml., který je sociálnědemokratickým kandidátem na pražského primátora. S Hulinským se před víkendem dostal do vážného sporu. Vyzval totiž Pocheho, aby odstoupil z kandidátky. Hulinský ale prosadil opak – aby strana nepřišla o desetinu hlasů v jednom z obvodů, raději Pocheho nechal na postu lídra s tím, že odstoupit může až po volbách.

Miliony díky Praze? Jen pro vyvolené

Být pražským starostou je výborný byznys, ovšem jen pro vyvolené špičky ODS. HN prošly majetková přiznání politiků, kteří sedí ve vedení 14 centrálních částí Prahy, a spočítaly, na kolik si díky svým funkcím přijdou. Rozdíl jsou patrné na první pohled.

Zatímco dnes už bývalý starosta Prahy 5 Milan Jančík si v městských firmách vydělal 2,7 milionu korun za jediný rok, jeho kolega z Prahy 8 Josef Nosek vyšel zkrátka. Nezbyly na něho posty v městských společnostech, a tudíž ani odměny. A stejně jako Nosek je na tom dalších pět pražských starostů z ODS.

„VÍ Bůh, podle čeho se posty v městských společnostech dělí. Podle politických zkušeností to ale asi není, třeba já už jsem starostou deset let, a až nedávno jsem uspěl,“ reagoval starosta Nosek, který je od letošního května v představenstvu pražského dopravního podniku. Milionové odměny z městských firem by komunální politici podle zákona o střetu zájmů brát neměli. Přesto si však k erárním penězům našli řadu cestiček. Nejvíce peněz berou ti, kteří pracují pro město bez nároku na plat jako neuvolnění politici.

Třeba starosta Prahy 1 Filip Dvořák kromě politiky navíc čile podniká. Jen za loňský rok si vydělal jako poradce 12,5 milionu při řízení developerských projektů. A shodou okolností v době, kdy měl jako radní na starosti územní rozvoj. Dvořák tak mohl být ve střetu zájmů.

Čistka v „trafikách“? Počkejte si

Očista ODS, kampaň před 2. kolem senátních voleb
Exradní Langmajer získá po odchodu z politiky miliony korun
Kdy skončí vyhořelí politici v městských firmách? Nikdo neví

Víkendové volby ukončily jejich politickou éru. Přišli o všechny veřejné funkce. Zůstaly jim „jen“ ty méně viditelné, zato nejvýnosnější posty – v městských podnicích.

Povolební vyjednávací maraton přitom vyhořelým politikům přeje: milionové pašalíky nikdo neřeší. Zatím.

Pro exradního Martina Langmajera (ODS) může odchod z rady hlavního města znamenat nečekanou výhru. Jako radní mohl pobírat (a to ještě kvůli právní kličce) pouze odměny z podniku PRE distribuce, který město ovládá nepřímo. Z Pražské energetiky a Kolektorů Praha, kde je radnice přímým akcionářem, brát odměny coby aktivní politik nemohl. Až do začátku září, kdy sám rezignoval na post radního. Tehdy se mu otevřela cesta k dalším dvěma milionům korun, jimiž ty dva podniky honorují členy dozorčích rad. Stejně si nyní může přijít na statisíce korun další z odcházejících pražských radních Radovan Šteiner (ODS). Odměny by mu mohly doputovat z Dopravního podniku a PPF banky, kde sedí v dozorčích radách. Seznam vyřazených politiků v městských podnicích je ovšem delší: třeba Milan Jančík, dosavadní starosta Prahy 5 (rovněž za ODS), jenž má zajištěný roční příjem přesahující dva a půl milionu korun.

„O zmíněných pánech zatím žádná diskuse neprobíhala, protože jsme byli zcela vytíženi povolebním vyjednáváním,“ přiznává předseda ODS v Praze Boris Šťastný.

Jenže minimálně Langmajer rezignoval už téměř před sedmi týdny. A navíc: připravit jej o funkci v PRE distribuce by bylo velmi snadné. Je tam totiž členem představenstva, takže jej může odvolat dozorčí rada, aniž by musela svolávat valnou hromadu. Že přerozdělování lukrativních postů je součástí mocenské hry v hlavním městě, se ostatně ukázalo už v pátek, kdy na mimořádné valné hromadě Pražské energetiky neprošel návrh jednoho z drobných akcionářů. Žádal, aby o štědrě honorované funkce přišli zastupitelé ČSSD Petr Hulinský a Miroslav Poche, kteří z odměn netransparentně sponzorují svou stranu. Páteční hlasování – shodou okolností konané v den voleb – pouze vyměnilo předem dohodnuté zástupce finanční skupiny J&T.

Proč se současně neřešilo i angažmá exradního Langmajera? „To není otázka na generálního ředitele, ale na akcionáře, tedy hlavní město Prahu, kterou pan Langmajer zastupuje,“ odbývá otázku mluvčí Pražské energetiky Petr Holubec. Jedna poznámka: o Praze se jako vládci městských energetických podniků hovoří jen tehdy, když se to hodí – pražští politici totiž holdingy rozparcelovali a z podniků, v nichž je město zastoupeno jako akcionář pouze nepřímo, pak mohou brát odměny.

„Ptáte se nově zvoleného zastupitele, který na tyto věci neměl v minulosti žádný vliv,“ odmítá otázku i Šťastný.

Lídr občanských demokratů Bohuslav Svoboda a vítěz pražských voleb Zdeněk Tůma z TOP 09 se zatím veřejně nechali slyšet, že politiky odvolají alespoň z představenstev. „Musí ale nejprve vzniknout koalice, která pak může systémově řešit otázku zastoupení v městských podnicích,“ připomíná Šťastný.

Vyřazení politici by mohli odstoupit i sami. Jelikož ale včera nereagovali ani na otázky HN, nelze to dost dobře očekávat.

Kolik nese „trafika“

Exradní Martin Langmajer

Loni inkasoval jako člen představenstva PrE distribuce 1,13 milionu korun. Kromě toho zastává funkci v dozorčí radě kolektorů Praha (roční příjem asi 410 tisíc korun) a v dozorčí radě Pražské energetiky (roční příjem asi 1,68 milionu korun).

Starosta Milan Jančík

Loni inkasoval jako člen představenstva Pražské energetiky 2,43 milionu korun a jako člen představenstva tČP – vidoule dalších 220 tisíc korun.

Radní Radovan Šteiner

Je členem dozorčí rady Dopravního podniku hl. m. Prahy a městské PPF banky. Podle majetkového přiznání za tyto funkce nepobíral žádné odměny. Nyní by mu to již zákon umožňoval.

Pražané proti Sobotkovi: Peníze nedáme

ČSSD Pražští sociální demokraté se vzpírají lídrovi strany: miliony z městských firem měli dát charitě, ale chtějí si je nechat. Bylo před volbami a ta výzva měla zachránit pošramocené jméno pražské ČSSD.

Dejte své milionové odměny z městských firem na charitu, vyzval tehdy spolustraníky šéf sociální demokracie Bohuslav Sobotka. Jenže volební lístky jsou sečteny a dotyční pražští socialisté o vracení peněz nechtějí ani slyšet. „Ani o tom neuvažuji,“ řekl rovnou Jan Slezák, který jen loni ze tří firem inkasoval 1,7 milionu korun. „Je to názor pana Sobotky a já nebudu uvádět žádné důvody,“ dodal.

HN oslovily i další oranžové politiky, kteří coby opoziční zastupitelé zastávali štědře honorované funkce v městských firmách. Nikdo z nich dosud peníze na charitu neposlal. František Adámek, jenž loni přijal z Pražských služeb tři čtvrtě milionu, vůbec nechtěl o odměnách mluvit. Natož o vracení. „Mám pokyn, abych se k tomu nevyjadřoval vůbec.“ A Antonín Weinert o výzvě svého šéfa prý ani neslyšel. „Takže těžko na ni můžu reagovat,“ uvedl. Vnitrostranická revolta se odehrává v době, kdy pražská ČSSD dohaduje – navzdory nelibosti stranické centrály – koalici s ODS. A to s tou samou ODS, která sociálním demokratům v minulém volebním období zajistila lukrativní křesla v městských podnicích. „Uvítal bych, kdyby naši zastupitelé tyto prostředky poskytli na veřejně prospěšné účely.

Pozitivně by se tak odlišili od zastupitelů za ODS,“ zopakoval nyní výzvu Sobotka. Podle všeho nebude vyslyšena, stejně jako přání, aby padl zastupitel Miroslav Poche, který za podezřelých okolností pumpoval statisíce do stranické kasy.

Praha: Odměny z firem pod napětím. Sahat nanejuvš opatrně

Z představenstev městských firem zmizí politici, v dozorčích radách

zůstanou

Slibovaný blob nebude, velké koalici pomohou komunisté, odměny z městských firem zůstanou částečně zachovány

Kritický překlad nové koaliční smlouvy pražské modrooranžové koalice neumožňuje jiné vyznění: staronová garnitura v čele hlavního města si nechala otevřené dveře k milionovým odměnám z městských firem.

„Vypracovat zásady zastupování ve společnostech s majetkovou účastí města, a to včetně systému odměňování,“ stojí v dokumentu.

Víc nic. Manévrovací prostor více než dostatečný. Jediné upřesnění, k němuž se nechali pražští vládci dotlačit, mluví o německém modelu řízení společností. „Bude tu německý model,“ potvrzuje budoucí primátor Bohuslav Svoboda (ODS). „V dozorčích radách musí ze zákona sedět zástupci vlastníka. Ale do správních rad patří pouze odborníci.“ Budou viset veřejně A Svobodovi přitakávají i politici z koaliční ČSSD. Podle načrtnutého příslibu by o benefity přišli politici, kteří zasedají v představenstvech. Funkce v dozorčích radách zůstanou dál politikům, a to i se štedrými odměnami.

„Kolik za to politik bere, bude viset veřejně a bude to vidět dopředu, ne že se to bude dohledávat až zpětně za čtyři roky,“ doplňuje Svoboda. Tím ovšem sdílnost komunálních politiků na téma odměny v městských firmách končí. Dvě klíčové otázky tak zůstávají bez jednoznačných odpovědí:

1. Budou nyní politici, kteří mají tu smůlu, že sedí pouze v představenstvech, nominováni do dozorčích rad?
2. Jak bude nahlíženo na politiky, kteří ve volbách vyhořeli či případně vůbec nekandidovali a kteří dál sedí v představenstvech? Budou nyní označeni za odborníky?

Jmenovitě: exstarosta Prahy 5 a vystudovaný operní pěvec Milan Jančík (ODS), jenž přišel o veškeré veřejné funkce, prvního listopadu povýšil a stal se místopředsedou představenstva Pražské energetiky (poslední den ve funkci starosty pomohl pojistit obchod této firmy s vlastní městskou částí za 170 milionů korun).

Výhrou může být odchod z pražského magistrátu i pro exradního Martina Langmajera (ODS), který stále sedí ve třech městských firmách. Jednou v představenstvu, dvakrát v dozorčích radách. A právě z dozorčích rad firem, kde je město přímým akcionářem, totiž jako radní podle zákona pobírat odměny nemohl.

„Nepochybně musí dojít ke změně. U městských společností by měli jít noví politici do dozorčích rad,“ reaguje předseda pražské ODS Boris Šťastný.

Konkrétnější být však odmítá. „Měli by tam být především aktivní politici. Konkrétní jména říkat nebudu, to bude předmětem jednání,“ opakuje.

Při pohledu na seznam obsazených – a také honorovaných – pražských činovníků je patrné, že socialisté si zvolili lépe. Sedí právě v závětrí dozorčích rad. Třeba Miroslav Poche, který z milionových odměn z Pražské energetiky skrytě financoval pražskou ČSSD. Anebo jeho stranický nadřízený Petr Hulinský, který podle nového modelu přijde pouze o post v Pražské teplárenské, kde je předsedou představenstva. Ostatní milionové odměny za členství v dozorčích radách Pražské energetiky a PRE Distribuce mu zůstanou.

Odborníci na všechno

Přítom pražští politici podle všeho nepřeberou německý systém beze zbytku. Čistka by se totiž musela dotknout i zastupitelů v dozorčích radách. „I když je na Západě firma vlastněná státem, tak musí být v dozorčí radě někdo, kdo tomu opravdu rozumí. Může to být i politik, ale musí být odborníkem. A pak může být i odměňován,“ připomíná Vratislav Kulhánek, bývalý předseda představenstva Škody Auto.

Pro úplnost: Hulinský je bývalý technik měření, který si vzdělání doplnil na Policejní akademii České republiky a pak na Akademii policejního zboru v Bratislavě. Exradní Radovan Šteiner (sedí v dozorčí radě Dopravního podniku Praha a PPF banky) zase maturitu skládal až jako vrcholový politik. A kupříkladu jeho kolega Langmajer získal vysokoškolský titul na soukromé škole za pouhý rok a půl.

Dali desetitisíce. Pomohli Pochemu?

Členové Pocheho domovské buňky dávají ČSSD tolik co poslanci Desetitisíce posílají do stranické pokladny i sekretářky

Těch sedm takřka neznámých pražských socialistů poslalo loni do stranické kasy víc než mnozí matadoři ČSSD. Všichni obsadili čelná místa na kandidátce do zastupitelstva Prahy 3. A všichni patří ke stranické organizaci, z níž vzešel Miroslav Poche - zastupitel, který se před volbami podřekl, že odměny z městské firmy „rozepsal na nějakých deset členů tak, aby se z toho nemusela platit daň“.

Utajený seznam Seznam stranických příspěvků za loňský rok, který dosud ČSSD tají a který se nyní podařilo HN získat neoficiální cestou, jednoznačně ukazuje na Pocheho možné „spolupachatele“. „Jedním autobusem MHD a něco ušetřeno mám,“ vysvětlil Milan Horvát, proč poslal pětadvacet tisíc korun jako stranické příspěvky. „A rád jsem to dal, protože chci dělat zastupitele na Praze 3 a chtěl jsem mít kvalitní kampaň.“

Pro srovnání: znovuzvolený magistrátní zastupitel za ČSSD Miloslav Ludvík, který zasedal v minulých čtyřech letech v městské firmě Kolektory Praha a pobíral za to ročně takřka půl milionu korun, věnoval na stranických příspěvcích pouhých deset tisíc korun. Stejně dal i pražský lídr ČSSD a kandidát na primátora Jiří Dienstbier.

Padesát tisíc korun je přitom poplatek, který stranické regule stanovují pro poslance či senátory.

Další blízcí spolupracovníci Pocheho, kteří dosud nezastávali žádnou významnou funkci, ovšem věnovali podobnou sumu. Třeba státní zaměstnanec František Ruda poslal jednačtyřicet tisíc korun.

„Kandidoval jsem do parlamentu,“ vysvětluje Ruda. Jenže až z pětadvacátého místa. Pozoruhodně vysoké příspěvky -deset tisíc - pražské ČSSD poslalo i osm tajemníků jednotlivých obvodních organizací.

„Nebudu vám vůbec nic říkat,“ odmítá ale cokoliv vysvětlovat tajemnice z Prahy 4 Ludmila Koldová. A nechce ani nikdo další. „Nebudu nic komentovat. To jediné pan Poche či pan Dolínek (mluvčí pražské ČSSD - pozn. red.). Není to ale tak, že by tajemníci měli povinnost dávat takové členské příspěvky. To je na úvaze každého,“ říká Marcela Prošková, tajemnice ČSSD v Praze 1, která také dala členský příspěvek deset tisíc korun.

Nepotrestaný Poche Samotný Poche přislíbil, že po volbách jména straníků, na něž peníze rozepsal, prozradí. Teď už se k tomu nemá. „Nechci s vámi mluvit,“ řekl a zavěsil. „Vaše otázky nekomentuji,“ reagoval textovou zprávou později.

Znát odpovědi je přitom důležité i pro Pocheho stranické kolegy. Alespoň těsně před volbami veřejně slibovali, že se všechny pochybnosti kolem financování pražské ČSSD musí objasnit. „Audit probíhá, ale ono to není tak jednoduché. Výsledek by měl být na začátku příštího roku,“ uvedl Petr Dolínek, mluvčí pražské ČSSD a nově i pražský radní. „Jaká firma to dělá, to netuším,“ přiznal.

Samotný Poche vyvázl téměř bez trestu. Za svůj podvod přišel o funkci místopředsedy pražské ČSSD, štedře placená místa v městských firmách mu ale zatím zůstávají.

Sliby v kauze Poche: jeden splněn, tři ne

„Poche by měl odejít z kandidátky sociální demokracie, neměl by v těchto komunálních volbách kandidovat.“ Bohuslav Sobotka, 9. 10. 2010

Poche se stal pražským zastupitelem, zatím zůstává i v městských firmách.

„ČSSD Praha se rozhodla darovat 200 tisíc korun na dobročinné účely. Tento dar je reakcí na pochybnosti o některých členských příspěvcích, které byly straně v Praze předány v roce 2009.“ tisková zpráva ČSSD, 7. 10.

Pražská ČSSD peníze darovala. Sto tisíc Jedličkovu ústavu a dalších sto dvěma dětským domovům v Praze.

„Není možné, aby se pochybovalo o účetnictví ČSSD v Praze. Audit proběhne v co nejkratší době a jeho výsledky budou k nahlédnutí všem zájemcům.“ Petr Hulinský, šéf pražské ČSSD, 7. 10. 2010.

Audit podle ČSSD probíhá, výsledky budou příští rok. „Sociální demokracie v nejbližších dnech poskytne HN seznam všech svých členů z pražské organizace ČSSD, kteří uhradili vyšší členský příspěvek než 10 tisíc korun a kteří s tímto zveřejněním vyjádří svůj souhlas.“ tisková zpráva ČSSD, 8. 10. ČSSD dodnes oficiálně seznam nezveřejnila.

Kategorie Nejlepší reportáž

Porota:

- **Stanislava Benická**, ředitelka Nadácie na podporu občianskych aktivít
- **Tereza Engelová**, nezávislá novinářka se zaměřením na rozvojovou problematiku
- **Martin Preusker**, zástupce šéfredaktora Prager Zeitung
- **Anna Sámelová**, šéfredaktorka zpravodajství STV
- **Martin Štoll**, rektor Literární akademie

Vítěz:

Jak se staví tygr

Tomáš Lindner, (*Respekt*)

www.respekt.cz

Vyjádření poroty:

Na reportáži Tomáše Lindnera porotce zaujala schopnost zanalyzovat dění ve Rwandě skrze osobní prožitek a z jednotlivostí poskládat příběh o nadechnutí země, která se ocitla v propasti. Analytická i dějová rovina reportáže jsou v rovnováze; text navzdory své délce

neztrácí na dynamice. Příspěvek je poselstvím, že i ze zdánlivě beznadějných situací existuje východisko.

Jak se staví tygr

Tomáš Lindner, (Respekt)

Jsmo v zemi, kde před šestnácti lety během tříměsíčního šílenství zemřel skoro milion lidí. Malá Rwanda se tehdy stala symbolem rozvratu většiny Afriky. Dnes je naopak premiantem hospodářského probuzení a nabízí příběh o tom, jak vláda těžce stíhané země bere v ojedinělém experimentu osud do vlastních rukou.

Celník vytahuje několik kufrů a tašek z autobusu. Je půl šesté ráno a cestující na přechodu ugandsko-rwandské hranice po celonoční jízdě jen apaticky přihlížejí. Muž v černé uniformě rozepíná zip a hned vidí, že si vybral dobře. Vyndává z tašky plastový sáček. Jeho obsah vrací zpátky do zavazadla a sáček odhazuje do papírové krabice k několika dalším - igelitové tašky prostě podle zákona do Rwandy nepatří.

Ukázka boje proti plastovému moru, jehož povlávající cáry a šustící útržky zaplavují a hyzdí většinu větších afrických měst, není jedinou známkou toho, že vjíždíme do země, která se chce stát vzorem pro zbytek Afriky. V kanceláři na zapadlé hraniční stanici totiž mezitím druhý pohraničník na internetu prochází databází imigračního

oddělení a ověřuje si údaje, které cestující z Evropy napsali do své online žádosti o vízum.

Vše je v pořádku a autobus může pokračovat. Za okny se zelená políčka položená na zaoblených kopcích melancholicky ztrácejí v ranní mlze. O několik hodin později už ostré slunce z přírody vymámí ty nejbarevnější rytmy a krátce po šesté večer se zase krajina během chvilky ponoří do oslepující tmy. Rwanda, a vlastně celá Afrika, je zkrátka místem extrémů. Barvami všedního dne počínaje a politikou konče.

Před 16 lety se v přírodním ráji za okny autobusu odehrával snad nejpromyšlenější zločin od konce druhé světové války. Radikální vůdci většinové "kasty" Hutuů zorganizovali genocidu menšinových Tutsiů a během čtvrt roku zahynul za rozpačitého přihlížení světa skoro milion lidí (Hutuové a Tutsiové nejsou etnika nebo kmeny, mají stejný jazyk i kulturu, a pro popis této společenské kategorie do češtiny či angličtiny neexistuje adekvátní překlad). Zabíjeli tehdy nejen vojáci a vycvičené vrahounské milice, ale také a velmi často běžní lidé - svoje sousedy, spolupracovníky, známé, spolužáky svých dětí, jejich učitele... Vražednou zbraní byla hlavně mačeta a rychlost zabíjení překonala i nacistický holocaust.

Vzpomínky na příliš živou minulost se nedají potlačit ani na výpravě za projektem, kterým se tato malá středoafriká země touží do dějin zapsat podruhé: Rwanda se chce během příštích dvaceti let stát "afriickým Singapurem", první vědomostní ekonomikou na jih od Sahary.

"Vítejte v Kigali!" píše se na transparentu po vjezdu do hlavního města. Dvacetiletý spoucestující Vedaste nám popisuje cestu do hotelu a vysvětluje fungování hromadné dopravy. Vrací se právě z Keni, kde si byl v uprchlickém táboře vyzvednout peníze. Je tam falešně hlášený, ale někde prý peníze získat musí. Střední školu vystudoval díky speciálnímu fondu pro děti obětí genocidy a teď si i drobným podvodem v Keni chce našetřit na studium medicíny. Zůstal totiž sám. Rodiče, sourozenci, prarodiče, tety, strýcové, nikdo z nich genocidu nepřežil. Jen on. Skrývali ho sousedé.

A podobné je i druhé náhodné kigalské setkání. Úplně sám totiž zůstal také soused ve frontě v krámku s potravinami Adams. Ze Rwandy utekl v 80. letech a vrátil se sem až jako voják tutsijské armády vedené dnešním prezidentem Paulem Kagamem, která genocidu zastavila. *"Ulice v Kigali byly plné mrtvol, to se ani nedá popsat,"* říká majitel drobné taxi služby. *"Ani ten pocit, který prožíváš, když vidíš vypálený dům svých zavražděných příbuzných a vedle něj stojí neporušený dům sousedů. Na to se nedá zapomenout. Co se tenkrát stalo, ani nejde vysvětlit rozumem. Snad jen tím, že do Rwandy vstoupil démon."*

Minulost dnešní Rwandy stále ještě bolí, a proto se na ni nelze na potkání ptát. Avšak otázkám není možné se ubránit. Tím spíše, že by návštěvníka v ulicích, obchodech, tanečních klubech Kigali nikdy nenapadlo, že se tady před šestnácti lety mohlo ve velkém vraždit. Co ale všichni ti kolemjdoucí usmívající se lidé viděli během genocidy? Kdo a jak ublížil jim nebo jejich příbuzným? Komu a jak ublížili oni nebo jejich příbuzní?

Vláda prezidenta Kagameho chce, aby se příběhy, které prožili Vedaste nebo Adams, už nikdy neopakovaly. Kromě vymazání kategorie Hutuů a Tutsiů z dokumentů, dokladů a jednou snad i z mysli lidí - takové rozdělení ostatně v původně nesmírně komplikované rwandské společnosti uměle zavedli až němečtí a belgičtí kolonizátoři - a probuzení společného rwandského vlastenectví mají starou neshovlivost odstranit i prosperita a moderní technologie. Politici věří, že lidé žijící v bohaté zemi s přístupem k informacím z celého světa už nikdy nepodlehnu politické manipulaci a propagandě jako před genocidou.

Digitální autobus

Ano, Rwanda je krásná. Při pohledu do dále ze silnice ve vesnici Kamonyi nic nemůže být pravdivější než tato banální věta. Slunce ozařuje terasovitá políčka pokrývající desítky zaoblených kopců na obzoru. Na

polích zbarvených v různých odstínech zelené se pod jeho paprsky třpytí lístky čajovníku, kávovníku, kukuřice...

Kamonyi je ale v tuto chvíli výjimečné něčím jiným než krásným výhledem, který je v "zemi tisíce kopců" úchvatný snad v každé vesnici. Kamonyi si říká o pozornost novým autobusem s nápisem "Bridging the digital divide" (Přemostit digitální propast), který parkuje na plácku u silnice. Stojí tu bez přestání už týden a každý den vedle něj osm hodin hučí naftový generátor. Uvnitř jsou místo běžných sedaček pro cestující rozestavěné židle a stoly a na nich 40 laptopů.

"Školíme tady teď 40 žen z celého okresu, učí se psát na klávesnici, založí si svůj e-mail, budou umět vyhledávat na internetu, pracovat s excelem. Je to docela důkladné školení, trvá tři týdny, tak sedm osm hodin denně," říká Yahya Hassani z počítačového oddělení Rwanda Development Bureau (RDB), které tento školicí autobus provozuje. Nad řidičovým sedadlem visí bílé plátno, na které učitelé promítají krátké filmy, třeba dokumenty o efektivním zemědělství nebo úspěšných místních podnikatelích, a doporučené webové stránky - například různých ministerstev.

V autobuse sedí ženy, které si coby silné, vůdčí osobnosti v místních komunitách vytypovala Rwandská asociace žen. Jsou mezi nimi učitelky, schopné farmářky, podnikatelky, zaměstnankyně místní správy, prostě ženy, které svou aktivitou vynikaly. Když se jich Yahya ptá, zda už někdy předtím pracovaly na počítači, ruku nezvedne jediná. Více než polovina z nich viděla computer poprvé na vlastní oči až zde v autobuse.

Stejný kurz teď probíhá v okresních městečkách celé Rwandy. Kam vede elektřina, tam se koná v nově zřízených telekomunikačních centrech, ve dvou okresech bez elektřiny se ženy učí v "digitálních autobusech".

"Školit ženy je snad to nejúčinnější, co můžete dělat. Jsou zodpovědnější za osud svých vesnic než muži, jako by se v nich projevovala jejich mateřská starostlivost," říká Yahya a chlubí se tím, že více než polovinu rwandského parlamentu tvoří ženy, nikde jinde na

světě není podíl poslankyň tak velký. Svou chválu žen podsaditý třicátník vysvětluje i celosvětovou zkušeností poskytovatelů drobných půjček, tzv. mikrofinancí, lidem z nejchudších poměrů. Muži svěřené peníze běžně nevrátí či je propijí, ale ženy díky nim v naprosté většině vytvoří fungující živnost, a pak peníze splatí. Nejúspěšnější "mikrobankéři" půjčují už jen ženám, je to jeden z vůbec nejúčinnějších způsobů boje proti chudobě.

"Chci se naučit hledat granty, půjčky, které by mohly ostatním ženám pomoci v podnikání," překládá Yahya z místního jazyka kinyarwanda slova jedné z účastnic kurzu. Ve své vesnici pracuje pro pobočku asociace žen - učí číst a psát negramotné rolnice, vysvětluje jim základy podnikání, pomáhá jim získávat malé půjčky a také je brání před domácím násilím, které je dnes ve Rwandě přísně trestáno.

Rozdíl mezi světem uvnitř šedivého autobusu a rwandskou každodenností je však zatím propastný. Zmíněná žena - tak jako naprostá většina Rwandanů - nemá zatím ve své vesnici nejen internet, ale ani elektřinu. Devadesát procent Rwandanů žije na venkově a živí je jejich pole.

Tato realita však vládě a inženýrům z RDB nepřekáží v jejich touze dostat výhody internetu i do těch posledních koutů země, právě počítačové a komunikační technologie mají zemědělský stát vyvést z pasti chudoby. Vláda proto s finanční podporou Světové banky ve všech okresních městech zřídila telekomunikační centra s novými počítači, skenery, tiskárnami a počítačovými odborníky, kde budou moci vyškolení místní lidé své nové počítačové dovednosti využívat. V Kamonyi stojí hotové, ještě nenavštívené telecentrum hned vedle "digitálního autobusu" - vede do něj už nový optický kabel umožňující provoz rychlého internetu, ale stejně jako nové dřevěné stožáry podél silnice čeká, až do vsi v příštích měsících dorazí elektřina.

Zatím ale lidé v Kamonyi hospodaří a tráví své dny víceméně stejně jako před sto lety. S odcházejícím dnem se na okrajích silnice prodlužuje průvod lidských těl putujících ze svých polí. Rwanda je nejhustěji osídlenou zemí africké pevniny, a tak jsou při setmění chodci

skoro na všech jejích silnicích. Většinou nemluví, jen tiše jeden za druhým pochodují. Svůj náklad raději než v rukou a na zádech nesou na hlavě, při rychlé chůzi jim z ní nespádnou ani motyky. Je to pro cizince nepochopitelné africké umění rovnováhy.

Strach z bílého slona

Motorka sviští po hřebeni jednoho z kopců, na nichž se rozkládá Kigali. Stroje řízené muži se zelenými přilbami na hlavě a se zeleno-žlutou uniformou na těle kličkují mezi auty. Místo tramvají a autobusů se po Kigali jezdí nejčastěji právě na motorkách. I jejich řidiči, nejvýraznější rys rwandských měst, odrážejí proměnu rozbořeně bezvládné země ve funkční stát se snad nejčistšími ulicemi Afriky.

Po genocidě své zákazníky vozili na bicyklech a na starých orezlých mašinách. Pak díky výdělkům a drobným půjčkám nakoupili nové motorky a nakonec jim stát vymezil přesná pravidla podnikání. Musejí mít řidičskou zkoušku, přilbu pro zákazníky a na uniformě napsané telefonní číslo, kam kdokoli může zavolat stížnost na příliš rychlou jízdu, hrubé chování nebo přemrštěné ceny.

Podobně organizovaná jako "mototaxikáři" je celá Rwanda. Protínají ji kvalitní silnice. Ekonomika v každém z posledních deseti let rostla o více než pět procent (před vypuknutím hospodářské krize o jedenáct). Vloni Rwanda dostala od Světové banky cenu určenou zemi, která prosadila nejvíce reforem prospívajících podnikání. Za korupci padají tvrdé tresty, jež nešetří ani bývalé ministry nebo cizince, kteří se pokoušeli uplácat...

Vláda chce však více. Její plány jsou velkolepé, podle kritiků megalomanské. Podle státní "vize 2020" by se ze Rwandy měl stát "africký tygr". Během dvaceti třiceti let by se zemědělská ekonomika měla po vzoru úspěšných východoasijských států proměnit na ekonomiku založenou na informacích a službách. Do roku 2020 chce vláda Paula Kagameho vyškolit padesát tisíc programátorů. Chce do země přitáhnout call centra a jiné služby, které dnes západní firmy přesouvají

hlavně do Indie. Hrubý domácí produkt se má podle plánů zvýšit sedmkrát.

Přesný harmonogram vize 2020 je nesplnitelný, na tom se v Kigali shodnou skoro všichni, ale cíle jsou položeny úmyslně vysoko, aby co nejvíce motivovaly. Každopádně tak ambiciózní příklad sociálního inženýrství svět zřejmě ještě nezažil. Jeho šance na úspěch není možné předem odhadnout, protože zatím nemá obdoby.

Jedni plán kritizují coby technologickou utopii, naivní víru, že technologiemi a příkazy osvíceného, ale autoritářsky vládnoucího prezidenta lze měnit lidi a společnost. Prezident Kagame totiž skutečně nestrpí příliš mnoho kritiky. Svým projektem rozvoje Rwandy, při němž mu jako poradce slouží například i Tony Blair, se chce zapsat do dějin a nenechá si v tom překážet. Naposledy jeho úřady ze země vykázaly výzkumnici lidskoprávní organizace Human Rights Watch, která dlouhodobě kritizuje porušování svobody slova a šikanu prezidentových politických odpůrců. Stížností na státní zvůli přibývá zvláště teď před letními volbami, které potvrdí Paula Kagameho v úřadu na dalších sedm let. Kritici vize 2020 se také obávají, že z vládních programů zbudou tzv. bílí sloni, jak se v Africe říkalo ruinám továren v poušti, zbytkům po megaprojektech neúspěšné rozvojové pomoci 60. -80. let.

Druzí se radují a Kagame je pro ně příkladem jednoho z mála sebevědomých afrických vládců obdařených vlastní dlouhodobou vizí rozvoje a vůlí ji zrealizovat. Investice do internetu a počítačové gramotnosti se prý v "bílého slona" nepromění, protože odpovídají skutečným potřebám obyvatel. Maximálně se stanou investicí, jejíž přínos se projeví až za dlouhou dobu a nikdy nebude možné jej přesně vyčíslit. Už jen to je podle četných příznivců rwandských plánů lepší než jen čekat a spoléhat se na rozvojovou či boží pomoc. Zdejší projekty jsou sice nadále placené především z americké a evropské rozvojové pomoci, její podíl se ale dlouhodobě snižuje. Kagame by nejraději úplně zbavil svou zemi závislosti na charitě bohatých států.

Právě kvůli této vizi, kvůli úspěchům minulých šestnácti let a také kvůli pocitu viny z neschopnosti Rwandě během genocidy pomoci Zápád Paulu Kagamemu odpouští jeho hříchy v oblasti lidských práv i zapojení do války v sousedním Kongu. Rwandský prezident bývá častým řečníkem na amerických univerzitách a vloni za propagaci moderních technologií obdržel cenu World Technology Award.

Stavitelé státu

Mototaxi zastavuje před sídlem Rwanda Development Bureau (RDB) ve vládní čtvrti na jednom z kopců Kigali. Elegantní ženy a muži pracující ve zdejších kancelářích mají za úkol vizi prezidenta Paula Kagameho naplnit. Je to jakýsi prosklený, šestipatrový mozek země. Zde inženýři rýsují Rwandu budoucnosti. Zde se buduje stát.

Yahya Hassani a jeho kolegové zde organizují jízdní řád školících autobusů. Ve vedlejší kanceláři kolega sleduje poslední kroky dovedení optického kabelu do všech okresních měst a napojení všech státních úředníků na společnou, rychlou síť. Další kolegové spravují systém eSoko, který vesničanům umožňuje pomocí SMS zjistit ceny plodin na nejbližších trzích - rolníci si tedy mohou vybrat, kde své zboží prodají s nejvyšším výnosem, a obchodníci už při nákupu sklizně nemohou tak snadno zneužívat jejich nevědomosti.

V dalších patrech inženýři dokončují projekt Wireless Kigali, který umožní rychlé bezdrátové připojení v celé metropoli. Ekonomové vymýšlejí pobídky pro zahraniční investory a odborníci na marketing pracují na zlepšení image země, kterou by svět nebyl genocidy a horských goril žijících v přírodním parku na hranici s Kongem a Ugandou zřejmě vůbec neznal.

"Tahle země začala od nuly, je to teď jako stavět nový stát. Před genocidou například Rwanda nebyla vůbec spojená se světem, telefony vlastnila jen ta nejmocnější státní elita," říká perfektní angličtinou Artur Byabagambi, třicetiletý zaměstnanec RDB.

Jeho příběh je pro vzdělané technokraty z RDB typický. Narodil se v Ugandě jako potomek Tutsiů, kteří byli ze Rwandy vyhnáni během etnických čistek koncem padesátých let 20. století. V zahraničí získal výborné vzdělání v angličtině a poté se vrátil do země svých předků. Stejně jako se v letech po genocidě vrátily stovky tisíc utečenců a jejich dětí, kteří do světa utekli během desetiletí protitutsijské nenávisti a pogromů.

Patří k nim nejen Artur, který vyrůstal v Ugandě, ale i Yahya, jenž se narodil v Tanzanii, a spolu s nimi více než polovina zaměstnanců RDB. Rwandu dnes utváří elita navrátilců z exilu, která vyrůstala a žije v naprosto odlišném světě než devadesát procent jejich spoluobčanů. Právě tito lidé určují směr, kterým se země vydává, a díky své kvalifikaci a kontaktům v zahraničí také na jejím rozvoji nejvíce vydělávají.

Zárodky nového střetu mezi elitou tutsijských navrátilců a většinou obyvatel zatím viditelné nejsou. Na to se zemi daří příliš dobře. "Do hlav lidí nevidíš," říkají však Rwandané během rozhovorů. Jisté ovšem je, že profesionálové z Kigali jsou jen úzkou elitou. Její plány musejí naplnit lidé, kteří vězeli celý život v pasti chudoby typické pro většinu Afriky.

I cizinci žijící v Kigali, kteří oceňují profesionalitu většiny zaměstnanců ministerstev, si všimají nedostatku schopných elit mimo metropoli. Vláda například dala šéfům pětadvaceti okresů ke splnění konkrétní cíle - jen tři z nich je však dokázali splnit a udržet si tak svůj post. Proto teď vláda na venkov posílá - často proti jejich vůli - mladé schopné lidi pracující dosud v Kigali.

"Největší překážkou úspěchu jsou naše dějiny, které nám zanechaly nevzdělané, negramotné obyvatele. Největší výzvou je proto lépe využít schopností obyvatel, kteří se zatím nemohli rozvíjet. Dokud se nám to nepodaří, tak budeme nuceni nabízet špičková pracovní místa cizincům," říká už zmíněný Artur Byabagambi. Kvůli nedostatku kvalifikovaných sil Rwanda do země láká odborníky z Evropy, Ameriky, Číny či z ostatních východoafrických zemí - posledně jmenovaní

nepotřebují žádné vízum ani pracovní povolení. A soustředí se na ty nejmladší.

Zvukovod online

Boltec, zvukovod, Eustachova trubice, kladívko, kovadlinka, třmínek... Žáci čtvrté třídy na základní škole v Kagugu na předměstí Kigali mají zrovna hodinu biologie. Dívají se před sebe na nákres sluchového ústrojí. Nekoukají se ale do učebnic, ty nemají, nýbrž na monitor malého zelenobílého laptopu. Díky barvě a malým tlačítkům klávesnice určeným speciálně pro dětské prsty vypadá počítač spíše jako hračka.

Obrázek ucha je z nainstalované encyklopedie Wikipedie, kde mohou žáci klikat na další odkazy s podrobnějšími informacemi. Laptopy pro děti z chudých zemí, projekt započatý před pěti lety z iniciativy amerických vědců a s podporou OSN, jsou dalším nástrojem na přetvoření Rwandy v bohatou zemi. Projekt "počítač za 100 dolarů" sice funguje v 35 zemích, ale Rwanda jde i v něm opět do extrému - v roce 2012 by měly mít laptop všechny děti ve věku od devíti do dvanácti let.

"Chceme žáky naučit samostatně hledat informace, komunikovat se světem, musejí si vrýt do paměti, že informace nedostanou jen ve škole od učitele, ale že si je mohou a musejí najít sami," říká mladý ředitel školy Eduard Nizeymana. Děti měly například za úkol sepsat otázky, které jim vrtají hlavou - proč jsou Evropané bílí nebo proč prší. Ve škole si pak za asistence učitele odpovědi samy našly pomocí vyhledávače. Anebo měly doma s laptopem vyfotografovat své příbuzné a při prezentaci pak spolužákům představit svůj domov. *"Počítače máme na škole zatím jen dva roky, ale zdá se mi, že jsou žáci motivovanější, mají lepší prospěch,"* říká ředitel. Potvrzuje tím průběžné výsledky jednoho z mála detailních psychologických výzkumů užívání laptopů v rozvojových zemích, který probíhá v Etiopii. Podle něj jsou děti díky počítači sebevědomější, mají přesnější

představy o svých snech a budoucnosti, uvažují kritičtěji a mají větší sebevědomí i motivaci studovat.

Projekt, který radikálně nabourává často zkostnatělý, velmi autoritářský styl výuky v afrických školách, však naráží na řadu bariér. Jsou to překážky dokazující, jak obtížně se nejchudší státy světa i při nejpřímnější snaze svých elit a podpoře zahraničních zemí mohou odrazit ode dna.

Většina učitelů předtím s počítačem nepracovala a motivaci k jeho využití mají spíše ti mladší. Zatím jim chybějí digitalizované učebnice, takže jsou laptopy momentálně k výuce spousty předmětů nepotřebné. Během dvou let se dále díky vysoké porodnosti a urbanizaci počet žáků v základní škole Kagugu zvýšil ze tří na skoro čtyři tisíce. Nebyly však prostředky na nové počítače, takže se o ně ti nejmladší musejí dělit. Rwanda navíc před dvěma lety - kvůli francouzské podpoře genocidní vlády a kvůli lepším vyhlídkám v globální ekonomice - radikálně změnila oficiální jazyk z francouzštiny na angličtinu, takže řada učitelů nejenže nedokáže změnit své metody výuky, ale nezvládá ani dokonale učební jazyk.

Projevuje se tak opět současný nedostatek kvalifikovaných lidí, v tomto případě učitelů. Kromě toho projekt dětských laptopů naráží na dva zásadní problémy - nedostatek elektřiny a pomalý internet. Většina žáků nemá doma elektrický proud a baterka notebooku vydrží běžet jen hodinu, což dětem komplikuje pracovat na počítači i ve volném čase. *"Ale děti vždycky přijdou se splněnými úkoly, i ty bez elektřiny. Sám nevím, jak to zvládají, ale nějak se prostě k proudu dostanou,"* říká ředitel školy.

"Kritici namítají, že by vláda měla nejdřív všude zavést elektřinu nebo pitnou vodu. Ale tak to nejde. Svět nečeká, musíme ho dohnat, musíme běžet, musíme dělat hodně věcí najednou a nečekat s moderními technologiemi až na dobu, kdy budou všichni mít vodu," říká Eduard Nizeyimana. Stejně jako všichni oslovení Rwandané je o smysluplnosti projektu přesvědčen. Kromě vody není v úprku do moderních časů možné čekat ani na rychlé připojení k internetu. To zatím

funguje jen v některých učebnách, jinde si žáci chytanou signál jen pod otevřeným oknem, načtení webové stránky trvá minuty. Stejný problém trápí i ženy ve školících autobusech a návštěvníka řady internetových kaváren v celé zemi.

Rwanda má totiž sice všechna svá okresní města propojená kvalitním optickým kabelem, ale ještě není podobným kabelem napojená na zbytek světa. Celá východní Afrika byla do loňského roku posledním světovým regionem bez rychlého připojení. Až na podzim doputoval podmořský optický kabel s rychlým internetem z Indie do keňského přístavu v Mombase a od té doby se posouvá dále do středu kontinentu. Rwanda by měla být napojena na podzim letošního roku. Měla by to být chvíle, která vynese dobře připravenou zemi do pozice regionálního informačního lídra.

Vedle Apokalypsy

Je to prý nejnebezpečnější jezero světa. Nejen proto, že jeho pobřežní vody byly před šestnácti lety rudé krví zmasakrovaných obětí genocidy. Ani proto, že v malebných sopečných pahorcích na konžské straně hranice dodnes vraždí a znásilňují jedny z nejkrutějších milic světa.

Jezero Kivu je totiž geologickou časovanou bombou, jeho vody jsou nasycené plynem, metanem a oxidem uhličitým. Podle vědců se plyn při větším zemětřesení nebo erupci nedaleké aktivní sopky Nyiragongo může dostat nad hladinu a zabíjet. Může z jezera vytrysknout jako bublinky z lahve šampaňského. Podobně vybuchla před více než dvaceti lety dvě jezera v Kamerunu a zanechala po sobě stovky mrtvých.

Desítky miliard kubíků metanu v jezeře Kivu se však mohou pro Rwandu stát spásou, zárukou naplánovaného zbohatnutí. V celosvětově jedinečném projektu se investoři a vláda snaží metan vytěžit - snížit tím riziko výbuchu a současně plyn přeměnit na elektrický proud. Velkolepou vizi 2020, počítače na venkově a příchod investorů

- její základní fundament, totiž nemá země šanci naplnit bez nedostatku elektřiny. A té je v zemi zatím málo. Její ceny jsou jedny z nejvyšších na světě, místní kapacity by nestačily ani k tomu, aby si všichni Rwandané doma rozsvítili žárovku, a až třetinu dnešní spotřeby zajišťují drahé naftové generátory znečišťující prostředí. A do toho vysvitla naděje jménem metan.

"Funguje to, to už je nepochybné. Technologie jsou známé, teď zbývá jen nalákat investory," říká inženýr Muhire Hodari na výzkumné plošině postavené stovky metrů od jezerních břehů u města Gisenyi. "Zatím se investoři báli. Nevěřili tomu, že se ve Rwandě může najít dost spotřebitelů, asi úplně nevěřili technologiím a taky asi měli strach z války v Kongu," říká Muhire. I on se narodil rwandským exulantům, na konžské straně jezera, v apokalyptickém městě Goma. V minulých dvaceti letech jej nejprve dvakrát vyplenili neplacení vojáci diktátora Mobutua, pak do něj došel zástup dvou milionů vyčerpaných Hutuů, uprchlých ze Rwandy. V utečeneckých táborech pak vypukla epidemie cholery a zkázu dokonal výbuch Nyiragongo, jehož žhavá láva pohltila polovinu města. "Rwanda nemá dost kapitálu, aby mohla metan sama těžit. Jen jsme postavili pilotní projekt, který větším firmám ukázal, že to je možné. Teď už jsme v rukou investorů a jejich odvahy," tvrdí mladý inženýr.

Investoři se už zřejmě bát přestávají, například americká společnost ContourGlobal. *"Do výzkumu jsme investovali hodně peněz, už nemáme pochyby, že to funguje,"* říká finský zástupce firmy Jarmo Gummerus. ContourGlobal teď staví plošinu, která bude od konce roku 2011 dodávat proud do rwandské sítě, produkce v zemi se rázem zvýší o třetinu. Do dalších dvou let by už jen její elektrárna měla vyrábět více proudu než dnes všechny malé rwandské elektrárny a generátory dohromady. A v příštích letech k jezeru Kivu nejspíš přijdou další těžaři.

Rwandě se totiž podaří odstranit další z důvodů, proč se jí investoři zatím vyhýbali - její příliš malý trh. Prvního července totiž mezi pěti východoafrickými státy vznikne celní zóna a mnoho firem se chystá do

malé efektivní Rwandy přesunout své regionální centrály. Východoafrické země chtějí výhledově vytvořit společný volný trh, dlouhodobě uvažují i o společné měně. To by umožnilo snadný vývoz elektřiny z jezera Kivu do celého regionu. Na to investoři slyší, a tak přivezou to, co Rwandě a všem africkým státům schází zřejmě nejvíce: kapitál.

Poslední hranice

Rwandské státní instituce fungují, politikům a úředníkům je možné věřit. Jenže po desetiletích života v chudobě na periferie planety jí chybí zdroje a vědomosti potřebné k tomu, aby zbohatla sama ze svých sil. Rwanda potřebuje kapitál. Potřebuje přesvědčit zbytek světa, že není jen zemí potřebných, chudoby a cyklicky se opakujících krizí. Investoři musí uvěřit, že i tady žijí kariéristé, konzumenti, zlatá mládež, lidé, díky nimž je možné vydělávat. Patří k nim i Yahya, Artur, Edward nebo Muhire, představitelé nové africké střední třídy, která všude na kontinentu získává stále více příležitostí utvářet osud svých zemí.

Zrození "rwandského tygra" jen totiž jen nejextrémnějším příkladem vzestupu většiny Afriky. Nikdy dříve tolika africkým státům nevládli odpovědní politici. Nikdy dříve sem nepřicházelo tolik zahraničních investic. A nikde jinde nejsou výnosy z akcí tak vysoké jako na burzách na jih od Sahary. Za poslední nedobytou hranicí globálního kapitalismu.

Nominace:

Perestrojka á la Kuba

Magdalena Sodomková, Jan Šibík (Reflex)

www.reflex.cz

Vyjádření poroty:

Přestože téma reportáže není objevné, text přinesl neobehrané informace a navíc je dokázal prezentovat s velkou emocionální silou. Reportáž sugestivně dokládá degradaci hodnot a morální rozklad kubánské společnosti.

Perestrojka á la Kuba

Magdalena Sodomková, Jan Šibík

Po víc než padesáti letech od revoluce se režim na Kubě dopracoval k perestrojce. Kavárny už mohou mít víc židlí než dvanáct. A dýchaviční, prošedivělí Evropané mohou na lavičkách parků v Havaně své kubánské holky, které mají často jen na jednu noc, obdarovat mobilem. Holky, ty šťastnější, pak už nemusejí telefonovat

z pouliční budky, co je něco jako ucho přilepené na policejní stanici.

Señora María sedí ležérně v houpacím křesle v zarostlém atriu svého domu v Havaně, jež pronajímá turistům. Dává si pozor, aby se bavila jen o svém psíkovi, který „žere pouze masíčko“. A zajímá ji jedině: Odkud jste přijeli, kam jedete, číslo pasu. Ještě dnes to poběží nahlásit. María si žije za takzvaná kubánská konvertibilní pesa (CUC). Ta jsou obdobou valut v někdejší Československu a jejich přepočítání je, pro zběžnou představu, srovnatelné s eurem.

Señora María podniká. Konvertibilních Kubánců bude víc. Kubánský prezident Raúl Castro (mladší bratr churavějícího vůdce Fidela Castra) se totiž chystá v příští pětiletce propustit až milión lidí ze státní správy a rozdat až 250 tisíc podobných licencí na svobodné podnikání. Soukromníci si budou moci zažádat o úvěr v bance.

Nekonvertibilní Kubánci

„Konvertibilní“ jsou soukromé apartmány a letoviska s bílým pískem a tyrkysovou vodou. Za „cucy“ se kupují langusty nebo mojita.

Policajt v baru pár kilometrů od jedné z nejkrásnějších pláží, Cayo Coco, nám gestem podobným, když řídí dopravu, u servírky objedná další rundu. Na spokojenost „bílých konvertibilních“ totiž musí dohlížet. Bavit se ale s nimi? Za to je v socialismu podle bratrů Castro-vých pořád ještě paragraf hovořící o nepřátelské propagandě. Když však policajt Jesús uslyší češtinu, kdysi v Československu studoval, spadne z něj všechno ostych a téměř svobodně spustí: „U vas Vaklaf Havel! Husak, vypádni, di do prdele!“ shrne v několika slovech politický vývoj konce 80. let. „Ja chci cestovat, tady nic, ani plaž,“ říká a je vidět, že to s tou loajalitou k Raúlovi není až tak žhavé ani v policejním sboru. Vždyť Kubánci bez prominentní podnikatelské licence dostávají mzdu v národních pesech, jež mají hodnotu asi jako české

koruny. A za měsíc jich dostanou sotva pár stovek. Na pláž s bílým pískem a tyrkysovou vodou, slunečníky a občerstvím all inclusive, která se nabízí ve všech katalozích v Evropě a od níž Jesús bydlí sotva deset kilometrů, už léta nevkočil. Na půl cesty z vesnice stojí kontrolní budka. A přes ni neprojde jediný vesničan s kubánským dokladem. Na plážích obsluhují jen pečlivě prověřeni číšníci.

Místním tak zbývá jen ostrá hráz, o níž se tříští vlny a kde to páchne rybinou. Místní totiž nejsou „konvertibilní“.

Dvě Havany

„Havany jsou dvě,“ povzdychne si misionář Jan, stojí přitom na střeše jednoho z koloniálních paláců prastarého města. Je to Evropan a už léta zde rozdává chleba a léky. Letos na Kubě poprvé po padesáti letech vznikne seminář pro kněze. Jan se však „mírnému pokroku v mezích kubánského zákona“ jen pousměje. „Jsou dvě, jedna zespodu a druhá svrchu.“

Kulisy pompézních koloniálních paláců jsou vzpřímené a hrdé jako staré Kubánky s vlasy sčesanými do stříbrných drdolů. Zdobné domy, byť zmrzačené igelity v oknech, a vysoká elegantní okna napůl přestřižená těmi plastovými dokážou ještě vyrazit dech. Těm, kdo kráčejí po chodnících. Za touto zdobnou slupkou, mnohdy podepřenou nepoužívaným lešením zarostlým liánami, jsou však apartmány, jimž se bortí strop. Jan jezdí nahoru výtahem snad ze třicátých let. Shora je celá ta pompézní a barevná Havana jako šedý squat. Na střeších sedí lidé.

„Tamhle u sousedů provádějí černou magii, suší štíry. A tamhle žije osm lidí v jednom pokoji. Děti spí v noci a staří sedí venku před barákem. Když děti odejdou do školy, jde spát druhá polovina rodiny. A když si dcera Omara, co vystudovala medicínu a teď rodinu živí prostitucí, přivede klienta, všichni na tu chvíli vykráčejí ven,“ líčí.

Za práci v nemocnici by Omara přinesla v přepočtu okolo 750 korun za měsíc. Tři bílí chlapi a stejný obnos má v kapse.

A tak, jako jsou dvě Havany, jedna zesponu a druhá svrchu, tak jsou i dvě Kuby, ta, kde se platí tvrdou měnou, a ta, kde se za národní pesa nakupuje u snědených krámů.

Když pak přivezou k pouličnímu stánku laciné boty, Kubánky se skoro poperou. „Jsou mi! Beru si je!“ říká jedna z žen, nohu má přitom jako slon. Marně se jí snaží vecpat do střevíce. Doufá, že je někde za rohem střelí. Prodavač stojí v posvátné vzdálenosti od toho davu, za stánkem ohrazeným provázkem, a s nábožnou úctou otevírá postupně jednu krabici za druhou. Všechny botky jsou stejné, střevíce s barevným štrápcem. Proti němu trčí les rukou. Ty boty se dají koupit za národní pesa, v přepočtu za 40 korun. Proto ta tlačénice.

Obvykle totiž dámské botky, většinou made in China, prodávají na poloprázdných pultech kamenných obchodů, kde ženská přesto, že tu není téměř co koupit, musí odevzdat kabelku do šatny. Platí se v konvertibilních pesech, v přepočtu stojí tisícovku, na což by se z oficiálního platu dalo ušetřit snad za rok.

Misionář Jan se mi později v jedné z havanských restaurací pokouší vysvětlit, kdo si ty lodičky může dovolit. „Přijde mi babička do kostela a já se jí ptám, jak se má vnučka. A ona zcela vážně opáčí: Dobře, dobře. Je prostitutka.“

K vedlejšímu stolu mezitím usedá matka s dcerou a s nimi zarudlý Němec v rozhalené košili. Rozvalí se na křesílku. Matka se tváří pyšně, že holka udělala terno, na tuhle večeri by Kubánci šetřili měsíce. Sugar daddy podnikavé dceři pod stolem hněte kolínko, a ještě si asi myslí, že těm „kubánským ubožákům pomáhá“. Vyhlédl si ji zřejmě v kavárně Francesca, hned vedle okázalého hotelu Inglaterra. Právě sem, na rozviklané židličky, se sjíždějí starci z celé Evropy, aby tu mohli Kubánkám – těm ve fajnových lodičkách – zapálit cigaretu. A tak to vždycky začíná. Charita.

Světová krize fandí Kubě

Pro ty, kdo se k prostituci nesníží, má „socialismus po dle Raúla“ materiální ponížení. A tak mámy s dítětem v ruce po cizincích loudí sunar, jejich manželé zcela vážně potupně prosí o „špinavý trenky“ nebo sandály propocené v karibském dusnu. „To se vypere, vyčistí a ještě to poslouží.“

Nekonvertibilní Kubánci dostanou na přiděl dvanáct vajec, pět deka kávy na osobu a měsíc, dvě malé housky na den, jednou za čtvrt roku pastu na zuby pro celou rodinu. U snědených krámů si vystojí frontu, prodavači jim to odškrtnou z „libreta“, co vypadá jak žákovská knížka. A když chtějí víc? Musí si doplatit národními pesy, přičemž měsíční minimální příjem je v přepočtu něco kolem tří set korun. Vzhledem k tomu, že skoro všude kokrhají kohouti, může Kubánci ještě tak střídat omeletu a míchaná vajíčka. Jenže co když dostane chuť třeba na cornflakes?

Na krabici dovážené z Velké Británie jsou obrázky zdravého životního stylu. Jak se na ní píše, „kromě celozrnných lupínek k němu přispívá aerobik nebo golf“. Na hladové Kubě úplné sci-fi. A ta krabice se platí dvoutýdenní mzdou Kubánce.

Je tu ale ještě jedna možnost. Směnit přístup ke kapitalistickým možnostem, jako jsou třeba cornflakes, ale i k fajnovějším postům ve státním aparátu, za vlastní loajalitu.

Fidel Castro je stařec a už ani sám neví, jestli ten socialismus na Kubě funguje, nebo nefunguje, zamotal se do toho v zářijovém interview s Jeffreyem Goldbergem z The Atlantic. A jeho bratr Raúl si prý rád přihne. „O to víc potřebují podepřít širokou základnou konformních udavačů a fízlů, jimž ten systém vyhovuje a kteří nedopustí jejich pád. V těch masách je jejich síla,“ dumá disident Pepé.

A tihle loajální se pak přísají na turisty, protože z nich se sype tvrdá měna. A ač se na billboardech píše, že „světová krize fandí Kubě“, ekonomicky nesoběstačný kubánský režim přežívá z dolarů ideového nepřítele.

A tak se v socialismu podle Raúla kolem cizinců tancuje. Jen aby se zase vrátili. Pokutu blahosklonně odpustí, i když na prázdné dálnici jedete omylem několik kilometrů v protisměru, i když vyjíždíte s omluvným pohledem a slamákem na hlavě z jednosměrky. Jestliže dřív Castrovi fízlové, co stojí na každém rohu, zatýkali cizince za to, že fotili chudinské čtvrti, dnes je úslužně provázejí: „Jen si fotte a mě si nevšímejte, já budu dávat pozor, aby vám někdo neukradl fotoaparát.“ Pro turisty vše. Kurvit se, to sice není „hodné socialistické ženy“, když to ale Kubánky a mladí mulati dělají ve státních hotelech, kde od jedné holky putuje závratných 80 cuců denně (suma srovnatelná s eurem, kolem 10 cuců je minimální měsíční plat, profesor má asi 30 cuců za měsíc) do státní pokladny, to i Raúl Castro rád přimhouří oko.

Navíc Kubánci jsou v nápadech, jak z cizinců dostat peníze, vynalézaví. Když zastavíte před ubytovnou, nacpou se před dveře a hned žádají provizi za to, že vás tam přivedli. Chvilí před vámi šlapou na kole a pak natahují ruku, že prý vám ukázali cestu. Jakmile vidí, že se cizinec blíží k autu, hned předstírají, že ho celou dobu hlídali, a žádají odměnu. Tak proč tu šedou ekonomiku nezlegalizovat? Ať z toho Raúl taky něco má.

Socialismus jako trest

Disident Pepé to ale nebude, kdo dostane od státu jednu z 250 tisíc avizovaných licencí. Bydlí za městem v malém favela domku, ve slumu, bez elektřiny, bez vody. Střechu má sbitou z tvrdého papíru. Ze slušného státního bytu, jež by mohl pronajímat, ho už dávno vystěhovali.

„Taky bych chtěl podnikat, ale na licenci čekám už několik let. Mně ji nikdy nevydají. Musel bych donášet. Musel bych hlásit, kam jdeš a kdy se vracíš.“ A když nechce? „Kámoše, se kterýma jsem chodil hrát baseball, začali zastrašovat. Jestli mě uvidí, že hraju s nima, připraví je i jejich rodiny o bydlení, plat i přiděly jídla jako mě,“ vysvětluje Pepé.

O kubánské svobodě nemá iluze ani misionář Jan: „Jedinou opravdovou svobodou na ostrově svobody je to, že tu každý spí s každým. Když se děti, co přicházejí na mši, zeptám, kolik mají sourozenců, odpovídají, že od prvního táty dva, od druhého táty tři a třetí táta že má asi čtyři.“ Kuba se přitom chváí, že je blahosklonnější než dřív. Útlak, nesvoboda? Vždyť režim, a psalo se o tom i v Evropě, letos propustil (a deportoval) 55 vězňů svědomí! To jsou oficiální čísla.

Podle údajů, které sbírají kubánští opoziční novináři, však jen od začátku roku do září kubánská policie zadržela a vyslýchala 925 disidentů. Revoluční heslo: „Socialismus, nebo smrt!“ se sice ještě vyjímá na havanských zdech, je tomu ale už trochu jinak. Loajální Kubánce režim odměňuje tím, že jim po troškách „dávkuje kapitalismus“. A pro ty, co se špatně adaptují, má – smrt nebo socialismus. Socialismus podle Raúla, to je trest za svobodné myšlení.

Zvedne Kuba hlavu?

Na východě Kuby, stovky kilometrů od Havany, k jejíž návštěvě vesničané potřebují úřední povolenku, žije aktivista Carlos. Jeho souřadnice kvůli jeho bezpečnosti neprozradím.

Carlos odmítá obojí. Konformitu, ale i přímou konfrontaci s režimem. A je přesvědčen, že právě jeho styl je tou správnou rezistencí, která pomůže Kubě zvednout hlavu a svrhnout režim.

Na silnici, co vede do jeho města, už nejezdí ani americké pontiaky z padesátých let a nákladňák s Kubánci na korbě zřídka. Leje. Lidi na kolech, hlavy skloněné, těla jim obepínají promáchané šaty, šlapou. Zdražili benzín. A tak se bahnitými ulicemi prohánějí už jen kola a kočáry tažené koňským spřežením. Když blesk jak stroboskop prozáří tmu, zjeví se na okamžik pařáty košatých stromů, vykřičníky palem.

Carlos však překvapivě nebydlí v žádném slumu jako disident Pepé, ale v docela slušném domě.

„Havanští disidenti budí soucit, ale ne respekt. Volají do cizího rádia a stěžují si, že dostali domácí vězení. Jsou ale tak sražení na kolena,

vězněním, mučením, hladem, bídou, že si pro strach nedovolí vyjít přes vlastní práh. Ale tady, na východě, je život surový a primitivní. Odsud vzejde nová revoluce,“ prorokuje Carlos vizionářsky a je to snad jediný Kubánc, který tomu po víc než padesáti letech od Castrovy revoluce ještě věří.

„Bylo to tu na nože. Chudoba, zločin. Výbory na obranu revoluce (CDR) a úřady v rozkladu, neschopné cokoli vyřešit. Založili jsme proto se sousedy domobranu, střídáme se v hlídání ulic. Opravili jsme školu, pořádáme kroužky pro děti. Postupně jsme začali vyhrávat sympatie místních, a dokonce neoficiálně i některých úředníků. Nekritizujeme režim hlasitě a otevřeně, ale snažíme se věci sami měnit a ukazovat, že to jde i jinak. A tím získat vliv. Lidi nám už začínají fandit i v jiných věcech. Soucit je na nic, když se k vám okolí bojí přidat. Úspěch je třeba. A touha následovat. Pak teprve se nám povede srazit režim na kolena,“ předpovídá Carlos.

Ne že by snad na Kubě za Raúla přibývalo svobody. Konkurovat revolučním výborům ale není zas tak těžké. Na co se zmůžou? Na provoz pouliční střílnice, kde se kluci učí střílet ze vzduchovky pod nápisem: „Vzdělej své dítě. Ať žije revoluce!“

A na rozvěšování billboardů s heslem: „Závidí nám, že jsme Kubánci.“

Jména kubánských disidentů a evropského misionáře byla v zájmu jejich bezpečnosti změněna, Reflex však jejich pravou identitu zná.

Psycho

Vždycky když bouchly dveře v panelákovém bytě, instinktivně sebou trhli. „My všichni jsme tu adepti na deportaci. Castro se chystá propustit milión lidí ze státní správy. Musí šetřit. Čeká se, že se rovnou zbaví i nespokojenců a křiklounů,“ říká vyzáblý kubánský novinář

Fernando přidušeným hlasem. Postarší chlapík v teplákách a plínou u pusy přikyvuje. Není tu jediný, kdo má oči plné strachu.

Fernando ještě chvíli mluví a pak se vrhne k obstarožnímu počítači. „Vezmeš tohle do Evropy?“ Na monitoru se zobrazí brutální fotografie z kubánské márnice. „Proboha, co to je?“ „Dobrá, tak to brát nemusíš, ale aspoň se na to podívej a pak to znič,“ říká naléhavě. „Tihle lidé zemřeli v lednu 2010 v kubánské psychiatrické klinice Mazorra. Mučili je. Pak přišla chladná lednová noc a 41 z nich ji nepřežilo.“

Fernando tvrdí, že ty fotky má od policie. Měla celou tu záležitost v tichosti prošetřit. A zapomenout. „Za každým z těch lidí je příběh, každý nějak žil, nějak se do Mazorry dostal, to nejsou bezejmenné mrtvoly, byli to živí lidé,“ říká Fernando a podává mi stříbrné cédéčko.

Fízlům, co střeží v Havaně každou ulici, jistě neuniklo, že ta bílá turistka zamířila zrovna do bytu největšího disidenta v okolí. Když jsem stoupala po schodech paneláku, všichni sousedi měli otevřené dveře do chodby. A koukali. Kdopak to k nám jde? Pokřikovali: Copak tu bydlí někdo, kdo má rodinu v cizině?

Za to cédéčko může kubánský režim všem lidem v téhle vlhké místnosti s nervózně vrnícím větrákem dopřát to, co má Fernando ještě v živé paměti. Kriminál. „Byli jsme zavřeni v temné cele, nazí. Mohli jsme ale pracovat. Nebyly za to žádné výhody, víc jídla, nic. Ale člověk, byť v okovech, se mohl dostat aspoň na sluníčko. Tím, kdo šel dřít, ostatní vězni pohrdali. Prý se podvoluje systému. Jenže po té troše slunce někteří toužili tak, že raději snášeli ponižování od bachařů i spoluvězňů.“ Tak to Fernando popisoval. A teď tu stojí s rukou nataženou.

Vybaví se mi široké mandlové oči Marie, kubánské novinářky, s níž jsem se sešla na kamenité pláži. „Napsat na Kubě názor, to ještě občas projde. Ale důležitá jsou fakta. Oblíbená taktika, jak někoho z novinářů sebrat, je podstrčit někomu z jeho blízkých nepravdivé dokumenty. A pak čekat, až je použije. Za šíření lží tu jsou až patnáctileté tresty,“ šeptala Maríia, a když jsem se jí zeptala, zda se bojí, její panenky se ještě víc rozšířily: „Mucho, mucho“ (moc, moc).

Fernando tu pořád ještě stojí. S rukou nataženou.

Lesklé cédečko zmizí v mé tašce.

Sedím na kraji postele a jsou tři ráno. Zírám z okna na příboj, který dravě naráží na hráz Malecónu. Pod okny cupitají dvě prostitutky a dva kroky za nimi (hlavně nenápadně) dva Evropané. Zmizeli v jednom ze vchodů, za mohutnými dřevěnými dveřmi chátrajících havanských paláců, které ještě nechávají tušit svou dřívější slávu. ... Už se vracejí. Ještě nespím. Mají ti dva chlapíci, co si to právě užili, vůbec tušení, že tráví prázdniny v pekle? Příboj, jenž v hurikánové sezóně nabral na síle, jim dává pořádnou sprchu.

Masová smrt pacientů

Mazorra je jen kousek od letiště José Martí v Havaně, kde si turisté se slamáky v podpaží dávají poslední Cuba libre. Trvá to něco přes deset hodin a letadlo ztěžka přistane v Evropě. Teprve tady můžu svobodně, za pomoci překladatelů, prostudovat Fernandovy dokumenty a porovnat je s tím, co se kde psalo či nepsalo o kubánské klinice.

Zpráva o masovém úmrtí pacientů se po Havaně začala šířit už v polovině ledna díky zaměstnancům kliniky. A záhy pronikla i do západních médií. Ta jí však nevěnovala větší pozornost než jen jako dílčí, byť politováníhodné krimizpráve. A „venku“ už jsou i některé z oněch brutálních fotografií, kolují na Internetu. To si ovšem kubánský novinář v zemi, kde se jedna webová stránka načítá půl hodiny a za hodinu se platí suma ve výši minimální kubánské měsíční mzdy, nemohl ověřit. Navíc věty typu „dvanáctého prosince se dostanu na Internet“ vypovídají o kybermožnostech současných obyvatel Kuby.

„Ve složce Mazorra bylo 300 fotografií,“ napsala k případu Yoanni Sánchezová, kubánská bloggerská star, jež evidentně disponuje ještě obsáhlejší dokumentací než Fernando, sama však píše o „26 mrtvých, možná víc“. Kubánské úřady jich přiznaly sedm. Jedno je však jisté. Ti lidé byli umučeni. Svědčí o tom detailní záběry jejich zranění.

Kdo ale byli ti pacienti, za nimiž se v Mazoře zavřela voda? Fernandovy fotografie moc neprozrazují. Na jednom z těl je útržek s hlavičkou kliniky: „Carlos Manuel Ramos Hernández, pokoj číslo 12, 5.30 odpoledne, podepsán/a Zamorra.“ A jedna pitevní zpráva: „Narozen 12. 4. 1977, Ramón Romay Valdez, 31 let, muž, běloch, hnědé vlasy, svobodný.“ Toť vše.

Co se tam ale muselo dít, aby jedenatřicetiletý muž zemřel, jak lakonicky uvedly úřady se špatně předstíranou snahou o vyšetřování, „na podchlazení, protože teplota klesla ke třem stupňům Celsia“?

S kamerou v pekle

Fernando je střelec. Sám byl v lágru a kdykoli se do něj může vrátit. Přesto vzal kameru a šel se do Mazorry zeptat (viz odkaz na konci textu). Nejprve natáčel oknem, jak vyzáblí a mnohdy bosí pacienti v pruhovaných hadrech, jež připomínají vězeňský mundúr, stojí frontu na jídlo. Sám se s těmi lidmi podělil o rýži a fazole. „I blázinec je státní podnik, i v blázinci se šmelí, i tady je ještě co rozkrádat,“ vysvětlili nedostatek všeho anonymní zaměstnanci španělskému tisku.

„Na příjmu pacientům zabavují kabáty i svetry. Nedostanou se k nim, ani když se ochladí. Zato je tu mučí studenou vodou a elektrošoky,“ říká Fernando na záznamu. Z několika roztřesených chlapů se pokouší dostat výpověď. Jenže umíte si představit, že by v Treblince někdo remcal na špatné zacházení? Navíc i mnozí z těch, kdo přežili sovětské gulagy nebo holocaust, byli schopni o prožitých hrůzách mluvit až s odstupem let.

Volejbal bez míče

„Stěny byly bílé a nevinné. Když na místo dorazila zahraniční delegace, hrálo na dvorku pár pacientů volejbal. Bez míče.

Až po chvíli jim jeden stařec hodil nějakou merunu. Hrá li si několik minut. Pak delegace odjela a oni se vrátili do svých pokojů. Hra skončila.“ Psal se rok 1978. Tutéž kliniku v Havaně s více než dvěma

tisíci lůžek ukazovali jako pýchu kubánského zdravotnictví. O tom, co se tu dělo doopravdy, až o víc než dekádu později vypověděl listu *The Seattle Times* kubánský disident Amaro Gómez Boix, který zde roku 1978 strávil dva týdny.

Kubánský mengele

V 90. letech se jiný kubánský emigrant, Eugenio de Sosa Chabau, ve svém novém domově v Hialeahu ve Spojených státech vydal k lékaři. V ordinaci však narazil na povědomou postavu v bílém plášti. Ošetřovatel. Říkalo se mu Ošetřovatel. „Byly tři ráno, když čtyři muži vtrhli do pokoje. Začali rvát naše jména, ti, co nebyli blázni, jako já, se okamžitě snažili utéct. Někdo vychrstnul na podlahu kýble sraček. A ti chlapi čapli tak šest pacientů a ty vyskládali na zem těsně vedle sebe a hned na zemi jim na hlavu připevnili elektrody. Mně je dali čtrnáctkrát. Většinou na genitálie,“ popisoval de Sosa Chabau, co se odehrávalo na klinice Mazorra. Sám se tam dostal roku 1977, po sedmnáctiletém věznění. Odtud také znal Ošetřovatele – Heriberta Mederose, jenž do Spojených států emigroval na loďce tak jako on v osmdesátých letech.

Případ tehdy odstartoval vleklý soudní proces, jehož konce se nedožil ani kubánský emigrant de Sosa Chabau, ani obžalovaný Mederos, kterému média za čtyřicetileté angažmá v Mazoře přisoudila, ač o vraždách nebyly důkazy, přezdívku kubánský Mengele. Lidskoprávní organizace začaly zuřivě pátrat po tom, co se za zdmi kubánských věznic a psychiatrických klinik odehrává. A do roka vyšla kniha Charlese J. Browna a Armanda M. Laga, v níž autoři shromáždili 37 výpovědí lidí, kteří přežili „léčbu“ havanských rezníků, noci plné křiku i chvíle, kdy se po elektrošocích probouzeli s popraskanými zuby. Pět z nich se přitom do blázince dostalo za pokus kontaktovat zahraniční novináře, jiní za účast v disentu, šestnáctiletá teenagerka Belkis Ferro za to, že v pracovním táboře, místo aby pikýrovala rostlinky tabáku, vytrhávala je a ničila tak státní úrodu. Za to jí v Mazoře podle Tampa Tribune vstříkovali do žil inzulin, aniž byla diabetička.

A co na to Fidel? „Jsou to jen další kousky zoufalých zkurvysynů ... museli by k nám ale poslat tak 10 atomových pum, aby otráslы kubánskou revolucí,“ citovala tehdy agentura Reuters vzkaz Spojeným státům z jednoho z Fidelových šestihodinových proslovů.

A letos? Půl roku po hromadném úmrtí zmučených pacientů, po neúspěšné snaze případ schovat pod koberec, poté, co se do světa dostaly první fotografie z pitvy, Fidelův bratr Raúl odvolal dlouholetého ministra zdravotnictví Josého Ramóna Balaguera. Že by pokání? Náznak sebereflexe? Stěží. Osmasedmdesátiletý zasloužilý revolucionář Balaguera byl už stejně na cestě do důchodu. A jak říká Fernando: „Jména zemřelých dosud nikdo neodtajnil, jejich rodiny se mohou jen domýšlet ...“ Přímá svědectví jsou stále uvězněna v Mazoře.

Mohou být ale ta z ledna 2010 zásadně jiná než ta z let 1991 nebo 1978? Psychiatr Vladimir Bukovskij, který strávil dvanáct let v sovětských lágrech a v tamních blázincích na převýchovu politických vězňů, ty dvacet třicet let staré výpovědi komentoval slovy: „Člověk, který má zkušenost s komunistickými režimy, může být po přečtení dokumentů a svědectví z kubánské psychiatrie znechucen a potupen. Překvapen ale nikoli.“

Jména kubánských novinářů byla s ohledem na jejich bezpečí změněna. Reflex však jejich identitu zná.

Nominace:

Kluci, co hodně zlobí

Iva Vokurková (Týden)

www.tyden.cz

Vyjádření poroty:

Najít v České republice téma, o němž nebylo napsáno, je prakticky nemožné. Autorka přesto dokázala vykreslit ústavní výchovu autenticky, bez patosu a sentimentu. Způsob zpracování je neobyčejně lidský a čtivý.

Kluci, co hodně zlobí

Iva Vokurková (Týden)

„Cože? Ten časopis stojí čtyřicet korun? To ho radši čápnem,“ reagují chovanci z polepšovny v Bystřici pod Hostýnem na informaci, za kolik se prodává v trafikce TÝDEN. Do pašáku je přivedlo záškoláctví, drogy, bitky, někdy i loupežná přepadení, krádeže aut či sexuální obtěžování. Jejich

rodiče to většinou nezajímalo a nezajímá.

Hoši, víte, co to je ústava? ptá se učitel. „Jasně, ústavní výchova!“ Patnáctiletý Jarda nevtipkuje. Zatímco o Ústavě ČR nikdy neslyšel, ve výchovných ústavách strávil třetinu života. Ocítl se tam kvůli útěkům z domova, záškoláctví a krádežím - mobilů, notebooků i železničního zařízení. Na rozdíl od spousty zdejších kluků nepůsobí jako sígr, ale klidně, přemýšlivě, zkrátka jako hodný chlapec. „Taky jsem si ho oblíbil,“ říká ředitel Jiří Vodák. „Pak jsem se u soudu dozvěděl, jak otřesné a kruté věci prováděl. Zvířatům i lidem.“

V 9.40 zvoní na velkou přestávku, kluci vystřelí na chodbu a překřikují se: „Pani, pani, kdo pojedje do divadla? Jedu já? Vybrala jste mě? Pani, podívejte, dostal jsem pochvalu. Pojedu?“ bombardují etopedku Ladislavu Marešovou. Odpoledne má pět vyvolených vyrazit do Zlína na Gogolovu Ženitbu, pedagožka se zaměřením na děti s poruchami chování proto prochází známky všech osmačtyřiceti chlapců. „Ven“ čili do divadla, na hokej či na výlet se lze dostat za dobré známky a chování. Přípomínka „nezapomeň, dneska jedeš na jedničky“ pomáhá jako mávnutí čarovného proutku. Míst je málo, jel by každý, kluci jsou jako na trní. Do vynesení verdiktu zbývají dvě vyučovací hodiny.

V bystřickém domově se sešli chlapečci s poruchami učení a chování, se sklony k agresivitě, často mají zkušenost s drogami. Nižší intelekt obvykle vynahrazují velké „sociální dovednosti“, díky nimž dokážou manipulovat s okolím. Sedmdesát procent chlapců je pod psychofarmaky, které kromě agresivity tlumí i podrážděnost, neklid a nespavost. Čtyři podstupují hormonální léčbu sexuální deviace, sedm má nařízenou psychiatrickou léčbu, objevují se i případy sebepoškozování a závislosti. Patnáctiletý Zbyněk sem přišel z psychiatrické léčebny. „Včera si mi stěžoval, že ‚začíná mít nervy‘. Sám vycítí, když na něj lezou ty jeho stavy a potřebuje zvýšit dávky,“ vysvětluje etopedka Marešová. Jenomže zesílit medikaci může jen psychiatr, který do domova dojíždí

jednou měsíčně. Zbyněk tentokrát svým temnotám podlehl a házel po spolužácích židle. Dnes, den poté, je apatický, s nikým nemluví, do vyučování se nezapojuje. V bystrickém domově je už třetí rok. Odmalička trávil více času po ústavech a léčebnách než doma. Matka si mezitím pořídila novou rodinu a její současný partner nechce mít Zbyňka na očích.

Přitulit se, pomazlit se

Hodina zpěvu. Zatímco Zbyněk mlčky zírá na lavici, jeho čtyři spolužáci zpívají koledu Štědrej večer nastal. Nejradostněji zpívá Džulo, který strávil celý dosavadní život po léčebnách a musí mít vlastního vychovatele - čtyřiaadvacet hodin denně. Přestože užívá silné prášky, může kdykoli dostat záchvat agresivity - a pak je potřeba několika dospělých, aby ho zklidnili. Takový okamžik nastává po večěři: na chodbě se strhne křik, ředitel vybíhá a zamyká mě ve své pracovně. Je slyšet bitku, po chvíli v budově zase zavládne klid. „Stačí málo, někdo mu například něco řekne - a je to tady. To se potom třeba rozběhne a napere to do zdi,“ vypráví vedoucí vychovatel Václav Karafiát. Zpívání a tancování se ale Džulovi očividně líbí. Vyskočí z lavice, stoupne si k učiteli, který hraje na kytaru, začne se kymáčet do rytmu a luskat prsty. Potom učitele obejmě kolem krku a kytaru mu samou radostí poslintá.

„No tak, Džulo, to by stačilo. Pojď si zase hezky sednout. Chceš přece jet do divadla, nebo ne?“ snaží se nadšeného zpěváka ukáznit jeho osobní vychovatel, který s ním sedí celou dobu v lavici a pomáhá mu soustředit se a zůstat v klidu. Chlapec se tedy vrhá kolem krku jemu. Také většina ostatních kluků v domově se ráda mazlí, tulí, dotýká. Je to známka citové deprivace, obzvláště u dětí, které jsou v ústavech odmalička, vysvětluje personál.

Před zvoněním se učitel ptá, co si přejí pod stromeček. „Já nic, už všechno mám,“ říká kluk v roztržených teplácích, na nohou pantofle poslepované leukoplastí. „Mně to je jedno,“ ozývá se další. Konkrétní

představu má jenom Lukáš: „Teplákovku Adidas!“ Osm kluků stráví Štědrý den v pasťáku, rodiče o ně nemají zájem. „Jsou i případy, kdy jim slíbí, že si pro ně o Vánocích přijedou, a nakonec ani nezavolají,“ říká Karafiát. Takové chlapce naloží do auta a rozváží po rodinách, ne vždy ale uspěje: „Jednou na mě matka křičela, že když jí stát kluka vzal, tak ať se taky stará.“ Zhruba polovina chlapců se z vánoční návštěvy nevrátí a pobyt doma si prodlouží. Ředitel to musí oznámit na policii jako útěk a vyhlásit pátrání.

Na cigarety, na voňavky

Matematika v „normální“ škole sedmáky očividně baví, předhánějí se, kdo příklady vypočítá první. Když píšou, je vidět, že jejich ruce a paže zdobí amatérské tetování. „Normálka. Špendlík nebo jehlu vrazíme do náplně z propisovačky, a jak ten inkoust po jehle stéká, vyškrábneme si to,“ vysvětlují o přestávce. Momentálně jsou prý v módě křížky na prostředníčcích a různé číslice na paži. Nově příchozího zaujmou také díry velikosti většího tenisáku na tabuli a ve dveřích. „Když je chytne záchvat agresivity, prorazí to pěští,“ krčí rameny etopedka Marešová.

Jedním z násilníků je i hubeňoučký Štefan. Ani atrofie, která způsobuje ochabování svalstva, jeho agresi neubírá na síle. Špatně ale chodí, jeho trhavé pohyby připomínají loutku na provázcích, takže třeba sportovat nemůže. Když po vyučování kluci škemrají, že chtějí hrát fotbal, na Štefanovy prosby ředitel nereaguje: „V jeho případě to bohužel vždycky přeždu mlčením, i když má dobré známky. Fyzicky by to prostě nezvládl.“ Kvůli chlapcovu postižení se ho rodiče krátce po narození vzdali. Štefan žije v ústavech už třináctý rok, bude tady i o Vánocích. Ze zákona mají chovanci nárok na státní kapesné: do patnácti let dostávají 180 korun měsíčně, potom 310. Štefan všechny svoje peníze promlsá. „Já šetřím na lístek domů, zbytek utratím za cigarety a limonády,“ svěřuje se čtrnáctiletý Libor. Ostatní jsou na tom s penězi podobně - peníze utrácejí za tabák, sladkosti, voňavky,

časopisy. Když ale zjistí, že TÝDEN stojí čtyřicet korun, mají jasno: „Cože? To si ho radši čápnem.“

13.30, poslední zvonění. Před odchodem na oběd se koná společný nástup, na němž učitelé předají vychovatelům dnešní známky, případně upozorní na neobvyklé chování. Vzhledem k tomu, že hodnocení rozhoduje o různých výhodách, jako jsou fotbalový zápas či volná procházka, je ve vzduchu cítit napětí. „Mnozí hoši často neunesou, že se jim třeba ten den tolik nedařilo, a jsou pak agresivní,“ říká Marešová, která už mezitím vybrala pět šťastlivců, kteří dnes pojedou do divadla - většina z nich poprvé v životě. Dotyčná skupinka září spokojeností a s pusou od ucha k uchu se odebírá ke švadleně pro oblečení - ta zde má na starosti ložní prádlo, spravuje potrhané oblečení a šatí kluky, kteří nemají co na sebe. Na ostatních chlapcích je vidět zklamání, ale je tu nová naděje: zítra si další pětice pojedou zahrát hokej proti jinému „děcáku“.

Lýtko paní vychovatelky

„Ti kluci jsou za všechno strašně vděční,“ říká učitel přírodopisu Vít Valter a dodává: „Hlavně se k nim nesmíte chovat jako k póvlu, nejdůležitější je férovost a důslednost.“ Nicméně i on musí počítat s tím, že čas od času může přijít k úhoně. Před časem napadl agresivní žák jeho kolegu, který se snažil bránit jiného chlapce; další svěřenec zase prokousl vychovatelce lýtko. Dosud se zde nezapomnělo ani na případ, kdy počítačová klávesnice, již chovanec mrštil proti zdi, zlomila pedagožce ruku.

Častější je však slovní agrese. „Do tejdne chéípněš!“ uplivil si jeden z chlapců, když se poprvé setkal se zdejší psychologkou. „To si nemůžete brát osobně. Ti kluci nejsou zlí sami o sobě. Může za to prostředí, ze kterého pocházejí,“ říká dotyčná odbornice na dětskou duši Pavla Dočekalová a uvádí příklad patnáctiletého Marka, který si s ní denně - pod nejrůznějšími záminkami - chodí povídat. Jeho matka alkoholička před dvěma týdny zemřela pod koly vlaku, homosexuální otec nejví o

syna zájem a dříve ho i bil. Sestra, ke které má Marek velmi blízko, žije v jiném dětském domově. „Nejdůležitější přitom je, aby děti věděly, že venku se o ně někdo zajímá, že mají za kým jet na návštěvu. Když nikdo takový neexistuje, hromadí se v nich agrese. A její projevy jsou hlavně voláním o pomoc,“ říká psycholožka Dočekalová. Etopedka s kolegyní souhlasí jen částečně: „Prostředí hraje roli, ale rozhodující jsou geny. Jeden kluk mi tuhle povídal: Vychovali jste tu tátu i strejdu, tak mě tu snad vychováte taky.“

Hoši, kteří za chvíli vyrazí za kulturou do nedalekého Zlína, si nedočkavě zkoušejí košile, žádá se jim na velkou událost nezdá dost dobrá. „Pani švadlenko! Pani švadlenko! Nemáte tam tu černou s límečkem? A lepší boty?“ Zkoušku garderoby si užívají, vesele pózují a ukazují svaly. Džulo vypadá jako ze žurnálu, všichni ho chválí a on je radostí bez sebe. Na výlet za zdi ústavů se vydá poprvé v životě, před příchodem do Bystřice si s ním vychovatelé nevěděli rady. Ostatním začíná odpolední program. Ti, kteří na to mají nárok, odcházejí na „volnou“ procházku - bez dohledu dospělých. Ředitel z okna pozoruje dvojici třináctiletých kluků, kteří přecházejí potok. „A teď si zapálí,“ utrousí suše. Vzápětí chlapi sáhnou do kapes a za okamžik už jim od úst stoupá kouř.

Toluen, bitky, útěky

Chlapi bydlí po osmi, každá skupinka se svým vychovatelem obývá byt o třech pokojích a společnou místnost s kuchyňským koutem. „Kde spí vychovatel?“ ptáme se a ředitel Vodák se zatváří zděšeně: „Vychovatel nikdy nespí!“ říká s důrazem na každém slově. „V noci se přece dějí věci,“ dodává a zašustí igelitovým pytlíkem. „No? Co to znamená?“ vznáší řečnickou otázku a hned si odpovídá: „Chovanec pod peřinou fetuje toulén!“ Vychovatel Karafiát ovšem tvrdí, že toulén je minulostí. „Teď se čichá plyn ze zapalovače,“ říká a připomíná, že nedávno se v ostravském ústavu otrávil chlapec fetující plyn pod peřinou. Co dalšího se v noci děje? „Můžou se pokusit o útěk nebo se

porvat. Stačí málo. Jednomu vadí, že si druhý něco vypívává na mobilu, a už jsou v sobě,“ vysvětluje vychovatel.

Na to, že jde o „pasták“, je bystřický dětský domov relativně otevřený. Nikde žádné mříže či ostnaté dráty, kluci chodí na vycházky, rodiče je mohou po předchozí domluvě kdykoli navštívit. A čas od času někdo uteče. „V zimě jsou radši v teple, ale jakmile roztaje sníh, probouzejí se v nich touhy,“ říká ředitel Vodák a dodává: „Pryč je ženou hlavně touha po dobrodružství a stesk po domově.“ Hláška „mně se stýskalo po mamince“ bývá spíše vychytralá fráze, neboť chlapci věří, že stesk po rodině leccos omluví. Někdo zkusí utéct jednou, někomu se to povede třeba čtrnáctkrát. Naposledy utekla skupina kluků při fotbalu venku na hřišti: „Šéf party dal najednou povel a oni se rozprchli na všechny strany,“ vzpomíná Vodák. Útěkáře často předem prozrazují nepřirozené pohyby, těkavé pohledy, hloučkování nepravděpodobných skupinek.

Zachrání je láska?

Po ukončení povinné školní docházky se chlapci přesouvají z dětského domova do výchovného ústavu, kde se učí zvolenému řemeslu. Po dosažení plnoletosti musejí ústavní mikrosvět opustit a učit se žít na druhé straně plotu. Návyky, které si za léta s pomocí vychovatelů a pedagogů osvojili, však rychle vyprchávají. Nejdůležitější proto je, aby si co nejrychleji našli práci, bydlení a „normální“ kamarády. „Z tohoto pohledu je dnes tolik propagovaný návrat do biologické rodiny a původního prostředí velice problematický,“ říká Marešová. Příbuzní totiž v „navrátilci“ často vidí jen zdroj peněz, neboť někteří chlapci v ústavech vedle kapesného pobírají sirotčí důchod nebo mají třeba stavební spoření. „Z hrozícího průšvihů je vytáhne jedině láska,“ říká ředitel Vodák a své romanticky znějící tvrzení dokládá příkladem: „Před měsícem jsem potkal v Ostravě chlapce, který z Bystřice odešel před čtyřmi roky. Odkud jdeš? ptám se ho. A on: Z práce... Ten kluk se

zamiloval a kvůli holce, která je z ,normální‘ rodiny, se usadil - našel si práci a byt. To pak je obrovský úspěch!“

Kategorie Nejlepší rozhovor, beseda, diskuze

Porota:

- **Tina Čorná**, deník Pravda, vítězka kategorie Nejlepší rozhovor Novinářské ceny Slovenska (2004, 2005 a 2006)
- **Jeff Lovitt**, výkonný ředitel Policy Association for an Open Society
- **Svatava Navrátilová**, Ústav marketingových komunikací UTB Zlín
- **Marek Vagovič**, redaktor časopisu Týždeň, trojnásobný laureát Novinářské ceny
- **Jaroslav Veis**, spisovatel, novinář

Vítěz:

Sto ran bičem by byl úspěch

Kateřina Šafaříková (Respekt)

www.respekt.cz

Vyjádření poroty:

Porota oceňuje rozhovor Kateřiny Šafaříkové za mimořádně kvalitní zpracování aktuálního tématu lidských práv v Íránu. Příspěvek je výbornou sondou do myšlení tamní společnosti, kultury a hodnot. Ačkoli hlavním tématem citlivě vedeného rozhovoru je postavení ženy v Íránu, nejde o ideologizovaný pohled na genderovou problematiku.

Sto ran bičem by byl úspěch

Kateřina Šafaříková (Respekt)

Se Šádí Sadrovou o trestu ukamenováním, Ahmadínežádově režimu a íránských mužích

Šádí Sadrová stála v čele kampaně proti trestu smrti ukamenováním v Íránu. Obhajuje ženy, které se zprotivily tamnímu režimu a ortodoxní části společnosti, a kvůli své práci byla sama obviněna a musela odjet ze země. Film Zemřít ukamenováním, v němž vypráví o svých zkušenostech, byl uveden na festivalu Jeden svět.

V dokumentu Zemřít ukamenováním jste nosila muslimský šátek, teď ho ale nemáte. To proto, že jste v Evropě? Jsem

ateistka, a tak když můžu a nejsem v Íránu, nenosím ho. Měly jsme mimochodem o nošení šátku dlouhou debatu s kolegyněmi, které v tom filmu vystupují, protože ani jedna z nás ho dobrovolně doma nenosí. Íránský zákon říká, že žena musí být zahalená na veřejnosti, ale toleruje se, pokud v čistě ženských, nevládních firmách šátek nenosí. A my všechny pracujeme pro nevládní sektor a s ženami. Nakonec jsme se ale dohodly, že se radši zahalíme, abychom věc ještě víc nekomplikovaly.

Co jste nechtěly komplikovat? Pokud bychom neměly zakryté hlavy a film by se vysílal na veřejnosti, mohly bychom za to být všechny zatčeny pro porušování íránských zákonů a film by byl okamžitě zakázán. A hlavně – všichni, kdo by byli přistiženi, že se na něj dívají spolu

s organizátory promítání, by byli vyslýcháni tajnými službami, postaveni před Revoluční soud a hrozilo by jim i několikaleté vězení.

Stejně to ale nijak nepomohlo, film se dodnes v Íránu nevysílal. Ano, nesmí se oficiálně vysílat, protože podle režimu jsou v něm lži a urážky. Některá studentská hnutí v Íránu se na mě obracují a chtějí kopii filmu, že si ho pustí na nějakém neoficiálním místě, třeba na večírku. I to by ale pro ně mohlo být riskantní. Já jsem pro to, aby se ten film dal volně na internet, to by bylo nejlepší. To ale musí rozhodnout režisér, já to udělat nemůžu.

Život v kleštích

Už skoro tři čtvrtě roku pobýváte v Německu. Jak se vám tam žije? Překvapilo mě, jak hodně tam prší. Dcera chodí do dobré školy a já mám jeden menší projekt na tamní univerzitě. Jen se každý den ptám, jak bych tady mohla být užitečná, protože z Německa nemůžu hájit „svoje“ ženy před íránskými soudy. Na druhou stranu mohu v klidu jet třeba do Ženevy za komisařem OSN pro lidská práva a s několika dalšími lidmi jsme začali dávat dohromady černou listinu

Íránců viněných Západem z porušování lidských práv, kteří by neměli dostat vízum do EU. Takže si nestěžuju.

Proč jste si vybrala zrovna Německo? Nabídlí mi tam útočiště. Musela jsem z Íránu odjet, protože situace byla nekontrolovatelná: jsou proti mně vedeny dvě soudní žaloby, jedna za účast na manifestaci za práva žen v březnu 2007 v Teheránu a druhá za účast na protivládních demonstracích po červnových volbách 2009. V obou případech jsem viněna za ohrožení „národní bezpečnosti“ a byla jsem několikrát zatčena. Pár dní poté, co mě naposledy propustili, vyhlásil teheránský žalobce první obviněné v procesech s čelnými představiteli demonstrací po prezidentských volbách a mezi mnoha jmény padlo i to moje. Uvědomila jsem si, že přituhuje. Když jsem byla ve vězení, nikdo nemluvil o tom, že bych byla jednou z tváří revoluce. Zároveň v televizi běžely záběry reformistů, jak vypovídají proti Musávímu (protikandidátovi Ahmadínežda na post prezidenta, pozn. red.), jak odsuzují protesty a ideje, které jsme razili. Cítila jsem, že když zůstanu, budou mě taky nutit vypovídat proti opozičníkům, ženským organizacím a proti tomu, co dělám. A do téhle situace jsem se nechtěla dostat.

Máte s tím už nějakou vlastní zkušenost? Vlastně docela přesnou. V červenci 2009 mě na cestě na Teheránskou univerzitu skupinka mužů v civilu nastrkala do auta a pak jsem jedenáct dní byla držena bůhví kde. Fyzicky mě nemučili, ale psychicky to bylo obtížné. Bylo to takové poslední varování... a vlastně zapůsobilo. Došlo mi, že by bylo čím dál nemožnější pokračovat v tom, co jsem dosud dělala, a že režim příště přitvrdí. Že by mi mohl vyhrožovat třeba únosem mojí dcery. Víím, že jsem v tomto smyslu jako matka zranitelná, a nechtěla jsem se dostat do kleští, kdy bych musela volit mezi svým přesvědčením a svým dítětem.

Jak je vlastně možné, že jste byla propuštěna na svobodu? Byla jsem propuštěna na kauci a režim mě nechal v klidu odjet na můj pas. Moje svoboda byla vyčíslena na 250 tisíc dolarů. Zastavili jsme kvůli tomu náš dům v Teheránu a dům mého otce. Pokud se neobjevím na přelíčení ve své kauze, stát si může obě nemovitosti vzít.

Takže se vrátíte zpátky? Když pojedu, tak mě zřejmě zatknou, a když nepojedu, přijdeme o náš dům, kde teď bydlí manžel, a otec přijde o ten svůj. První stání je naplánováno na polovinu května, takže mám ještě čas na rozmyšlenou. Kloním se spíš k tomu nejet, ale je to složité.

Ukamenováním do nebe

Vaše jméno je spojeno hlavně s kampaní proti trestu ukamenováním v Íránu. Viděla jste ho osobně? Ne, ke kamenování dochází pod velkým utajením. Viděla jsem jen pár amatérských videozáznamů.

Když má být kamenování exemplární veřejný trest, proč se děje tajně? Protože ukamenování jako trest za cizoložství nikdy nebylo součástí íránské kultury, na rozdíl třeba od afghánské nebo pákistánské. Do trestního zákoníku ho zavedli až představitelé Chomejního islámské revoluce v roce 1979 a v prvních dvou třech letech takové veřejné popravy probíhaly. Lidé je ale nepřijali, odmítli se jich účastnit právě proto, že na něco takového nebyli zvyklí. Navíc se proti tomu už v té době ozvalo mezinárodní společenství. Chomejní proto vydal povel soudcům: Když vynesete verdikt smrti ukamenováním, neprovádějte ho na veřejných místech. Tento způsob popravy proto už v osmdesátých letech zmizel z veřejných prostranství a byla na něj uvalena i cenzura. Nesmělo se o něm psát ani veřejně mluvit. Jako kdyby neexistoval.

Komu pak slouží tohle barbarské představení, když u něj chybí publikum? Hlavně těm, kteří verdikt vydají: soudcům. Soudci v Íránu jsou pod přísnou kontrolou státu a tlakem Ájatolláhů. I šéfem justice je ostatně nejvyšší duchovní vůdce, Ájatolláh Alí Chameneí. Muž, který chce být soudcem, musí pocházet ze zbožné rodiny, sám musí být ortodoxní věřící a prochází několikerými zkouškami z práva šaría. Navíc členové Revolučních gard soudce pravidelně sledují – jejich chování, dokonce i jejich rodiny a historii verdiktů. Soudci jsou

proto jednou z nejfundamentalističtějších skupin populace. Pamatuji se na případ páru, vdané ženy a ženatého muže, kteří se dopustili cizoložství. Ženu soudce uchránil, muže poslal na smrt ukamenováním. Když jsem se ptala proč, řekl mi zcela vážně, že ukamenováním poslal muže do nebe. Ženu odsoudil „jen“ ke sto ranám bičem, protože si podle něj ukamenování – tedy v jeho chápání cestu do nebe – „nezasloužila“.

Kdo jsou tedy ti přihlížející, které lze vidět na záběrech občas kolujících po internetu? Soudci, vojáci, členové Revolučních gard, konzervativní klérus. Ti, kteří házejí kameny, jsou zpravidla bachaři, soudní zřizenci a přísedící, hlídači od prokuratury a podobně. Nikdy ne obyčejní nahodilí lidé. A k ukamenování dochází vždycky na střežených místech – ve vojenských zónách, ve věznicích, na cvičištích armády někde v poušti nebo zapomenutých hřbitovech.

Jak vypadá vaše obhajoba lidí odsouzených k ukamenování? O jaké normy se můžete opřít? Připravujeme si dva typy argumentů. První je čistě právní, kdy hledáme možné procesní chyby. Například jako důkaz cizoložství soudce potřebuje čtyři různé mužské svědky nebo čtyři oddělená přiznání dotyčné či dotyčného před soudem – oddělená znamená, že k nim nesmí dojít během jednoho přelíčení. Pokud není dostatek svědků nebo dostatek oddělených přiznání, soudce může vynést verdikt na základě „obeznámenosti“, znalosti jiných souvislostí v případě. Jenže šaría obsahuje poměrně přesnou definici, co to je znalost či obeznámenost s případem, a my se snažíme dokázat, že definici soudce nedostál. A pak používáme vnější lobby – snažíme se ovlivnit soudce pomocí veřejné kritiky organizací, jako je Amnesty International, dostat informaci o chystaném procesu do zahraničních médií, protože íránský režim tvrdí, že k žádnému ukamenování v zemi nedochází, a každá informace o opaku je pro něj nepříjemná.

Na všeobecná lidská práva se asi odvolat nemůžete. Samozřejmě, že ne.

Ke kolika případům ukamenování ročně v Íránu dochází?

Statistika je z povahy věci nepřesná, oficiálně se nevede. Řádově jde o desítky případů ročně. Ve vězeních ale čekají stovky lidí, většinou ženy, u nichž je ukamenování jedním z možných trestů. Teď aktuálně jsme ale zaznamenali úspěch,

protože íránský parlament schválil novelu trestního zákona, ve kterém je ukamenování vynechané. Jsem přesvědčen, že to je kvůli tlaku mezinárodního společenství, ke kterému naše kampaň – aspoň doufám – přispěla.

A ta novela už platí? Ještě ne, teď je u Rady dohlížitelů, která může vetovat každý zákon. Mělo by to projít, protože nejvyšší duchovní vůdce Chamenei s návrhem už souhlasil. Otázkou ovšem je, co nahradí kamenování. Pokud jen sto ran bičem – což už je současná alternativa –, bude to úspěch. Pokud smrt pověšením, o pokroku nemůže být ani slovo. Zatím nevíme, co přesně v návrhu je, protože vláda ho drží pod pokličkou.

Kolik případů ukamenování jste už vyhrála a kolik naopak prohrála? Od ukamenování jsme zachránili pět žen, vlastně všechny, u kterých to ještě bylo možné, a dozvěděli jsme se včas o procesu. Ztratili jsme dva případy a u obou šlo shodou náhod o muže. První případ už jsem zmínila, týkal se muže, kterého tím soudce dle svého mínění „poslal do nebe“. U druhého případu došlo ke změně obžaloby během procesu, a na to už jsme nedosáhli.

Divná manželka

Ve filmu Zemřít ukamenováním jsou scény, které na člověka zvyklého na rovnost žen a mužů před zákonem působí jako sci-fi. Například přestože soudce dojde k závěru, že žena byla znásilněna, stejně její rodiče musejí zaplatit rodině násilníka odškodné za to, že ho veřejně zostudila. Jak se vlastně učí právo v Íránu? Jak vám tyto případy vysvětlovali na škole? Právě detailní studium íránského práva mě přimělo

zaměřit se na obhajobu žen. Jejich diskriminace před zákonem je totiž holý fakt a začíná to už tím, že trestní odpovědnost žen, respektive dívek, je od devíti let, zatímco chlapi jsou trestně odpovědní od patnácti. Rozhodující moment pak přišel s narozením mé dcery. Když jsem si uvědomila, jaká každodenní bitva ji čeká – od zahalování hlavy přes omezené možnosti studia až po automaticky očekávané posluhování mužům mezi příbuznými –, řekla jsem si, že udělám všechno pro to, aby to nemusela podstoupit, aby měla jiný život. Z pohledu na její dětské oči čerpám sílu pokračovat. Ale abych vám odpověděla: Na univerzitě záleží hodně na učiteli – jsou liberálnější profesori, kteří svým studentům sice vyloží nějaký íránský zákon, ale neobhajují ho, a navíc upozorní na praxi v jiných zemích, čímž vlastně poukážou na diskriminaci či určitou zrudnost obsaženou v naší normě. Jsou tu ale i školitelé, klerici, kteří věří ve spravedlivost našeho právního systému, a tak ho také vykládají. Pamatuju se, že když jsme zrovna řešily íránskou ústavu, jedna spolužačka se zeptala, proč se o prezidentský úřad nemůže ucházet žena. Náš učitel na ústavní právo, který byl velmi konzervativní, jí bez mrknutí oka odpověděl, že „Bůh stvořil ženu, aby otěhotněla, měla děti a starala se o muže, ne aby řídila stát“. Tehdy jsme se všechny přítomné studentky – bylo nás asi pětadvacet – zvedly a na protest opustily učebnu. Některé moje spolužačky podobné zážitky přiměly k odchodu ze školy, ve mně narůstala vůle tomu čelit.

Co vám tedy studium práv v Íránu dalo? Dalo mi vlastně hodně! Od svých učitelů jsem se naučila kritizovat zákon, hledat a nacházet v něm slabiny, znám velmi dobře špatné stránky jednotlivých norem. Tento přístup se mi hodil později, když jsem pracovala jako novinářka, a ještě víc se mi hodí dnes při obhajobách žen, kdy musím hledat boční cesty a bílá místa. Měla jsem ale štěstí – za mého studia v devadesátých letech bylo na Teheránské univerzitě docela dost otevřených hlav, teď se situace mění. Po prezidentských volbách bylo ze školy vyhozeno mnoho nemuslimských učitelů a Ahmadínežádova vláda plánuje další utažení smyčky. Má se omezit počet dívek, které

mohou studovat na vysoké škole, a právo, sociologie, politologie, historie a podobné předměty mají nahradit politicky neutrálnější obory typu biologie. Ahmadínežád tím chce snížit množství vnímavých mladých lidí, kteří by mohli opět vyjít do ulic.

Jak vlastně vypadá současná politická situace v Íránu? Mnozí politologové mluví o tom, že se tamní vláda proměnila v polovojenskou diktaturu. Je to tak, současná Ahmadínežádova vláda si počíná jako vojenský nebo polovojenský režim. Legitimita Ájatolláhů byla povolebními událostmi narušena. Veřejnost očekávala, že se nějak vyjádří k pouličním protestům, k bití a zabíjení demonstrantů, že to zastaví. Jenže oni namísto toho po celou dobu mlčeli. Revoluční gardy, které nejsou součástí íránské armády a vždycky sloužily jako vojenská, pořádková síla nejvyšších Ájatolláhů k ochraně islamismu, dnes nejsou ovládány tímto klérem, ale Ahmadínežádem. I Alí Chameneí mu dal přednost před Ájatolláhy. Náboženští hodnostáři v očích Chameneího i veřejnosti ztratili vliv a moc a naopak tábor Ahmadínežáda vyšel z povolebních událostí silnější než církve. Proto mnozí mluví o tom, že se Írán začíná podobat vojenskému režimu. Hlavní moc drží civilní prezident, který pokračuje v omezování svobody, a má k ruce jemu podřízenou vojenskou složku, Revoluční gardy.

Jakým způsobem Ahmadínežád pokračuje v omezování svobody? Aktuálně se třeba v parlamentu probírá návrh zákona o omezení pracovní doby pro ženy – měly by pracovat maximálně polovinu času co muži. Nejsou proti tomu silnější námitky, takže to pravděpodobně projde. Prezident to zdůvodňuje péčí o to, aby ženy měly dost času a síl starat se o rodinu, ale pravým důvodem je opět omezit práva a svobodu ženám.

Do jaké míry je Ahmadínežád islamista-ideolog? Není islamista v pravém smyslu slova. Je to nacionalista a muž toužící po moci. S trochou nadsázky řečeno je mu jedno, jaká ideologie ho vynesla a udrží u moci. Je sice konzervativce a podporuje omezování

společnosti, hlavně práv žen, ale nedělá to z náboženského přesvědčení. Ví, že to bude vyhovovat ortodoxně patriarchální většině.

Z televizních reportáží známe obrazy íránských ulic, kterými se procházejí mladí Íránci oblečení úplně stejně jako jejich vrstevníci na Západě – nosí kalhoty od Leviho Strausse a poslouchají Britney Spears. Jak potom mohou chtít, aby jejich budoucí žena byla zahalená od hlavy k patě?

Obrázek íránské společnosti, který vykreslují západní média, je velmi černobílý. V Íránu najdete všechno – nigramotnou chudinu daleko na venkově, uvědomělé náboženské fanatiky, bohaté městské a ateistické obyvatelstvo, různá etnika, jazyky. Ty, které popisujete, bychom mohli nazvat kulturně střední třídou. Není nijak zvlášť movitá a její životní styl je hodně poevropštělý. Protože ale tahle část populace není bohatá a protože Írán je patriarchální společnost, určitý liberalismus západního střihu je vyhrazen pouze mužům. Rodiny si zpravidla nemohou dovolit poslat všechny děti na studium, a tak posílají na školy jen syny. Dcery zůstávají doma a jsou vychovávány tradičním způsobem, aby měly větší šanci se rychle vdát. Což znamená zajistit si životní jistoty pro sebe a ulevit částečně od břemene svým rodinám. Proto si mladí muži, které popisujete, většinou berou tradičně vychované dívky. Jsou tu

ostatně vychovávány pro ně. Uvědomte si, že íránská společnost muže uplácí. Jako muž jste vítěz, jako žena jste ale a priori poražená. Žena má muži sloužit, zatímco on může všechno. Ona nemůže sama bez jeho souhlasu vyjet do ciziny a při rozvodu děti automaticky připadnou muži, který ji může bít, mít více manželek a tak dále. Tohle většině mužů přirozeně vyhovuje a nežádají změny.

Jak jste se potom vy dala dohromady se svým mužem?
Zamilovali jsme se do sebe! Uzavřeli jsme ale spolu speciální manželskou smlouvu, ve které se píše, že pokud se rozvedeme, naše děti připadnou mně, budu s nimi moct vycestovat do ciziny bez jeho souhlasu apod. Můj muž souhlasil, protože mě miluje. Chtěl si mě vzít a věděl, že jinak bych s manželstvím nesouhlasila.

V Íránu jste jako ženská aktivistka dobře známá. Nesmějí se kolegové v práci vašemu muži, jakou má „divnou“ manželku? Zpočátku dost trpěl pomluvami, které se o nás obou šířily v jeho rodině. Příbuzní mu říkali přesně to, co naznačujete: že jsem divná a že by si mě neměl brát, protože se mnou bude nešťastný. On je ale umělec a samorost, pracuje doma, takže nemá moc sociálních kontaktů. Nemusí tím pádem denně někde nad čajem čelit posměškům.

Přijede za vámi do Německa? Ne, on je ten typ, který nerad žije mimo domov a trápil by se. Pokud se ale nebudu moct vrátit s dcerou zpátky do Íránu, asi časem zamíříme do Londýna. Hodně záleží na tom, jak dopadne květnový soud. Pokud bych byla odsouzena k několika letům vězení – což mi dost reálně hrozí –, na brzké shledání rodiny musíme zapomenout.

Nominace:

Děkujte Bohu, že máte poblíž Rusko

Daniel Kaiser (Lidové noviny)

www.lidovky.cz

Vyjádření poroty:

Porota rozhovor hodnotí jako suverénně a profesionálně vedený dialog. Oceňuje zejména přesné otázky a přiměřeně konfrontační pojetí interview.

Děkujte Bohu, že máte poblíž Rusko

Daniel Kaiser (Lidové noviny)

***říká Čechům a Evropě vlivný
ruský politolog Sergej Karagan-
ov. Amerika prý Evropu stejně
opouští, je čas spojit se
s Moskvou.***

S podporou LN pořádala včera v Praze společnost Prague Twenty veřejnou diskusi na téma Rusko v Evropě: Partneri či soupeři? Sergej Karaganov zastupoval ruský pohled.

*** LN Je nová smlouva START, kterou ve čtvrtek v Praze podepsali ruský a americký prezident, pro Rusy v něčem důležitá?**

Pokud jde o její obsah, jsem cynický: obě strany se zbavují zbraní, kterých by se zbavily i tak. Pokud jde o americko-ruské vztahy, můžeme si smlouvu vykládat jako signál, že Američané konečně pracují na posílení vzájemné důvěry. Ta byla po všech těch letech u nás vůči Americe a obecně Severoatlantické alianci skoro na nule.

*** LN Co tak hrozného vám udělaly?**

Chtěli jsme vstoupit do NATO, Evropě jsme nabídli společný evropský dům. A místo toho se NATO i přes naše protesty rozšířilo. Pak bombardovali Jugoslávii... Po 11. září Putin souhlasil, aby si NATO zřídilo základny ve Střední Asii. Dostal za to něco? Další příklad se týká Evropské unie: Rusko podepsalo Kjótský protokol výměnou za podporu ruské přihlášky do Světové obchodní organizace. Což lídři unie slíbili, ale EU potom neudělala nic a dnes už Rusko nemá zájem. My jsme Kjóto nepotřebovali, oni potřebovali nás, aby protokol vůbec mohl začít platit.

*** LN Rusko ale zavdávalo hodně příčin, aby se mu nepomáhalo. V letech, kdy se ratifikovalo Kjóto, například ruská armáda podruhé vpadla do Čečenska.**

Promiňte, ale to jsme potlačovali lidové povstání uvnitř našich hranic. Chápeme, že Evropané několik takových rebelií ve svých provinciích potlačovali taky, prohráli – ano, mám teď na mysli Francouze v Alžírsku – a že chtěli, abychom prohráli taky. A my jsme vyhráli.

*** LN Za jakou cenu?**

Jistě, ta cena byla strašlivá. Nic nemůže omluvit způsob, jakým jsme tu válku vedli. Nicméně byl to boj za vzkříšení Ruska. Jinak by pokračoval jeho územní rozpad.

*** LN Je dnes pro Obamu důležitější Rusko než jeho středoevropští spojenci? Vidíte tu posun oproti Bushovi mladšímu?**

Obamova administrativa je určitě změna k lepšímu. Je moderní, konstruktivní a na americká měřítká progresivní. Obama by byl ještě lepší prezident, kdyby nebyl obklopen americkou politickou třídou, která mu nedovolí zajít dál. My ho máme rádi, já osobně ho obdivuji. Jedním z kladů smlouvy podepsané v Praze je to, že jsme tak mohli pomoci Obamovi, který zoufale potřeboval nějaký úspěch. Ale k vaší otázce: Rusko je pro Bílý dům důležitější než střední Evropa, ale taky důležitější než celá Evropa. Odklon Ameriky od Evropy a růst zájmu jednak o oblast Tichého oceánu, jednak o Střední východ, to začalo dávno před Bushem. Rusko je tam klíčový hráč a Evropa se tam nevyskytuje.

*** LN Ve srovnání s Obamou Bush ale přece jen víc zohledňoval zájmy svých malých spojenců ze střední Evropy.**

Bush byl obklopen studenoválečníky. Obama je moderní muž.

*** LN Co je moderního na člověku, který je posedlý uzavíráním rádoby historických smluv s Moskvou? Mně to přijde jako návrat do osmdesátých let.**

To říkáte z legrace. Obama vidí problémy dneška: rostoucí Čína a Střední východ, čili Afghánistán a Írán. K tomu potřebuje pomoc Ruska. Takže jako pomůcku pro sblížení oprášili starý nástroj kontroly jaderného arzenálu. Stejně tak se vzdali protiraketového deštníku, protože to byl takový spíše romantický projekt. A prezidentovi se to hodilo, neboť potřeboval napravit škody, které napáchala Bushova administrativa.

*** LN Daří se Obamovi v těch naléhavých problémech něco od Rusů získat? Ve čtvrtek na Pražském hradě jednal s Medveděvem o hodinu déle, aby ho získal pro tvrdší postoj vůči Íránu, a pak Medveděv na tiskové konferenci řekne, že jenom odsud posud.**

Nerozumné by bylo například embargo na íránskou ropu, protože tam místo nás okamžitě naskočí země jako Indie nebo Čína. Víte, Rusko má zájem na dobrých vztazích s Íránem, protože Írán je náš měkký podbřišek. Oni nám docela pomohli s uklidňováním poměrů v ruských provinciích ve střední Asii, například v Tádžikistánu, svým způsobem i za války v Čečensku. Ale chytré sankce podpoříme.

*** LN Proč Rusko Íránu prodává protiletdecké rakety? Sníží tím šance Západu, kdyby chtěl bombardovat jejich jaderná zařízení.**

Prodali jsme jim toho málo, většinu ještě ne. Ačkoliv kontrakt už je podepsaný, hlavní zásilku pořád nedodali. Ovšem na Teherán nejsou uvaleny žádné sankce, máme plné právo prodat a oni plné právo koupit.

*** LN Kalkuluje Rusko s tím, že napětí mezi Íránem a Západem pomáhá držet vysoko ceny ropy?**

Nejsme idioti a promýšlíme všechno možné. Na druhou stranu – kdyby vývoj dospěl až k válce, ocitne se celý region v ohrožení a to bude nebezpečné pro všechny. Íránský podíl na ceně ropy bych nepřeceňoval. To můžou být dva tři dolary na barel (barel ropy se aktuálně prodává za víc než 80 dolarů – pozn. red.). Důležitější je, že Teherán kvůli embargu nedokáže víc rozvinout svůj ropný průmysl.

*** LN Což Rusku vyhovuje...**

To vyhovuje každému producentovi ropy. Samozřejmě.

*** LN Říká Rusům něco pojem střední Evropa? Loni o nás ruský ministr zahraničí Lavrov před svým českým protějškem Schwarzenbergem mluvil jako o východní Evropě.**

Karel Schwarzenberg má smysl pro humor a Sergej Lavrov si asi dělal legraci. Ale jestli s tím máte potíž, říkejte si klidně západní nebo třeba horní Evropa, na tom vůbec nesejde. Jestli chcete, abych vám tady říkal milé věci, beze všeho. Důležité je, abychom navzájem uznávali svoje zájmy.

*** LN Co soudíte o Václavu Klausovi? Je v ruských politických kruzích braný jako někdo, kdo má porozumění pro ruské zájmy?**

Klausa znám, je to brilantní mozek s velmi silnými názory. Což se v Rusku ví. Nepodporuje ruské zájmy, ale to, co považuje za český zájem, někdy i evropský zájem.

*** LN Projevuje Klaus větší porozumění pro ruské zájmy než Václav Havel?**

Oba jsou silné osobnosti. Řekl bych, že Klaus má nad Havlem intelektuálně navrch. Ale i Václav Havel byl přátelský a šarmantní muž.

*** LN A taky mnohem podezřívavější vůči Rusku...**

Ale Klaus je vůči Rusku taky podezřívavý, akorát to veřejně neventiluje. V Evropě každý podezírá každého. Víte, naším zájmem je mezinárodní stabilita. A jestli se například Poláci rozhodnou umístit u sebe rakety, zamíříme my na ně naše jaderné rakety. Rusko trvá na právu na národní bezpečnost. Stará Evropa pro sebe to právo požaduje taky. Když se ale NATO rozšířilo na východ, nemělo to nic společného s jejich vlastní bezpečností, to byl pokus o dominanci, v některých případech dokonce pokus získat kontrolu nad státy v blízkém zahraničí Ruska. Například nad Ukrajinou. My jsme řekli ne a vypoklonkovali je.

*** LN Nemělo by být spíš na Ukrajincích, aby si určili svůj osud?**

Ne. Chcete slyšet zdvořilosti, nebo pravdu? NATO a Spojené státy expandovaly, aby vykonávaly bezpečnostní kontrolu. Současně Rusku nechtěly přiznat právo na zónu jeho bezpečnostního zájmu. Tohle skončilo, teprve když Rusko poslalo tanky do Gruzie. Od té doby už nikdo nemluví o rozšiřování NATO ani o právech ukrajinského nebo jiného národa.

*** LN Češi, ale hlavně Poláci nebo Baltové mluví dál.**

Ale ti velcí přestali. Uvědomili si, že Rusko už to nebude tolerovat. Je škoda, že jim to došlo, teprve když dostali ozbrojenou odpověď.

*** LN Pořád jste nevysvětlil, proč by o sobě Ukrajinci nebo kterýkoliv váš jiný bývalý satelit neměl rozhodovat sám.**

Mohou o sobě rozhodovat, dokud neohrožují svobodu ostatních národů, nebo dokonce lidstva. Já nevěřím na demokracii v mezinárodních vztazích. Tam by měl panovat zdravý rozum. Historie lidstva je plná tragédií států, které dělaly špatná rozhodnutí. Vždycky když se postavil nějaký parlament, že chce suverénní práva bez ohledu na jiné národy... Evropa je jeden velký hřbitov. Například vaše země. V osmatřicátém jste nebojovali a ostatní vás prodali Němcům.

*** LN Byla chyba, že jsme se v roce '68 nebránili Sovětům?**

Taky. Byli byste na tom líp.

*** LN Proč si Rusové myslí, že je NATO ohrožuje? Západ se skládá z demokratických stabilních zemí, které nemají důvod začínat s někým válku.**

No a v Rusku má dnes NATO mnohem horší pověst než za studené války. Protože Rusko se chtělo stát jeho součástí a bylo odmítnuto. Ale už s tím přestaňme. Já jsem nešťastný z toho, jak pořád trčíme v minulosti, i v našem rozhovoru. Svět se úplně změnil. Rusko ztrácí váhu, Evropa taky. Asijské státy si navzájem gratulují k úsvitu asijské éry. Na nás všechny se dívají jako na idioty. A my ve strategickém myšlení jsme idioti. Já už léta propaguji Unii pro Evropu, tedy společný projekt Evropské unie a Ruska. Některým lidem ve střední Evropě by se to nelíbilo, protože by ztratili tu střeoevropskou výlučnou identitu. Celkově by ale celá Evropa byla svobodnější a mnohem efektivnější ve světě.

*** LN A bez americké přítomnosti.**

Já bych si například nepřál, aby Američani stáhli z Evropy svoje jaderné zbraně. Protože pak už tu nebudou mít žádnou vazbu. Ale oni se z Evropy stahují stejně, ti vám už říkají good bye. Pojdme udělat společný prostor pro lidi, společný ekonomický prostor, společný energetický prostor.

*** LN Proč by měla Evropa vytvářet společný energetický prostor se státem, který ve svých oficiálních dokumentech přiznává, že energetiku používá jako politickou zbraň?**

To je naše měkká síla, tak proč bychom ji neměli používat? Víte, Češi a zbytek Evropy by měli denně děkovat Všemohoucímu za to, že mají na hranici Rusko s jeho energetickými zásobami a že tedy nejsou vydáni na pospas Saúdům a podobným. Rusové by zase měli chodit do svých kostelů a děkovat, že mají takové blízké a bohaté sousedy, kteří od nich jejich suroviny odebírají.

*** LN Nehrajete v Evropě hru „rozděl a panuj“? Zrovna dnes se z Ruska začal stavět plynovod Nord Stream, který půjde přes Baltské moře do Německa a vyhne se Polákům a Baltům.**

Protože na pozemské trase leží nespolehlivé státy – Ukrajina a Bělorusko. Vždyť oni kradli náš plyn.

*** LN Nord Streamem jste ale vyšachovali i Poláky.**

Tak oni by samozřejmě taky chtěli tranzitní poplatky.

*** LN Z plynovodu Jamal, který jde do Německa přes Polsko, Polsko žádný poplatek neinkasuje.**

Jistě. Ale proč my bychom měli platit poplatky komukoliv? Jsou to naše suroviny, investujeme do těžby a do infrastruktury a chceme je prodat koncovým zákazníkům.

*** LN Tím hlavním koncovým zákazníkem je Německo. Má Moskva s Berlínem zvláštní vztahy?**

Ano. Mezi námi je velká kulturní afinita. Rusové ztratili strach z Němců, vidí v nich národ, který k nim chová největší přátelství.

*** LN V Polsku i v České republice panuje obava, aby se Rusko s Německem nedomlouvalo nad našimi hlavami.**

Rusko a Německo už za sebou mají historické narovnání. Vy ne, v tom se lišíme.

*** LN Má se Evropa bát vlivu, který v Rusku mají struktury bývalé KGB?**

Nechtějte po mně, abych tu chválil ruský politický systém, mně se taky nelíbí. Ale odpovídá ruské historické mentalitě. A jestli se má Evropa bát KGB? Jestli se jí bude bát, tak si nezaslouží své jméno, je to totiž úplně pitomá představa. Vy asi narážíte na skutečnost, že mnoho lidí s Putinem přišlo z

KGB. To má důvod: KGB k sobě stáhla některé z nejbystřejších mozků v zemi. Ale v minulosti těch lidí přece není problém, já vidím problém spíš v ohromné korupci. A když už, vliv si neudrzuje KGB, možná mají přílišný vliv někteří lidé z dnešní FSB.

*** LN Což je pokračovatelka KGB.**

Pane, vy žijete v sovětských dobách. Teď mě neberte úplně vážně, ale já bych snad byl radši, kdyby místo pánů z FSB měli vliv pánové z KGB. Sovětský svaz byl policejní stát, ale nebyl zkorumpovaný.

ROZHOVOR TÝDNE Sergej Karaganov S AKADEMIKEM HOVOŘIL Daniel Kaiser

Kdo je... Sergej Karaganov

Moskevský akademik (ročník 1952) platí v Rusku za jednoho z nejuznávanějších odborníků na mezinárodní politiku. Je považován za inteligentního a současně cynického hlasatele putinovského směru. V roce 1974 Karaganov na Lomonosovově univerzitě absolvoval ekonomii, poté pracoval jako diplomat a dělal kariéru v sovětských akademických strukturách. Tam se profiloval jako expert na Spojené státy, Velkou Británii a posléze západní Evropu.

Po rozpadu SSSR radil Borisi Jelcinovi, ale také ministru zahraničí Jevgeniji Primakovovi, který po svém nástupu v roce 1996 de facto ukončil jelcinovské líbánky se Západem. Blízko měl a prý dosud má (na přímý dotaz to

popírá) i k Vladimíru Putinovi. Karaganov předsedá Radě pro zahraniční a obrannou politiku, což je nominálně nezávislý think-tank v Moskvě.

Nominace:

Epidemie dnešní doby

Ondřej Nezbeda, Martin Uhlíř (Respekt)

www.respekt.cz

Vyjádření poroty:

Autoři dokázali zpracovat velmi obtížné a zároveň naléhavé téma asistované reprodukce, o němž se u nás teprve začíná diskutovat. Porota hodnotí důraz na etickou problematiku a širší kontext, v němž je téma představeno.

Epidemie dnešní doby

Ondřej Nezbeda, Martin Uhlíř (Respekt)

*S Markem Váchou o dětech ze zku-
mavky, morálce a pobytu v trapi-
stickém klášteře*

Neplodností je v současné době postižen přibližně každý šestý pár. Ale kam až smíme zajít v umělém oplodnění a existuje vůbec právo na dítě? Je morálka univerzální podobně jako fyzikální zákony, nebo je tvárnou entitou, kterou lze upravovat podle potřeby? Přestože lékařský etik Marek Vácha je katolický kněz, žádných jednoduchých odpovědí a předpojatých dogmat se od něj nedočkáte.

V Polsku se v poslední době vášnivě diskutuje o omezení asistované reprodukce. Katolická církev je pro její úplný

zákaz, zatímco premiér Donald Tusk je pro úplnou liberalizaci a chce, aby tento zákrok hradily zdravotní pojišťovny podobně, jako je tomu v České republice. Kde mezi těmito dvěma póly stojíte vy jako lékařský etik a katolický kněz?

Asistovaná reprodukce není okrajový fenomén. Neplodnost je epidemie moderní doby, kterou je postiženo patnáct až dvacet procent lidí, ve Spojených státech se uvádí, že jde asi tak o každý šestý pár. Z toho plyne celá řada etických otázek: Je neplodnost nemoc? Existuje něco jako právo na dítě? Člověk ale může odpovídat různě. Jinak jsem na to hleděl, když jsem problém studoval z teoretické literatury, a úplně něco jiného bylo, když za mnou přišel první pár, shodou okolností moji známí.

V čem to bylo jiné?

Naplno jsem si uvědomil, že když jsem slíbil celibát, byla to moje svobodná volba, kdežto oni žádnou volbu neměli. Najednou jsem spadl z teoretické na velmi praktickou rovinu. Nebo za mnou byl romský pár, kdy v rámci jejich kulturní tradice je neplodná žena sociálně diskvalifikována, navíc ten pár neměl žádné peníze...

Jaké hlavní etické problémy s asistovanou reprodukcí tedy souvisejí?

Sekulární etika zmiňuje tři a katolická církev k tomu dodává čtvrtý problém. Zaprvé: většinou se ženě odebírají dvě, typicky ale pět až deset, někdy i dvacet a vzácně až padesát vajíček. Abychom pak zjistili, jestli jsou ta vajíčka životaschopná, musíme je samozřejmě oplodnit, „udělat“ z nich embrya. Tím se dostáváme k problému nadpočetných embryí, která se nevkládají do dělohy, ukládají se do tekutého dusíku. Nikdo přitom neví, kolik jich celkem na světě je, jejich celkový počet se odhaduje na milion a více; jen v USA je jich asi čtyři sta tisíc. Mluví se proto o celé zamražené generaci.

Ta embrya se přece mohou poskytnout k adopci.

To sice ano, ale děje se to minimálně. Není zájem ze strany biologických rodičů. Druhou možností je, že se ta embrya po nějaké době zlikvidují. Ve Velké Británii třeba po pěti letech, jinde vám je uchovávají

v tekutém dusíku do konce života, pokud si to každoročně platíte, tak je tomu v USA. A třetí možnost je z embrya získat kmenové buňky, které potom použijeme k experimentům.

Druhý etický problém je jaký?

Takzvaná redukce. Zákon v ČR počet transferovaných embryí nijak neupravuje. U nás se do dělohy matky doporučuje vkládat maximálně dvě embrya, po neúspěšných pokusech se ale transferují i čtyři embrya, takže v případě, že se v děloze uchytlí více než dvě, dochází k nefyziologickému těhotenství. Je tu velké riziko nízké porodní váhy novorozenat a závažných komplikací. A tak se nadpočetná embrya takzvaně redukuje: pomocí injekce se do nich vstříkne chlorid draselný. Jde o dost agresivní látku, takže asi v pěti procentech případů se přirozené poměry v děloze zhorší natolik, že i embryo či embrya, která bychom chtěli zachovat, jsou potracena a absorbována dělohou. Díky umělému oplodnění tedy nějaký život vytváříme, ale jiný život s velkou pravděpodobností bude zlikvidován.

Vytváření nadpočetných embryí a zákrok redukce ale lze odmítnout...

Ano, ale tlak lékařů na rodiče je velmi silný. Mluvil jsem s několika rodiči, kteří když to odmítli, dostali hned nálepku potíživců a kverulantů. Neplodnost přitom není to samé jako mít chřipku, protože tu působí tíha stigmatu – muž klidně přizná, že si zlomil ruku, ale ne že je neplodný. Nakonec to vychází z náboženského kontextu, Starý zákon je toho plný: děti jsou boží požehnání, kdo žije správně, tomu dá Bůh děti, a kdo ne, tomu lůno zavře. Můj známý, šéf centra asistované reprodukce, mi říkal, že se jim poměrně často stává, že přijde neplodná dvojice, která v rámci vyplňování dotazníků a příprav na lékařský zákrok spontánně otěhotní. Což si vysvětluje tak, že když pomine tlak okolí a psychický blok padne, najednou se ti dotyční uvolní a povede se to.

Kolik embryí se obvykle přenáší do dělohy matky jinde v Evropě?

Současný trend v Evropě je přenést jen jedno embryo. U nás, kde se do dělohy stále přenáší maximálně čtyři, pojišťovny platí tři cykly. Třeba v Belgii ale pojišťovna platí šest cyklů, ovšem za podmínky, že se přeneše jen jedno embryo, což je po finanční stránce vyjde úplně stejně. V Americe, kde je asistovaná reprodukce postavena na komerční bázi, se ale přenáší i sedm embryí, tam s tím nikdo nemá problém. V tomto je Evropa konzervativnější.

A třetí a čtvrtý etický problém související s asistovanou reprodukcí?

Třetí problém se týká novodobé eugeniky. U vytvořených embryí si totiž mohu udělat jednoduchý genetický test a zjistit, která z nich mají dědičné dispozice nebo vady, třeba jestli jsou postižena Downovým syndromem. Jenže co když jedno z těch embryí bude sice zdravé, ale bude to přenašeč genetické choroby, třeba cystické fibrózy, která fatálně postihuje dýchací a trávicí soustavu? A co když to embryo bude mít gen, který zapříčiňuje, že pokud to bude holčička, bude mít třikrát až sedmkrát větší pravděpodobnost, že u ní vypukne rakovina prsu? Třeba Britové se rozhodli, že takové embryo budou považovat za nemocné, ale kde je další hranice té správné, zdravé normy? Vždyť tady už si hrajeme jen s pravděpodobnostmi.

Nebo jiný příklad: V Kanadě si třeba jeden lesbický hluchoněmý pár přál, aby se jim narodilo hluchoněmé dítě. Tam totiž platí, že tyto subkultury – hluchých, hluchoněmých a dalších – o sobě tvrdí, že jejich hluchota není nemoc, ale kulturní odlišnost podobně jako jiná barva pleti. Lékaři jim vyhověli a jedna z těch žen porodila dítě, které bylo hluchoněmé.

V budoucnu pak může nastat situace, kdy si rodiče třeba budou moci vybrat dítě s absolutním hudebním sluchem. Kam až tedy půjdeme? Vytvoříme designový katalog modrookých, světlovlasých, štíhlých dětí, jak si kdo bude přát? Myslím, že tato diskuse nás teprve čeká.

Většina embryí je ale zdravá a třeba jen jedno má nějakou genetickou vadu. Do tak polemických situací se lékaři v naprosté většině případů nedostávají.

Souhlasím, že jde o výjimečné situace, ale to neznamená, že bychom je měli ignorovat. Navíc přichází další problém – co když máte samá embrya s chromozomy XX, ale vy byste chtěli chlapečka? V USA nebo Rusku je povolena selekce podle pohlaví, což třeba Američané zdůvodňují takzvaným vybalancováním rodiny – pokud už máte holčičku, máte právo mít příště chlapečka. V Evropě se to oficiálně nedělá, protože Evropané konstatují, že pohlaví není nemoc. Nelegálně se to ale samozřejmě děje.

A jak se tedy na asistovanou reprodukci dívá katolická církev?

Vychází z listu, který se jmenuje Dignitas personae (Důstojnost osoby), který na konci roku 2008 schválil Benedikt XVI. Podle něj manželský akt plození, sex, je na jedné straně vyjádřením lásky a na druhé straně otevřenosti k přijetí dítěte a tyto dvě věci musejí být spojené v jednom aktu. Ať se tedy léčí neplodnost, ale dítě ať je zrozeno přirozeně, a ne pomocí asistované reprodukce. Já osobně bych byl ale strašně opatrný a netroufal bych si říct, že asistovaná reprodukce je jednoznačně špatná. A to přesto, že se z ní stává obchod a z dítěte komodita, kterou mohu koupit, prodat, či reklamovat.

Pokud někdo nevnímá embryo jako živého jedince, pak pro něj zničení neznamená ukončení života. Kdy podle vás embryo přestává být shlukem buněk?

Podle mého je to od splynutí pohlavních buněk, tedy už od oplození. Hlásím se k filozofickému názoru, kterému se říká ontologický personalismus a který uvádí argument potenciality: pokud je tu něco, z čeho může vzniknout dospělá svobodná bytost, pak se k tomu už musím chovat, jako by to živá bytost byla.

Pro všechny strany by zkrátka bylo dobře, kdyby se lidský plod v jednu chvíli v děloze posadil, utřel si pot z čela, začal kognitivně

rozvažovat, cítil bolest a byl schopen morálního rozhodování. Jenže ono je to všechno kontinuální.

Jak se potom díváte na možnost využití zmražených embryí pro vědecký výzkum?

Já si myslím, že je nelze zničit ani využít na výzkum. Neznáme ale eticky čisté řešení, jak se zamraženými zárodky naložit. Možná by nakonec skutečně bylo lepší je zničit, protože není konec jako konec. Přesně toto je totiž argument lidí pracujících se zárodečnými kmenovými buňkami: Vždyť my už tady ty zárodky máme, tak proč je nepoužít na výzkum? Chyba je ale už v tom, že ty zárodky vůbec vznikly. Jedno podporuje druhé.

Ale co když s tím budou souhlasit sami rodiče těch zamražených zárodků?

Jak už jsem říkal, žijeme v sekulárním státě, takže bych byl opatrný v tom, že bych chtěl své názory uplatňovat jako zákon platný i pro ateisty. Uvědomuji si, že vedle mě žijí buddhisté nebo marxisté, a tak chápu, že moje námitky jim můžou připadat nepřipadné. Proto je mi vlastně nejsympatičtější německá cesta, která se snaží všem zmíněným úskalím asistované reprodukce vyhnout – ženě se odeberou jen dvě vajíčka, obě se oplodní a bez prenatální diagnostiky se přenesou do dělohy. Tak v{m nevznikají nadpočetná embrya, neděláte novou eugeniku a nic nemusíte případně redukovat. Problém je v tom, že pokud se to nepodaří, tak ta žena musí jít na nové kolo hormonální hyperstimulace, což není úplně bez rizik. A také čím je žena starší, tím klesá šance, že oocyty budou životaschopné – když se odeberou pouze dvě vajíčka, třeba ani jedno nebude použitelné.

Co když se té ženě přenesou do dělohy embrya s dědičnou poruchou, protože to bez prenatální diagnostiky nepoznáme?

Příroda to má většinou pojištěné tak, že poškozené embryo zpravidla přirozeně odmítne. Navíc ta žena se dostává do situace jako každá jiná žena při normálním početí.

Ale co když je tam dědičná zátěž, cystická fibróza v rodině? I v takovém případě Němci diagnostiku zakazují?

Průlomový rozsudek padl v červnu tohoto roku v Lipsku. V případě rizika závažných genetických chorob je nyní preimplantační diagnostika možná i v Německu, ovšem pouze v těchto závažných případech.

Půl roku mlčení

Jste kněz a molekulární biolog. Neperou se ve vás věda a teologická dogmata?

Naopak, věda poskytuje současné teologii ohromnou inspiraci. Proto mě popuzují různé vědecko-náboženské konference, které končívají vágním prohlášením, že si věda a víra neprotiřečí. Vždyť si vezměte, že ještě před 4,65 miliardy let byla Země žhavá koule prachu a plynů a po těch miliardách let z toho všeho najednou vyletí raketa Apollo s kosmonauty. Co se to tady s hmotou stalo? Co se stalo, že ten kus hmoty udělal první taneční krok? To je, myslím si, fantastická věc, ke které má věda co říct. Kdyby Tomáš Akvinský měl současné podmínky, šel by studovat molekulární biologii, o tom jsem přesvědčený.

Když člověk nahlédne do toho, jak je náš svět geniálně postavený a jak funguje, musí být ohromený a stanout v úžasu. Svět je jen jeden a věda o něm objevuje naprosto fundamentální a zároveň výstřední pravdy. Koho by napadlo, že v buňkách existuje něco jako DNA? Díky vědě si dnes představujeme organismus jako jakousi myšlenku obléčenou do hmoty, jakýsi software, který si kolem sebe vytváří hardware.

Pořád není jasné, co je na tom inspirujícího pro teologii.

Ta nesamozřejmost nebo výstřednost přírody. Podle posledních výzkumů se zdá, že vše je ještě složitější, než jsme si mysleli. Že příroda není učebnice, jak o tom mluvil Galilei, ale spíš kniha básní. Dříve jsme si mysleli, že buňka je chomáček želatiny, a dnes jsme zjistili, že buňka je vesmír sám pro sebe. Pozorovat její vnitřní život, to

je pro mě mystická zkušenost. Buňka je složitější než celé státy. A věda mi tuto nesamozřejmost připomíná, objevuje.

Zadruhé si myslím, že zejména díky evoluční biologii můžeme pozorovat kreativitu stvoření. Naši planetu postihlo několik velkých vymírání – ke konci permu vymřelo 95 procent mořských druhů, ale život se rozbujel znovu. Trvá to vždy přibližně pět až deset milionů let, než se příroda zase vzpamatuje a přijde nová, komplikovanější vlna. Po trilobitech a přesličkách přišla doba cykasů a dinosaurů. Následuje velké vymírání v triasu a další na přelomu křídý a terciéru a najednou se v křídě objeví kvetoucí rostliny a po nich v třetihorách trávy, rozvíjejí se teplokrevní savci... Mám z toho dojem, že dějiny Země jsou jako otevřená fuga, stále vymyšlená choreografie. To vše mi připadá silně náboženské.

A taky si myslím, že věda nám hodně pomohla v estetice. Díky vědě jsme si uvědomili, že příroda je nepochopitelně krásná. Dalo by se namítnout, že jsme evolučně vyzbrojeni, aby se nám líbil zpěv ptáků nebo západy slunce. Teď ale máme fotky z Hubbleova teleskopu a zjišťujeme, že krásný je celý vesmír. To všechno pro nás věda objevuje. A zároveň je tomu i naopak – nikdy jsem v rámci biologie nepřišel na tolik věcí jako během svého půlročního pobytu v trapistickém klášteře v Sept-Fons.

Proč jste si vybral právě trapisty?

Chtěl jsem velmi přísný řád a oni nemluví, mají znakovou řeč. Jejich denní řád se řídí přísnou řeholí ora et labora, pracuj a modli se, a je propracován do nejmenších detailů. Chodí se spát v osm hodin večer, vstává se ve tři hodiny ráno a mezitím jsou nekonečné hodiny modliteb, konkrétně deset hodin denně. To vše je vyváženo fyzickou prací, často na poli. Je to skutečně laboratoř, která ořezává duši mnicha. Moc se neslaví svátky ani neděle, všechny dny jsou jeden jako druhý.

Co člověk během takového režimu prožívá?

Prvních čtrnáct dní přináší velký duchovní zážitek, cvičení, ze kterého se vrací osvěžen. Po měsíci je to ale strašné. Chcete se modlit a zrovna musíte do práce a jindy zase nemáte na modlitby ani myšlenky

a šílený zvon svolává do kaple. Vždycky je to jinak, než zrovna chcete. Všechny dny jsou stejné a začíná to fungovat.

Ale jak to funguje? Trochu to připomíná tábor nucených prací.

Je to tak, a ty bolesti duše jsou enormní. Ale mniši jsou tam absolutně spokojení. Je to nevysvětlitelné, ale obě polohy mohou být přítomny v duši zároveň. Typická smrt mnicha je, že je mu devadesát tři let, jde na modlitbu, kde najednou padne mrtev k zemi. Oni hledají podstatu věci. Tam jsem si uvědomil, že prožívám život mělce. Mě ještě uspokojuje, když si večer přečtu zajímavou knihu, ale oni říkají: Opravdu je toto cíl života? Oni jsou fanatici smyslu života. Připadá mi, že tato řehole je jeden z nejinteligentnějších nápadů, co Evropa kdy měla. Modlitby a práce dobře vyvažují tělo a duši. Samozřejmě, že člověk touží po přátelích, které tu zanechal, po věcech, jídle, ale zároveň se tam spolu s těmi bolestmi dostává pokoj duše, jenž zde není k mání.

Nemají trapisté nouzi o řeholníky?

Zatímco většina řeholních řádů je v současné Evropě v krizi, trapistům se pořád hlásí zájemci, a tak byl otevřen trapistický klášter i v Čechách, v Novém Dvoře u Karlových Varů. Je to políček sekularizované Evropy. Život v trapistickém klášteře však není pro každého. K tomu se váže příběh muže, který se toužil stát kontemplativním mnichem, ale problém byl v tom, že byl ženatý a měl děti. Když tedy děti odrostly a odstěhovaly se a zůstal jen sám s manželkou, trávil v klášteře každé prázdniny. Potom manželka zemřela a on si konečně mohl splnit svůj sen. Vstoupil tedy do kláštera, kde ale vydržel jen 21 dní a odešel. Je totiž něco jiného s touto komunitou – která je občas svérázná a protivná – žít půl roku a něco jiného je uvědomit si, že další stanicí je už jen smrt. Rozdíl je nekonečno.

Co konkrétně jste v klášteře dělal vy kromě obvyklých prací?

Několik týdnů jsem se staral o umírajícího mnicha. Dvakrát denně jsem ho umýval a měnil mu pleny. Když pak zemřel, následoval

obvyklý rituál: Brzo ráno od tří do čtyř hodin jsem byl s mrtvým tělem a modlil se. Mrtvé tělo je poté tři dny vystaveno v kostele, takže když se mniši chodí pětkrát nebo sedmkrát denně modlit, musí projít kolem něj. Pak jsem dostal za úkol vykopat hrob. A následuje jednoduchý obřad, kdy se tělo položí na prkno, dá se bez rakve, jen tak s kapucí přes hlavu do vykopaného hrobu, zasype hlínou, která se udupe, a jde se zpátky k modlitbám a práci. Žádný mnich neví, kdy zemře, ale ví přesně, co bude následovat. Člověk si potom uvědomí, jak je to vlastně s životem a se smrtí. A je to silnější než kázání.

V éře rozpadu obecné morálky

Když se vrátíme na začátek – myslíte si, že je dnes ještě vůbec možné vytvořit celoevropskou etickou normu, třeba takovou, která by definovala podmínky asistované reprodukce?

To je složitější. Obecně přijímáme myšlenku, že zákony daného státu by měly odrážet etické naladění obyvatelstva. Například si myslíme, že vražda nevinného je zločin, to je univerzální. V Německu jsou ale tak přísné lékařské etické zákony proto, že si tam ještě pamatují Hitlera, Akci T4, eugeniku... Proto Německo také příliš nespolečovalo na celosvětovém projektu přečtení lidské DNA. Podobně společnost ve Švýcarsku si myslí, že zvíře má vysokou etickou hodnotu, takže když chcete zabít akvarijní rybičku, musíte ji nejprve omráčit, pak usmrtit, a teprve poté ji spláchnout do záchodu. A když si chcete koupit psa, musíte absolvovat kurz, jak se o něj starat. Ve Španělsku nebo na Novém Zélandu přiznávají význačná práva lidoopům a nesmějí se tam chovat jako domácí mazlíčci, protože mají stejné právo na svobodu jako vy.

Žijeme v zajímavé době, kdy se musíme ptát, jestli se nám tento etický koncept zákonů nezbortil. Existuje ještě cosi jako morální konsenzus? Mezi mými studenty jsou buddhisté, muslimové, protestanti a nikomu z nich bych neměl zákonem vnutit moje etické normy. Možná

jsme si etiku privatizovali natolik, že jsme si řekli, že moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého. Ale opravdu až tam. A do té hranice si můžu dělat, co chci. Hlavně se tolerujme. Když to přeženu, můžu se tedy ptát: Vy jste kanibal? To je zajímavý pohled na věc, pojdte nám o tom něco povědět na konferenci.

Takže univerzální etika neexistuje? Je to jen soubor pravidel, který jsme si vymysleli nebo vytvořili evolucí, abychom tu spolu mohli žít?

Z etnografie víme, že pokud něco dělají všechny komunity na Zemi, tak to bude pravděpodobně geneticky podmíněno. Říká se tomu common morality, společná moralita. I když se lišíme v názoru, kolik by muž měl mít manželek, všichni zastáváme názor, že zabít rodiče, okrást bratra nebo utéct z boje je špatně.

Zajímavé je, že komunity na Zemi se sice neliší v těchto zásadách, ale liší se v tom, na koho tuto etiku budou uplatňovat – jestli třeba na svou rodinu, rod nebo svou komunitu. Během americké války Severu proti Jihu se najednou řeklo, že černoši patří do stejné skupiny jako bílí, a byl to velký vývojový skok kupředu. Pak se do té skupiny přibraly ženy. Kam jsme my Evropané dali oči, že jsme padesáti procentům populace neumožnili dělat vědu, psát romány a stavět katedrály? Jak je to možné? Padesát procent svého intelektuálního potenciálu jsme hodili přes palubu. A dnes se to proměňuje ve vztahu k mentálně postiženým lidem a přemýšlíme o zvířatech.

Dobře, ale existují morální zásady někde nad námi podobně jako fyzikální zákony.

Filozof Peter Berger má k tomu krásnou historku o tom, jak generál Napier dobyl část Indie, kde platil zákon satí, podle něhož vdovy bráhmánů musely být upáleny. Britové většinu zákonů na dobytých územích tolerovali, ale tohle už pro ně bylo eticky nepřijatelné. Bráhmáni se ale bránili, že je to jejich zvyk, který v jejich komunitě trvá stovky let. A Napier odpověděl: „*No tak dobře, my Britové máme taky jeden zvyk: všechny vrahy nevinných žen věšíme na nejbližším stromě, a ať si tedy každá kultura dělá, co je jí vlastní.*“

Berger z toho vyvozuje, že se v něčem můžeme inspirovat asijským světem, třeba jeho vztahem k přírodě; ale jednu věc jsme my Evropané objevili – práva jednotlivce. Není přípustné upalovat nevinné ženy, obřezávat malá děvčata a dávat lidi do otroctví. A tohle si myslíme – a velmi si to myslíme –, že bychom měli vyvézt do celého světa, protože tyto etické zákony se podobají těm fyzikálním, které by platily, i kdyby tu nebyla tato planeta. Trvalo nám to tři čtyři tisíce let, než jsme na to přišli.

Marek Vácha (44)

Katolický kněz a lékařský etik, přednosta Ústavu lékařské etiky na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Vystudoval Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v oboru molekulární biologie a genetika. Teologického vzdělání nabyl studiem v Olomouci a Bruselu. Zúčastnil se dvou expedic do Antarktidy na základnu Eco-Base na ostrově Nelson v Jižních Shetlandích. Je autorem několika knih, např. Místo, na němž stojíš, je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru (2008), Probouzení (2009), Kéž bych pod hvězdami dobře odtančil svůj tanec (2010).

Kategorie Nejlepší komentář, krátký publicistický příspěvek nebo blog

Porota:

- **Erik Best**, vydavatel zpravodajského bulletinu Fleet Sheet
- **Josef Jařab**, anglista a bývalý senátor
- **Peter Laca**, dopisovatel Bloomberg z Prahy
- **Gabriel Beer**, šéfreportér týdeníku Trend, vítěz Novinářské ceny Slovenska

Porota nominovala následující tři příspěvky, rozhodla se však neudělit první cenu.

Nominace:

Série Euro v ohrožení

David Klimeš (E15)

www.e15.cz

Vyjádření poroty:

Komentáře tohoto autora se zabývají vztahem České republiky k eurozóně. Jedná se o profesionální shrnutí problematiky, tematicky užitečné, krátké, hutné a informačně nabitě.

Série Euro v ohrožení

David Klimeš (E15)

Bankrotářské haiku pana Van Rompuye

Na první pohled je to jednoduché počítání. Podle Bloombergu by bankrot Řecka stál asi 200 miliard eur. Co je proti tomu 45 miliard slíbených od MMF a EU? Je to méně a půjčené peníze se daňovým poplatníkům někdy vrátí. Jenže tyto selské počty nezahrnují politickou cenu, kterou se Evropa za to, že pomůže Řecku, rozhoduje platit. A ta, zdá se, s každým dnem zdlouhavého vyjednávání stoupá.

Prezident Evropské unie včera řekl něco, co nikdy nemělo zaznít. Z obecných frází europolitiků typu „nenecháme Řecko padnout“ přešel ke kategorickému prohlášení, že vyhlášení bankrotu v Řecku nepřipadá v úvahu. Herman Achille Van Rompuy tak nejspíš ne zcela úmyslně odhalil Achillovu patu eurozóny, již se jeho zkušenější kolegové zatím snažili zakrývat. Po řecké krizi je jasné, že přistoupení k euru znamená věčnou jistotu hromadného výkupu vlastních problémů.

Pokud řecký bankrot nepřipadá v úvahu, je vyloučeno, že by EU někdy v budoucnu odmítla pomoc krachujícímu Portugalsku a dalším zemím eurové periferie. Tento nešťastný průběh řešení dosud nejnávážnější krize společné měny navíc bezpochyby zůstane mnohem silnějším principem dalšího fungování eurozóny než všechny slibované

zprísňené pakty stabilit a růstů dohromady. Článek 123 Lisabonské smlouvy o zákazu sanace jednotlivých států považujeme za zrušený.

Tragickou politickou cenu za extrémně pomalé řešení řeckého boležlavu ale kromě bruselských a frankfurtských strážců eurozóny zaplatí i národní reprezentace. Německo už nikdy nebude tak evropské, jako bylo dosud. V průzkumech Němci opakovaně nesouhlasí s finanční pomocí marnotratným Řekům. A i přesto, že se spolková vláda vědomě národnímu sentimentu postaví, i zde zůstává pachuč. Ve včerejším Handelsblattu německý ministr financí přiznal, že největší ekonomice Evropy se určování podmínek pomoci vymklo: „Už nemáme nohu na brzď.“

Odkládání pomoci navíc zbytečně způsobilo další zlou krev v Portugalsku a dalších ohrožených zemích. Při rychlé pomoci Řecku by jejich finance na trzích trpěly o poznání méně.

Přesvědčení, měsíce sdílené unii i Řeckem, že je možné problém vysedět, případně zkrotit tiskovými zprávami, se ukazuje jako tragické. Zásadní otázka, zda jsou Řekové ochotni (tak jako Lotyšů) škrtat státním zaměstnancům mzdy o 40 procent, měla být dávno zodpovězena.

Přitom dosud ani nezazněla. Podle odpovědi měla Evropská unie Řecku buď rychle pomoci, anebo jej ponechat napospas měnovému fondu. Místo toho ale vyčkávací taktika dosud vyprodukovala jen jedno zklamání za druhým a smrtelné bankrotářské haiku poety a europrezidenta Van Rompuye.

Merkelová musí z eura udělat marku

V Evropě běží tento týden dějiny sakra rychle. A je na německé kancléřce Angele Merkelové, zda je zvládne ukočírovat. Vleklý řecký boležlav se totiž najednou a rázem změnil v historický kvapík.

Buď eurozóna současně se zahájením přísunu miliard eur do bezedné řecké díry vyhlásí nová pravidla měnové unie, anebo nadobro ztratí svůj kredit.

V prvním případě si Merkelová může myslet na další léta ve funkci nejmocnější ženy Evropy. V tom druhém se bude jen schovávat před rozzlobenými německými spoluobčany.

Strategie Angely Merkelové, jak schválit neschválitelné, je už celkem jasná. Včera její vláda schválila německý příspěvek k pomoci, jenž by skrze EU i Mezinárodní měnový fond měl dosáhnout během tří let více než 22 miliard eur. Tato megalomanská částka představuje půlku českého rozpočtu nebo v německých reáliích součet rozpočtů spolkových ministerstev školství, zemědělství a rodiny.

Nyní Merkelová potřebuje přesvědčit zákonodárce, a pokud možno i opozici, aby za nepopulární čin nesly odpovědnost všechny státotvorné strany. Klíčovým argumentem je zapojení soukromého sektoru do půjčky. Šéf Deutsche Bank Josef Ackermann nyní z pověření Merkelové shání soukromá eura od německých bankéřů. Privátní půjčky v řecké pomoci tak budou zárukou, že se eura z Peloponésu vrátí zpět k Rýnu.

Mnohem důležitější bude ale páteční summit eurozóny, jež si Merkelová vydupala a ze kterého má zpět do Berlína přijet s jasným „poučením z krizového vývoje“ pro další léta. S žádným blábolivým dokumentem se určitě nespokojí. Hned v neděli ji totiž čekají v nejlidnatější spolkové zemi volby, v nichž se rozhodne o vládní většině v horní komoře německého parlamentu.

Už v nedělním vydání Bildu Merkelová jasně odkryla, s čím na summit jede. Kdo nedodrží pravidla eurozóny, má být zbaven hlasovacích práv. Jinými slovy, pokud budete mít dluh ve výši ročního HDP a deficity vysoko nad určenými kritérii, členství v eurozóně pro vás bude jako Mnichov – o vás bez vás.

Pokud toto pravidlo eurozóna schválí, Němce to uklidní a Merkelová zachrání doma svou reputaci. Že to ale kancléřka nebude mít u evropských partnerů snadné, je jisté. Pokud by totiž dnes platilo, že o

eurom rozhodují jen země s deficitem nižšími než tři procenta HDP, pozastavení hlasovacích práv by se týkalo skoro všech členů. O všem by rozhodovali euroví trpaslíci Finsko a Lucembursko. To zní absurdně.

Přesto je pro Merkelovou přijatelnější prosazovat vládu nad eurem jen pro pár vzorných členů měnové unie než sdělit Němcům: Místo silné marky máte po deseti letech měnu kvality franku. A k tomu jako bonus účet na 22 miliard. Jásejte.

Superproblémy se supereurem

Poprvé po dlouhé době zaznělo během krize společné evropské měny něco, co dokáže pobrat i selský rozum. Pokud to není novinářská kachna, podle britského deníku *The Daily Telegraph* se eurozóna možná rozdělí na dva měnové okruhy – Němci a Francouzi povedou s jakýmsi supereurem „koalici rozpočtové odpovědnosti“ (slovníkem Petra Nečase), jihu Evropy pak zůstane eurový odpad odpovídající bývalým lirám, drachmám a pesetám. Jenže to, co na první pohled vypadá lákavě, by byl ve skutečnosti průšvih.

Tajemný bruselský zdroj *Telegraphu* má pravdu, že by šlo jen o akt zoufalství. Bankrot Řecka se dal ještě přežít, zářijové refinancování 80miliardového dluhu Španělska už ale eurozóna přežít nemusí. Bruselský stamiliardový polštář pro další krizové státy je totiž do velké míry chiméra. Například rodičí se slovenská koalice už prohlásila, že do Španělska nepošle ani cent. Je to tedy buď, anebo. Buď měnově odpoutat sever Evropy od jihu, anebo dál sanovat. Jakkoliv by super-euro bylo morálně obhajitelným projektem, jeho realizace je téměř vyloučená.

Představme si, že těsně před refinancováním španělského dluhu vznikne nová měna – supereuro navázané na německé a francouzské dluhopisy. Ale jak to udělat? Na oko se vyhlásí směnný kurz jedna ku jedné, ale už den na to Evropa zažije zkušenost Německa na počátku

dvacátých let. Jestliže za staré euro si dnes bylo možné koupit chleba, zítra už to bude jen houska a pozítří papírový pytlík na drobky. Každý si bude chtít měnit peníze na supereura (jako kdysi v Německu na dolary).

Starých eur by se navíc nechtěli zbavit jen lidé, ale jistě i světové finanční instituce včetně centrálních bank. Jižní Evropa by tak nejen získala potřebné devalvované euro, ale přímo by se v něm utopila. Jásat, že by pak Španělsko snáze splatilo své dluhy, je jako mít radost, že se oběšenec zbavil ošklivého kašle.

Dočasně vyloučit trhy jakýmsi pevným směnným kurzem také nejde, protože by to znamenalo, že projekt společné měny končí pro jih Evropy ožebračující měnovou reformou ve stylu Československa roku 1953. V pikantní situaci by se ocitla Evropská centrální banka, jíž by politici buď naordinovali schizofrenii, nebo by z Frankfurtu vyhostili centrální bankéře „starého eura“ kamsi do Palerma, kde by pak mohli zoufale šroubovat úroky do závratných výšin.

Dvojí euro tedy nejspíš nevznikne, každý by tím trafil. Jakkoli samotná myšlenka optimální měnové zóny okolo Německa šílená není (nebránil by se jí ani jinak zařatý euroskeptik Václav Klaus), je to běh na dlouhou trať. Nyní je nutné zdolat Španělsko. Bohužel asi opět stejně neelegantním způsobem jako v případě Řecka.

Euroval oddělí Slováky od rozumu

Evropský finanční stabilizační mechanismus (EFSF) bude nesmyslný a neefektivní. A proto ho schválíme. Takový názor bude v několika příštích dnech ve slovenské Národní radě zastávat většina poslanců. Slovenské hlasování o EFSF ukáže, že v takzvaném eurovalu je namícháno příliš mnoho politiky a příliš málo ekonomického racionálního myšlení.

Pro vládu Ivety Radičové je pomoc Řecku a obecnější systém EFSF podobným traumatem, jakým byla v tuzemsku Lisabonská smlouva pro vládu Mirka Topolánka. U nás většina ODS zapírala své dřívější přesvědčení, na Slovensku vládní strany zapomínají na své předvolební ostré řeči o vzájemném sanování krachujících zemí v eurozóně.

Radičová proto nyní z vlády do parlamentu posílá šalamounský návrh, který má ale prvky absurdity. Pro řeckou pomoc vláda nedoporučuje hlasovat (to prostě nejde, zvláště po masivní předvolební kampani proti „řeckému socialismu za slovenská eura“), ale obecnější EFSF podporuje. To je naprostý protimluv. EFSF je jen pomoc Řecku ve velkém, takže principiální výtky přeshraničním výkupům krachujících sousedů by měly být úplně stejné. Jenže tady už se vracíme k podobné písničce, jaká se pěla v Česku kolem Lisabonské smlouvy: Brusel si to přeje, nebuďme jediní rebelové, jasně ne jsme měli říci už dříve.

Až se slovenským souhlasem doběhne parlamentní ratifikace eurovalu, začne tikat v eurozóně časovaná bomba. Každý se bude modlit, aby tikala tři roky, na něž je EFSF zatím založen, a pak se sama vypnula. Ale už na podzim ji mohou ve svých veřejných financích odpálit například Španělé, na něž se naválí splatnost haldy dluhopisů. Co se stane?

Brusel praví, že EFSF vydá dluhopisy, jejichž výnosem se zalepí deficitní díra, a časem se vše urovná. Pro tento výklad budou hlasovat i ruce slovenských pravicových politiků. Ale jejich hlavami jde jiný scénář: Španělé, než aby platili lichvářskou rizikovou prémie na trzích, se raději položí do měkkého polštáře eurovalu. Dluh k HDP poroste do mamutích rozměrů, ale logický

bankrot nepřijde. Německo a Francie, největší akcionáři EFSF, nenechají bankrotem znehodnotit vypsání dluhopisy, a politici budou dluhovou spirálu postižené země naopak vydávat za důkaz efektivity eurovalu.

Samotná idea společných dluhopisů pro eurozónu nebo pro celou EU není už léta žádné tabuizované téma. Ale založení EFSF je tou

nejhorší cestou k nim. Nejprve totiž mělo nastat zpřísnění Paktu stability a růstu, pak jasná pravidla pro bankrot v eurozóně a teprve potom mělo dojít na možnost vypsání dluhopisů eurozóny.

Slovenští poslanci tohle všechno vědí, ale přesto budou hlasovat pro. Brusel to chce.

Černé europasažéry trestat, ne přizabít

Vymýšlet jednu měnu pro šestnáctku států je zjevně mnohem jednodušší, než následně vymýšlet tresty pro černé pasažéry, kteří se v tomto eurovlaku vezou.

Evropská komise se nyní s návrhem sankcí za rozpočtové schodky tváří, že vstupuje mezi cestující v roli průvodčího, který chce vidět platný lístek, anebo inkasovat pokutu. Chtivé kasírtašce Evropské komise však na strašlivosti dost ubírá fakt, že legitimitu nového průvodčího musí schválit dosavadní osazenstvo eurového vlaku. A v něm už kvůli kombinaci dlouhodobého rozměňování rozpočtových pravidel a dramatické hospodářské krize nelze najít pomalu nikoho jiného než právě černé pasažéry.

Návrh komise navíc jen těžko získá podporu už proto, že uniknout všem třem navrhovaným sankcím naráz je prakticky nemožné. Jádrem návrhu se samozřejmě točí kolem palčivého problému – osekávání rozpočtových deficitů. Vázání dvou desetin ročního HDP hříšné země, aby si liknavá vláda uvědomila reálnou hrozbu pokuty, je dokonce velmi chytře vymyšleno.

Jenže k tomu se přidávají poměrně tvrdé tresty i za překračování celkového zadlužení. Nikdo však nikdy nedokázal říci, proč zrovna více než 60procentní dluh v poměru k HDP je v Evropě cestou do pekel.

Argentina krachovala při relativně malém zadlužení, naopak Itálie dluží rekordní sumy, a přesto tu a tam zažívá spokojená léta.

Zatímco krocení deficitů a celkového dluhu ještě navazuje na padlý Pakt stability a růstu, třetí oblast trestání – za nerovnováhy v ekonomice – je úplně padlá na hlavu. Kdo zaplatí pokutu jen proto, že Bruselu se z celoevropské perspektivy nebude líbit jeho hospodářství? Dokážeme si snad představit Německo, jak platí pokutu za velké obchodní přebytky? Místo aby zde probíhal zásadní spor o tresty za překračování rozpočtových deficitů, návrh žene do tábora odpůrců i všechny země s vysokým zadlužením (v čele s Itálií) a rigidní strukturou ekonomiky (nejvíce protestuje Španělsko).

Češi mohou být nad posledním mumrajem v eurozóně zdánlivě v klidu. Euro nemáme, Brusel na nás nemůže. To by ale bylo zásadní nepochopení situace. Nová pravidla se budou kvůli odporu dosavadních černých pasažérů rodit velmi pomalu, do té doby můžeme být v euroklubu klidně i my.

Pak se děsme následujících situací: Češi se konečně odhodlají k důchodové reformě, což skokově zvýší deficit rozpočtu. Brusel nám, bídačům, sebere dvě desetiny HDP, což spolu s odepřením přístupu k eurofondům schodek ještě dále prohloubí. Vláda proto zvedne daně, což zadusí spotřebu a ještě více zpomalí ekonomiku. A pak už bude pozdě na námitku, že napravení černého pasažéra ranou do týla možná není tou nejlepší léčbou.

Evropu zachrání sobectví, ne solidarita

Zatímco Řecku se mnoho unijních států zdráhalo pomoci, Irsku, dalšímu potížistovi v pořadí, se nabídky jen hrnou. Desítky miliard eur

slibuje nejen Mezinárodní měnový fond a eurozóna prostřednictvím stabilizačního fondu, ale i Británie.

Ta přitom ještě před několika měsíci dělala vše proto, aby se ani jedna britská libra nevydala na pomoc Řecku. Po Irsku bohužel asi přijde na řadu Portugalsko a koalice hlavních podporovatelů půjčky bude jistě zase trochu jiná. Ukazuje se, že vznešená a stále poněkud abstraktní debata o tom, jaký by eurozóna a potažmo celá EU měla mít systém pomoci churavějícím členům, má velmi přízemní vyznění. Každý se stará o ty státy, ve kterých může nejvíce ztratit.

Ilustrativním příkladem je Francie. V případě Řecka byla hlavním iniciátorem pomoci. Nicolas Sarkozy dokonce v jednu chvíli neváhal vydírat na Německu eura pro Řeky hrozbou odchodu Francie z eurozóny. Nyní se ale Francie chová, jako by irský problém skoro neexistoval. To vede některé politiky a komentátory k liché tezi, že socialistická Francie využívá možnost podusit liberální zemi, jež z pohledu Paříže profituje z „dumpingových“ korporátních daní. To je ale zbytečně moc spiklenecká teorie.

Stačí pohled na data Banky pro mezinárodní platby, a hned je chování Francie zřejmější. Zatímco v Řecku je největší kapitálová expozice právě francouzská a galský kapitál tam hraje zhruba o 110 miliard dolarů, německý už jen o polovinu, britská angažovanost je zcela nicotná. Zato na bankrotu Irska by nejvíce prodělali Britové a Němci. Francouzských věřitelů je tam mnohem mnohem méně. Tato čísla naznačují, proč v případě Řecka měli plná ústa slov o evropské solidaritě Francouzi, zatímco dnes se jimi dává jindy euroskeptičti Britové.

Irskem ale nic nekončí. Tragikomedie „Jestliže je úterý, zachraňujeme Irsko“ spěje k dalšímu pokračování. Dominovým efektem se brzy přeneseme do Portugalska. Z tabulek Banky pro mezinárodní platby lze už nyní odhadnout, kdo se stane dalším strážcem evropské solidarity. V Portugalsku se bude hrát o sto miliard dolarů ze Španělska. A to udělá bezpochyby vše pro to, aby se fiskální úpadek nepřelil přes hranice.

Španělé se mohou utěšovat, že velké státy jejich volání vyslyší. Ty totiž neděsí ani tak možný krach malého Portugalska, ale spíše následný bankrot Španělska. Tam už se zase bude jednat o ochranu čtvrtbilionu dolarů z Francie a o stamiliony německého a britského kapitálu.

Evropští hříšníci jsou tedy opravdu na cestě k záchraně. Nemohou za ni ale děkovat vzývané evropské solidaritě. Pravým důvodem je normální sobecká ochrana kapitálu, který se zatoulal na nebezpečnou periferii.

Severské euro je šílená vize. A jediná

Češi to mají jednoduché. Euro nemáme, a ani ho nyní nechceme. Premiér Petr Nečas odsunutím termínu přistoupení Česka k eurozóně uspokojil veřejnost, která se znovu zamilovala do koruny. Stálo ho to všeho všudy jedno veřejné vystoupení.

Mnohem hůře jsou na tom Němci. Euro mají, ale dle průzkumu televize ARD ho skoro 60 procent obyvatel nechce. A co hůř, průmyslník Hans-Olaf Henkel poskytl odpůrcům eura návod, jak eurozónu zničit. Berlínská vláda se nyní musí pokusit o nemožné: rozladěné veřejnosti vysvětlit, že

je nutné odmítnout Henkelův plán silné měny a pokračovat v dotování krachující periferie eurozóny.

Hitem německého vánočního knižního trhu jsou dvě rouhačské knihy. Bývalý centrální bankéř Thilo Sarrazin svým titulem zvěstuje, že přistěhovalci zaplavené „Německo se likviduje“. Minulý týden pak bývalý šéf německých průmyslníků Henkel knihou vyzval: „Zachraňte naše peníze!“ Se Sarrazinem ho nespojuje jen temná vize budoucího Německa, ale i lákavé a jednoduché možnosti nápravy.

Krizi eurozóny by Henkel řešil rozdělením společného měnového prostoru na dvě zóny. Ta severská by pod vedením Německa platila „nordeurem“ (do tohoto prostoru by časem asi spadalo i Česko). Přísahala by na vyrovnané státní rozpočty. Odměnou by byla nízkoinflační měna a nízké úroky. Jižní euro slabých by vedla Francie. Jižanská mentalita utrácivých, deficitních lemplů by se odrazila v inflační měně s vysokými úroky. Původně to celé vypadalo jako vtip, ale nyní o nordeuru vážně hovoří i mnozí ekonomové. Henkel už není za svou myšlenku vysmíván. Jeho knihu minulý týden pokřtil sám ministr hospodářství. V Berlíně se dokonce otevřeně mluví o obavách ze vzniku jakési „Anti-Euro-Partei“.

Přitom je jasné, že Henkelův nápad je ekonomický nonsens. Německo by se svou ekipou zodpovědných sice získalo zpět silnou marku (s jiným názvem), ale jih Evropy by šel do kolen. Dluhy by bezpochyby zůstaly v nordeuru a splatit je v oslabujícím „odpadním“ euru by bylo stále těžší a těžší. Následný krach jižanských hříšníků by pak Němce stál víc než dnešní miliardové záchranné balíky. Problematické je i Henkelovo dělení na vzorné a lajdáky. Mezi ty vzorné severské žáky Německa ještě před pár týdny radil i Iry. Francouzskou ekonomiku zase nelze na jedné stránce knihy odkopnout k Řecku či Portugalsku.

Pravý význam Henkelovy knihy tedy netkví ani tak v samotném receptu na budoucnost společné měny. Masivní zájem o Henkelovu myšlenku dvojího eura ale Německu i Evropě připomněl jeden tragický fakt: po měsících a měsících debat o krizi společné měny tu máme všeho všudy první ucelenější plán reformy eurozóny. A ten je bohužel zcela šílený.

Nominace:

Série komentářů

Erik Tabery (Respekt)

www.respekt.cz

Vyjádření poroty:

Autor komentuje aktuální dění naší politické scény. Jeho příspěvky jsou velmi dobře argumentačně podložené.

Série komentářů

Erik Tabery (Respekt)

Hledá se lék na chronickou nemoc

Prozrazení úplatkářských praktik na ministerstvu životního prostředí je případem, který ani korupčně otrlé Česko snad ještě nezažilo. Díky nahrávkám pořizovaným ředitelem Státního fondu životního prostředí

Liborem Michálkem máme přesně zdokumentováno, jak to tady „chodí“. Skandál už smetl ministra Pavla Drobila – a to celá kauza teprve začíná.

Statečný muž

Libor Michálek si řekl o to být osobností roku 2010. Jeho postup je totiž tak příkladný, že si těžko lze představit lepší.

Ten příběh dnes vykukuje ze všech médií, takže si ho jen v rychlosti shrňme. Dva nejbližší spolupracovníci ministra Drobila, jeho poradce Martin Knetig a první náměstek Státního fondu životního prostředí Dušan Fibingr tlačili šéfa fondu Libora Michálka ke zločinu: měl dávat zakázky svého úřadu dopředu vytipovaným „vítězům“ soutěže, s jejichž úplatky se pak počítalo ve financování politické kariéry Pavla Drobila. Ředitel fondu to odmítl, ale když nátlak neustával, rozhodl se jednání s ministrovým poradcem a svým prvním náměstkem nahrát jako důkaz, že se chovají protiprávně.

Potom věc oznámil premiéru Nečasovi. Ale ministerský předseda místo toho, aby zpunktoval policii nebo aspoň pozval své lidi na koberec, předal celou věc k vyřízení ministru Drobilovi, jehož jménem a v jehož zájmu přemlouvání ke korupci probíhalo. Drobil Michálkovi nabídl, že když nahrávku zničí, dostane za to křeslo ministerského náměstka. Vzhledem k nemožnosti dovolat se nápravy u nadřízených, předal nakonec ředitel Michálek své nahrávky deníku MF Dnes. Díky tomu máme dnes pokusy o vznik „fondu k financování politické kariéry Pavla Drobila“ zdokumentovány na nahrávkách. Žádné domněnky, žádné spekulace či dohady. Čistá fakta.

Premiér Nečas i bývalý ministr Drobil vysvětlují svou prozrazenou neochotu případ řešit tím, že oni přece nejsou „žádná ohlašovna“ a že Michálek měl prostě vyrazit na policii. To zní logicky jen na velmi

povrchní poslech. Jako by šéf vlády netušil, jakou pověst má v Česku policejní vyšetřování úplatků mocných. Neschopnost zdejší protikorupční jednotky rozkrýt jeden jediný případ vedoucí do vyšších pater politiky je známá. Tento speciální útvar už dlouho není v obecném vědomí považován za nástroj boje s korupcí, nýbrž za nástroj k jejímu zakrývání.

Takže padne-li v českém politickém prostředí věta „běž s tím na policii“, je třeba ji přeložit jako „odnes to tam, kde to dají k ledu“. Vždyť jen před několika dny přišel ministr vnitra Radek John (Věci veřejné) s případem, kdy měli policisté vyšetřovat kmotra ODS Iva Rittiga, ale místo vyšetřování mu prozradili, že se ocitl v hledáčku. Tohle je česká realita: když jde o zločiny mocných, policie není na straně práva.

Jak to chodí

Případ bohužel bez možnosti úniku za růžové brýle prozrazuje, že česká politická

mašinerie je úplatkářskou chorobou zasažena rozsáhle a chronicky. Systém, který na nahrávkách Drobilovi spolupracovníci navrhovali, totiž změnu advokátní firmy, jež by s fondem spolupracovala, hledání nových bankovních domů, které by spravovaly státní miliardy, a účelové změny veřejných zakázek, přesně zapadá do doposud teoretických nákrešů, jak se tady vypouští peníze z veřejných rozpočtů. Vše vypadá legálně, je to téměř nenapadnutelné, ale desítky či stovky milionů korun mohou mizet v soukromých kapsách. A z nich pak mohou zamířit – a nepochybně míří – do stranických kas. Jak to na nahrávce hezky říká poradce Knetig: aby měl Drobil „šanci stát se jednou premiérem“, tak „musí pro tu stranu mimo jiné i vydělat peníze“.

Kauza Drobil nicméně není výjimečná tím, že se stala. Velmi podobné aféry tu byly i za předchozích vlád, včetně těch ČSSD. Jiná je v tom, že je zdokumentovaná, a především tím, že se stala nyní a této vládě. Tým Petra Nečase si do praporu vyšil „boj proti korupci“ ve všech

pádech. V rozhovoru pro Respekt premiér letos v červnu prohlásil, že kabinet musí s korupčním prostředím výrazně zatočit, a pokud ne, tak „bude pokračovat proces pozvolné eroze důvěry občanů v politické a státní instituce, a to je určitě věc, která neprospívá demokracii“.

Podobná rezolutní vyjádření a také skutečnost, že ODS si změnila vedení a do sněmovny se díky kroužkování nedostala řada zkompromitovaných politiků, vzbuzovaly naději, že se praxe změní. Dokonce když se provalily obří skandály na obraně, do kterých byli zapleteni Jaroslav Kopřiva a Martin Barták, dalo se to interpretovat jako tolik potřebné větrání po temných časech.

Pavel Drobil nás vrátil na zem. Korupční řada nebyla přetržena, vyměnilo se několik aktérů, ale praktiky zůstaly stejné a jede se dál. Posunula nás do situace, kdy je na každého ministra pohlíženo jako na korupčníka a rozdíl mezi členy vlády je jen v tom, že na někoho to už prasklo a na někoho ne.

Současný stav, kdy se měsíc co měsíc odhaluje větší a větší kauza, nemůže systém vydržet. Nelze totiž lidi tak dlouho vystavovat beznaději. Kdo chce, aby demokratická společnost přežila, ten má o čem přemýšlet. Ostatně si to uvědomuje i premiér Nečas, který v již zmiňovaném rozhovoru pro Respekt řekl, že mimo jiné i kvůli korupci „Češi nikdy nedostali možnost se se svým státem ztotožnit, vzít ho za svůj“.

Narušená důvěra

To je velmi přesná poznámka, takže co s tím? Na tahu jsou politici. A rozhodně nejsme v situaci, kdy se mohou poplácat po zádech, že Drobil rychle rezignoval a případ se předal policii. Tady to chce začít jednat, byť to nebude snadné. Je naprosto jasné, že každého odhodlaného politika může střet s dosavadní praxí stát kariéru. Strany si evidentně už neumějí představit, že by fungovaly bez korupčního napojení na státní penězovody. Zasáhnout do této praxe znamená

zakročít u svých kolegů, blízkých spolupracovníků, čekat otřesy, výhrůžky a kdo ví, co ještě.

Když se ale do osekávání korupce nepustí, čeká je stejně dříve či později pád. Tak jako vyplaval Drobil, vyplave dříve či později další kauza a stejně jako předchozí kabinet je potáhne ke dnu. Tahle varianta je jen o to bolestnější, že s sebou ke dnu stáhne i společnost, které před očima mizí naděje.

Sociální demokraté vyvolali znovu hlasování o nedůvěře vládě. To se v tuto chvíli jeví jako špatná strategie, jež může kabinet maximálně stmelit. Ale i kdyby vláda

padla, přijde chaos, který oddálí potřebnou léčbu. Na druhou stranu – pokud se Petr Nečas chystá situaci jen bagatelizovat a nevyvodí z ní praktické kroky, pak je lepší chaos než „klidná“ devastace a rozklad. Navíc, nezakročil-li tento kabinet opravdu rázně proti korupčnímu moru, může si dát za klobouk i své ekonomické reformy, s nimiž sice ještě nezačal, ale na něž je od začátku vládnutí tak pyšný. Kdo bude brát vážně volání po odpovědnosti a nutných úsporách od premiéra, který mlčí, když se lidé napojení na vládu snaží tunelovat státní kasu po stamilonech?

O interpretaci voleb

Erik Tabery, (Respekt)

Václav Bělohradský nabízí společnosti jedovatý lék

Žádné demonstrace, strkanice či poletující vajíčka z jedné nebo druhé strany. Mohlo by se zdát, že se veřejnost po volbách zklidnila. Ale není to úplně pravda. Podle průzkumů je nadpoloviční většina obyvatel (53

%) nespokojena s výsledky voleb a v internetových diskusích dává svou nahněvanost řádně najevo. Dá se předpokládat, že s rozběhem práce vlády bude nespokojených už jen přibývat (což je v demokracii de facto přírodní zákon). Proto je dobré znát argumenty těch, kteří tábor roztrpčených vedou a vtiskávají mu směr. Jedním z těch lidí je bezpochyby filozof Václav Bělohradský, jehož novinový článek Pět poučení z květnových voleb se stal svého druhu manifestem.

Zlomená hůl

Jedno varování na úvod: Tento text v sobě přináší shrnutí některých myšlenek Václava Bělohradského, které nepřipravenému člověku mohou způsobit záchvat trudnomyslnosti. Pakliže se chystáte pokračovat v četbě, neměli byste mít v dosahu nic ostrého nebo střelného, protože můžete lehce nabýt dojmu, že si nezasloužíte žít – zejména pokud jste volili některou ze stran současné vládní koalice.

Tady jsou základní body, ona poučení z voleb, která komentář publikovaný v Právu přináší: 1. „České veřejné mínění lze manipulovat jednoduchými mediálními strategiemi.“ 2. „Vyhrál lůzovitý pravičácký diskurz.“ 3. Kampaň „byla pojata jako třídní boj, v němž bohatí ... zvítězili nad chudými“. 4. „Lidé jsou nespokojeni s tím, jak funguje kapitalismus, ale nemají odvalu vidět, že kapitalismus jinak fungovat nemůže.“ 5. „Poučením je jakýsi autismus českých voličů – absence smyslu pro podstatné souvislosti.“ Když to shrneme, říká Bělohradský toto: manipulovatelná česká masa pomohla bohatým porazit chudé, a to z blbosti, protože nic neví o životě a nedokázala rozpoznat, že jí mohl pomoci „démonizovaný“ Jiří Paroubek.

V Česku je častým jevem, že když něco nedopadne podle něčích představ, hned to označí za národní selhání. Rozpoznal to už Ferdinand Peroutka (kterého Bělohradský často cituje) v roce 1931, kdy kritizoval brožuru S. K. Neumanna Krize národa. „*Tak trochu se zdá, že pokaždé, kdykoliv p. Neumann sám ocitne se v nesnázích, vynalezne rychle krizi celého národa, aby uchlácholil svého*

znepokojeného ducha,“ glosoval Peroutka rozhořčení komunistického básníka, že Češi jsou ziskuchtiví, sobeční lidé a „*horempádem klesají mezi národy nikoliv jen liberální nebo konservativní, nýbrž reakcionářské*“.

Zklamané naděje

Podobné neumannovské uchláhlení si teď naordinoval i Bělohradský: výsledek voleb jej natolik zklamal a zasáhl, že nad Čechy zlomil hůl a vydal se svolávat společníky pro svou smuteční hostinu.

Bližší pohled však ukazuje, že jeho argumenty se rychle sypou. Je například nesmyslné naznačovat, že podléhání „jednoduchým mediálním kampaním“ je nějaká zdejší specialita. To je fenomén, se kterým se potýkají všechny demokratické státy. V éře internetu a televize mají totiž mediálně zdatní jedinci ideální aktivizační cestu k voličům. Ko-neckonců co jiného než dobrý marketing pomohlo před časem k vítězství Baracku Obamovi? Jak už před lety napsal pronikavý politolog Giovanni Sartori: „*Je zcela zřejmé, že videopolitika napomáhá zvolení improvizujících , outsiderů‘ zazářivších jako meteor.*“

Nemá tedy smyslu spílat si, že jsme zaostalí, spíše jsme se dostali na vrchol civilizačního vývoje. V tomto případě bohužel. I když by stálo za důkladný rozbor, jak je například možné, že Češi odolali tak masivní marketingové kampani ČSSD? Vždyť věnovala na volby více peněz než všechny zbývající strany dohromady.

Nějaká rada, jak odolávat zmiňovaným „outsiderům“, by se nicméně hodila. Václav Bělohradský však neradí, jak se síle marketingové politiky postavit, působí tedy jako odborník, který přijede na Saharu, zamyslí se s prstem položeným na rtech a pak řekne: No, měli byste si to tu občas zalít.

Nezakryté manipulace se pak autor dopouští ve chvíli, kdy mluví o údajně úspěšném třídním boji bohatých proti chudým. Jestli máme dva a půl milionu bohatých (tolik lidí volilo vládní strany), tak jsme zřejmě ta nejvyspělejší a nejbohatší země na světě.

Česko je přitom řazeno mezi nejrovnostářštější státy v Evropě. Stačí si vzpomenout na rozruch, který tu vyvolala úspěšná stížnost u Ústavního soudu, že lidé, kteří odvádějí více peněz na sociální pojištění, by měli mít i vyšší penze.

Bohatí versus chudí

Opusťme ale polemiku s jednotlivými body Bělohradského komentáře a posuňme se do obecnější roviny. Nad nepřesvědčivými argumenty se dá prostě mávnout rukou, ale tady jde o víc.

Václav Bělohradský, jako už tolik jeho předchůdců, vypouští džina z lahve, když politiku staví jako střet bohatých a slabých. Zpočátku to začíná jako intelektuální hra, která ale už mnohokrát pomohla vzhůru temným silám, které parazitovaly na chudých. Většinou je pak uvrhly do ještě větší chudoby, a navíc i nesvobody. Copak nelze hájit rovnost příležitostí a neohánět se přitom třídním bojem? Lze, ale jen pokud je cílem problémy řešit, nikoli z nich těžit.

S tím souvisí druhý problém. Již zmiňovaný Sartori píše, že jedním z největších nebezpečí pro demokracie je „politika antipolitiky“. *„V řadě zemí v dnešní době deziluze a nedůvěra bobtnají v mohutnou frustraci, hněv a v konečném důsledku v naprosté odmítnutí politiky,“* konstatuje Sartori.

Václav Bělohradský dnes agituje pro pocit „odmítnutí“. Popisuje společnost jako místo, kde nás stále něco drtí. Drtí nás kapitalismus, drtí nás pravice, drtí nás média, ukradli nám volby, politici si dělají, co chtějí, jsme menší a menší... vždyť už vlastně nejsme nic.

Už tady padlo, že ve svých komentářích Bělohradský rád cituje Ferdinanda Peroutku, ocitujme ho tedy naposledy také: *„Prodloužili svou ruku o pero, dosáhneme daleko a způsobíme mnoho dobrého a zlého. Jde o to, chceme-li válčit na straně chuti do života, či chceme-li pomáhat v rozšiřování omrzlosti.“* Peroutka totiž vycházel ze stejné úvahy jako dnes Sartori: „negativismus“ vzbuzuje pocit bezvýchodnosti a tím snižuje ochotu podílet se na dění kolem sebe.

Nejde o to vzbudit dojem, že nás čeká jen skvělá budoucnost, ale nevytvářet pocit naprostého zmaru. Po většinu devadesátých let mělo smysl Čechy paušálně kritizovat, protože si žili svůj falešný sen, že jsou ekonomickými tygry, ukázkovou postkomunistickou zemí, která se nejrychleji přerodila v plnou demokracii, lhali si o své nedávné i vzdálenější minulosti. Dnes je však situace zásadně odlišná. Většina stávajících problémů nevychází z namyšlenosti, ale z nedostatku víry ve vlastní sílu a schopnosti. A tomuto pocitu Václav Bělohradský čile přikládá pod kotel.

Dnes bude i zítra

Erik Tabery (Respekt)

ODS a ČSSD mají nejvyšší čas vzdát se víry ve svou nesmrtelnost

Velké strany nejsou zrozeny k tomu zůstat věčně velké. Možná je to banální konstatování v zemi, která relativně nedávno zažila pád partaje, jež si věčnou existenci a nekončící moc vepsala do svých ústav a na své prapory. Nicméně velkým stranám, které se tu zrodily potom, jako by ono varování nedocházelo. Hovořit dnes o pádu ODS a ČSSD by bylo předčasné, ale nespokojenost veřejnosti s politikou dosáhla rozměrů naznačujících, že je čas řešit otázku, co by jejich propad způsobil.

V Mečiarových stopách

Experti často zmiňují, že český politický systém patří ve střední Evropě k nejstabilnějším. Je to pravda, vždyť v Polsku, Maďarsku i na

Slovensku se strany proměňují tak rychle, že si toho voliči mnohdy všimnou skoro až u volebních uren.

Co ale dělá Česko tak stabilní? Věrnost stranám? Odevzdanost? Zvyk či spíše někdy zlozvyk? Strach ze změny? Nebo prostě spokojenost? Přesná sociologická data nejsou k dispozici, dá se však předpokládat, že ode všeho bude zřejmě platit trochu.

Když ale dáme vedle sebe preference politických stran, průzkumy veřejného mínění, které měří popularitu politiků, názor na aktuální situaci, fungování systému či nechuť jít k volbám, vyjde nám, že naprostá většina společnosti cítí nespokojenost. To znamená, že lidé jsou nespokojeni i se stranami, které volí. Z toho lze usuzovat, že voliči sahají po svých stranách zejména jako po nutném zlu – ona proklamovaná stabilita se tak mění spíše v peřinu, která společnost mírně dusí. A podle posledních stranických preferencí naměřených CVVM se ČSSD a ODS plácají na místě či mírně klesají, čímž se otevírá pomyslná cesta do parlamentu TOP 09, KDU-ČSL, ale i Zeleným. Názna změny? Není to vyloučeno.

Slovenská televize nedávno odvysílala rozhovor s Vladimírem Mečiarom. Mužem, který ještě nedávno s přehledem vyhrával volby a disponoval díky manipulacím a násilí prostředky jako málokterá strana v demokratické části Evropy. Přesto dnes mluví o tom, že bude rád, když strana získá v blížících se volbách deset procent. Realita je taková, že bude rád, když se do parlamentu dostane.

Co potkalo Mečiaru tak hrozného? Společnost si řekla, že má jeho autoritářské vlády dost, a sjednotila se proti němu. Jeho vlastní voliči pak sáhli po slibnějším populistovi na vzestupu – Ficovi.

Byť je tu a tam zejména u ODS slyšet obava, že by budoucnost nemusela být jen zalitá sluncem, zůstávají prakticky občanští a sociální demokraté spokojeni sami se sebou.

Jejich pocit je do jisté míry logický. ČSSD a ODS totiž žijí v nebyvalé symbióze – jako žije parazit se svým hostitelem. Čím skandálnější jsou výroky a chování Jiřího Paroubka, tím silnější je ODS. A čím větší skandály ODS provádí, tím mohutnější jsou preference ČSSD. Stále

častěji je slyšet lidi, že se šéfa „té druhé“ strany bojí. Paroubek nám vezme svobodu, soukromé vlastnictví, příjmy a půjde s komunisty atd. Topolánek vedle toho zlikviduje sociální stát, přitáhne s sebou gubernátory či různé šibry. Vedle racionální volby tu stojí ještě jedna mocná pobídka – strach. A zdá se, že zatím zabírá.

Jeden příklad za všechny. Před čtyřmi lety v Praze vyhrála ODS v komunálních volbách tak výrazně, že mohla sestavit jednobarevnou radu města. Proč se tak stalo? V té době byla nejistota, jaká bude po parlamentních volbách vláda, a Pražané vzali regionální volby jako referendum, ve kterém jasně deklarovali: Chceme pravicový kabinet. S komunální politikou to mělo minimální souvislost. Podobná situace se může opakovat i letos – když sestaví vládu levice, bude na podzim Praha volit jako na protest ODS.

Nic ale nemůže zastřít fakt, že obraz ČSSD a ODS je špatný. Díky rostoucí profesionalitě médií a větší ostřílenosti občanských institucí se množí důkazy o propojování těchto partají s různými korupčníky, tuneláři či rovnou gangstery. Strany jako by nedokázaly najít k zaujetí voličů pozitivní myšlenku, debata téměř vždy začíná kritikou či špiněním konkurence, útoky na média se staly normou. To vše je doplněno viditelnou neschopností či neochotou lákat nové lidi na kandidátky a do čela strany. Pozoruhodná je rovněž výměna expertů za obyčejné lobbisty i v tak důležitých tématech, jako je energetika, ekonomika či životní prostředí.

ODS v ohrožení

I tohle všechno se skrývá za stabilitou Czech made jako jistá daň. Je to jako s rybníkem – když do něj přestane proudit čerstvá voda, zanese se bahnem a daří se tam různé havěti. Než ale spustíme defenestraci, je třeba si říct, jaké mohou být náklady za případnou „očistnou destabilizaci“. A protože dnes (v budoucnu to může být naopak) se zdá tímto procesem více ohrožena ODS, popíšme na jejím příkladě možné scénáře:

Ideální varianta je, že nezreformovaní občanští demokraté klesají v preferencích a zároveň úměrně tomu rostou preference jiné demokratické straně, dejme tomu TOP 09. Tato varianta není nereálná, protože obě strany volí lidé, kteří nevěří na revoluce, jsou pro svobodu a pro Evropu a mají podobný názor na ekonomickou správu země.

Výsledek tím pádem nebude dramatický: Tíha odpovědnosti se prostě přenese na jiný subjekt.

Je tu ale i možnost, že se hlasy pro demokratické strany začnou tříštit. Budou se volit ne dvě či tři pravicové strany, ale dejme tomu pět či šest, ale do parlamentu se pak dostane jen minimum hlasů. Středopravicové myšlenky – menší regulace, úspornější rozpočty, slabší role státu – tak dramaticky v politice oslabí. Může nastat i situace (k té dnes už máme nakročeno), že lidé přestanou volit úplně. Prostě si řeknou, že je to všechno na houby a nejlepší je nemít s tím nic společného. To pak posiluje šance různých extremistů, kteří mohou slibovat tvrdá řešení, pořádek a izolaci Česka.

ODS a ČSSD to zřejmě ještě nedošlo, ale už dnes jsou pod vydatnou palbou populistů – Václava Klause a Miloše Zemana. Ti se nyní znovu spojili v touze obnovit svůj pakt nazvaný opoziční smlouva, který se oficiálně jmenoval „smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí“. A je opravdu vtípem roku, že tuto temnou éru největších korupčních afér, zneužívání moci a policejních čistek označují za čas, kdy se tu žilo a vládlo slušněji a věcněji. Tomu už konkuruje jen výkřik komunistů, že léta 1948–1989 patří k „nejlepšími stránkami historie českého a slovenského lidu“.

Šance na změnu

ODS a ani ČSSD dnes nejsou tak programově vyprázdněné, jako byly na začátku století, kdy jim vládli zmiňovaní Klaus a Zeman. Přesto je evidentní, že si v tuto chvíli nevědí příliš rady samy se sebou. Jen tyto strany mají však v rukou bezpečnější cestu přerodu – totiž tu, že se samy zreformují. Když to neučiní, voličům prostě nezbude nic jiného

než hledat alternativu. Doufejme, že takovou, která bude „pro něco“ a ne jen „proti něčemu“.

Nominace:

Série komentářů

Martin Komárek (Mladá fronta DNES)

www.mfdnes.cz

Vyjádření poroty:

Martin Komárek bezprostředně reaguje na aktuální politickou situaci v naší republice. Používá vtipnou a srozumitelnou formu jazyka.

Série komentářů

Martin Komárek (Mladá fronta DNES)

Korupce: Jen jednejte, není co vymyslet

Martin Komárek (Mladá fronta DNES)

Je konec s obyčejnou korupcí. Nastupuje velká politika. Hraje se o osud vlády. Zítra se bude hlasovat o nedůvěře a všichni chtějí vylepšit svou kartu. Víkendové události byly překotné. V době uzávěrky tohoto čísla seděly ještě vládní špičky za stolem a přemýšlely, jak z té kaše ven. Jenže to nejde. Poslyšme proč. Postižení, tedy zejména ODS a premiér Nečas, se budou snažit celou věc kolem Pavla Drobila

rozžvanit. Už dnes se v modrých kuloárech spekuluje o tom, že Libor Michálek, který si vše nahrával, musel být někým nastrčen. Nejspíš Kalouskem, protože celá věc prospívá jen TOP 09. (Ostatně, té poslední dobou nějak prospívá všechno.) Věci veřejné zase kauzu potřebovaly jako živou vodu. Pouhých pár dní poté, co zoufale hledaly téma na takzvané ideové konferenci, se jim z nebe snesla mana. Najednou se zase mohou stavět do role ochránců mravnosti. A to i přes to, že Radek John věděl víc, než dosud řekl. A počínal si s šikovností, kterou budou budoucí generace studentů politologie označovat za šikovnost vskutku johnovskou.

Jenže hlavní zločinci jsou teď modří. A věčkaři se po nich mohou svézt. Svou parketu si našel i pan prezident. Toho už vůbec nezajímá, zda se Pavel Drobil nebo aspoň jeho poradce chystali krást. Líbí se mu, jak Drobil vede ministerstvo, a chtěl by si ho tam podržet. Vzhledem k hvězdné popularitě prezidenta je potřeba brát vliv těchto slov na veřejné mínění zcela vážně. Koaliční špičky se včera do večera přely, jak se z kaše vykousat. Trvalo jim to tak dlouho, protože věděly, co teď napíšu: z téhle kaše cesta nevede, neboť ji pohádkový hrneček produkuje ve stejném množství jako fond životního prostředí miliardy. Proč? Z vyšetřování nemusí být nic. Drobilův poradce Knetig odpřisáhne, že žertoval. Drobil bude trvat na tom, že Michálka posílal na policii. Nic, kromě strašných slov o tom, že kariéra Pavla Drobila musí být financována z krádeže a že je to běžná věc, po aféře nezůstane. Možná se Drobil k velké radosti Václava Klause dokonce vrátí k práci na ministerstvu. Zůstanou jen slova. Ale zůstanou. Nedají se zapomenout ani obejít. Budou používána v politice jako meč i štít. Ministři budou nyní mluvit se svými podřízenými výhradně v sauně. A i nahé je nechají pro jistotu prošacovat. Programová priorita vlády, boj proti korupci, se při prvním setkání s možným úplatkem změnila v papírového tygra. Nikdo nedokázal zareagovat dobře. A nejméně ze všech premiér. Právě ten premiér, který potřebuje obrovskou sílu, aby protlačil reformy. Jeho dosud bezúhonná pověst mu tu sílu dodávala. Jeho chybné nebo nešikovné chování v Drobilově případu mu bude

moci každý omlátit o hlavu, když bude chtít. Zejména jeho koaliční partneři z VV. Ti jsou teď kočí. Případ ke všemu nepřímo potvrdil hypotézu řady pozorovatelů politického života: korupce není výjimkou, ale zakořeněným způsobem financování politických stran i jednotlivých politiků. Ti parazitují na penězích, které přerozděluje stát prostřednictvím fiktivních nebo předražených zakázek. Systém je to prakticky neprůstřelný, pokud se sami „zločinci“ nepřiznají. Protikorupční vláda připustí existenci tohoto systému, a tak se učiní sama nevěrohodnou, protože mnozí ministři v něm jeli nebo jedou nebo obojí. Pokud ho nepřipustí, stane se nevěrohodnou též. Možná není ta chobotnice tak obludná, jak si ji představujeme, ale protikorupční vláda přece musí pracovat s tou nejhorší variantou...

Jediné účinné řešení problému? Mlčet a zatloukat, než tuto aféru překryje jiná, ještě větší. Ale od Nečasovy vlády lidé čekali víc. Její šance zapsat se kladně do dějin po víkendu klesla k nule.

NÁZOR: Politici žijí v domě hrůzy. I jinak chytrý Petr Nečas

Martin Komárek, (Mladá fronta DNES)

Jak to, že se premiér staví tak silně za Pavla Drobila, i když tím riskuje? Dá se to vysvětlit jen tak, že politici vnímají realitu jinak než normální lidé. Politici hledají za vším moc a peníze. Nejsou schopni pochopit, že někdy jde i o něco jiného. V případě odstoupivšího ministra Drobila nejvíc zaráží toto: proč se za něj tak vehementně staví premiér Nečas? Proč riskuje pověst i kůži? Proč se nechá vláčet Věcmi veřejnými? Bylo by přeci nanejvýš politicky prozíravé, kdyby premiér jen řekl: "Padni komu padni, až do skončení vyšetřování se vyjadřovat nebudu. A zasadím se o to, aby byly vyšetřeny podezřelé případy na

jiných ministerstvech, zejména na ministerstvu vnitra a financí." Jenže Nečas zarputile tvrdí, že viníkem není Drobil, ale Michálek, muž, který poskytl nahrávky svých rozhovorů listu MF Dnes. Petr Nečas není politický naiva, je sice loajální ke svým lidem, ale ne za cenu života. A rozhodně to není hlupák, který by každému skočil na špek.

Abychom porozuměli jeho na první pohled neuvěřitelné reakci, musíme pochopit, jak politici, a to i ti velmi chytrí, vidí svět. Zvu vás na projížďku domem hrůzy.

Toho umím

"Toho umím," říkával často odešlý premiér Topolánek. Je to obecné politické úsloví. Čeští politici věří, že všeho lze dosáhnout použitím moci a peněz, nejčastěji obojího. A věří, že soupeři proti nim používají těch samých metod. Žijí v uzavřeném prostředí, kde platí jiné zákony než jinde. Politik se cítí neustále ohrožen. Někdo proti němu kuje pikle. On sám také kuje pikle proti někomu jinému. Je to jako v manželství. Když jste svému partnerovi notoricky nevěrný, nikdy neuvěříte, že on není nevěrný vám. Každý sebenevinnější náznak si vykládáte jako důkaz zrady. Premiér Nečas se tedy na rozdíl od normálního, nepolitického člověka neptá: "Kradl Drobil?" Nejprve se ptá:

"Kdo to na nás ušil? Kdo za tím stojí?"

Myšlenka, že vysoký úředník Michálek chtěl prostě upozornit na možnou korupci, mu v politickém prostředí prolezlém hrami a podrazy připadá nesmyslná. V první řadě uvažuje o tom, že jde o útok na ODS. Kdo ho vede? Komu slouží? A není to dokonce útok na reformy? Spáchal to Kalousek, nebo socani?

Straník s modrým srdcem

Celá věc může být ještě komplikovanější. Je pravděpodobné, že všechny strany dojí stát a tak si pomáhají k penězům. Je to polokorupční systém, o kterém všichni zúčastnění vědí a berou ho už

jako normální. Je to podobné, jako když nám dá řemeslník slevu, když po něm nebudeme chtít fakturu. Pomůže si řemeslník i my. A bylo by i přeci jaksi necitlivé po tom chudákovi ten papír chtít... V politice jde o částky řádově vyšší, ale princip je stejný. Všichni to vědí o všech a všichni o tom mlčí. Pokud je tato hypotéza pravdivá, ví o tomto způsobu financování stran i dlouholetý loajální funkcionář ODS Petr Nečas. Vnitřně s ním možná nesouhlasí, jenže z toho autobusu se nedá vystoupit. Copak někdo může říct: Kradli jsme, ale končíme s tím? Pokud je to pravda a zdůrazňuji, že jde o mou domněnku, kterou nemohu dokázat, pak je Petr Nečas v ještě horší situaci. Drobil se snažil obstarat peníze pro ODS běžným způsobem. Dělá to stejně ČSSD, TOP 09, komunisté i moralisté z věček. Proč ale má trpět ODS? I premiér je především straník s modrým srdcem. To je další tajemství politiky. Straníci sice navzájem kují pikle proti sobě a mohou se sežrat, když jde ale o čest týmu navenek, semknou se jako stádo pižmoňů před útokem vlků. Nečas tedy nevystupuje jen jako ten, kdo se cítí být obětí spiknutí svých protihráčů, ale i jako vůdce, který musí chránit své stádo. Podstata věci, kterou vnímají všichni normální lidé, tedy zda někdo kradl a kolik, je pro politika "pod jeho rozlišovací úroveň". A už vůbec nemůže pochopit, že si Michálek nahrával rozhovory prostě proto, že chtěl odhalit korupci, a ne proto, že se s někým a proti někomu spíkl. Politik nikdy nepřistoupí na jednoduché řešení.

Mediální kauza je "hnus"

Ještě prozradím na politiky jednu věc. Nejen v souvislosti s Drobilem, ale kdykoliv se jim něco nelíbí, skloňují termín "mediální kauza". Říkají to se stejným pohrdáním, jako by říkali "bordelová kauza". Na jednu stranu tím masírují své straníky. Mediální kauza je "hnus". Na druhou stranu prozrazují, že vůbec nerozumějí tomu, jak to v médiích chodí. Nejsou schopni a ochotni připustit, že média mají jiné pohnutky než ovlivnění penězi a mocí. Politici nechápou, že zveřejnění důležitých informací považují redaktoři za svou profesionální povinnost. A jsou na

to hrdí. To není holedbání, to je popis normální práce. Politik nevidí médium jako podnik, v němž pracují lidé, kteří chtějí profesionálně uspět. Berou médium jako minové pole. Někdo v něm na ně straší past. A oni se snaží prostřednictvím novin či televize nastražit past na někoho jiného. Pokud takto vidíme noviny, zas ztrácíme schopnost vnímat realitu. Nejde o to, zda Drobil kradl a kolik. Jde o to, kdo to nastražil a proč. Kdo podplatil nebo "zmákl" toho kterého pisálka. Politici vskutku žijí v domě hrůzy. Bojí se kaširovaných mumií. Nepřipouštějí si skutečná nebezpečí. A nejspíš vesele kasírují vedle u kolo-toče nezdaněné peníze...

Konto separato

Martin Komárek, (Mladá fronta DNES)

Drobil končí. Úplatky v politice ne.

Pavel Drobil odstoupil poté, co MF DNES zveřejnila informace o možné korupci. Případ rozhýbal politiku. Drobil i Nečas budou pod dalším tlakem. Existuje šance, že bude rozbit korupční systém, kterého zneužívají všechny strany? Pavel Drobil složil ministerskou funkci. Na to, že Mladá fronta DNES s informacemi, které zpochybňují jeho poctivost, vyšla včera ráno, je to rekordně krátká doba. Demise byla čirá nutnost. To, že se za svého ministra premiér Petr Nečas veřejně postavil, jedonkichotské a riskantní. Drobil bude pod dalším tlakem: „Proč jsi nevzdal i poslanecký mandát a křeslo místopředsedy ODS?“ I Petru Nečasovi se může jeho gesto vymstít. To pokud další indicie budou víc a víc svědčit pro to, že jeho ministr nejen věřil mizerovi, ale choval se buď hloupě, nebo přímo kriminálně. Nečasova snaha uklidnit své straníky se pak ukáže jako krátkodechá.

Detektiv pátrá

Hercule Poirot nebo Sherlock Holmes, kteří by měli případ vyšetřit, by museli zvažovat tři hypotézy.

Zaprvé, Pavel Drobil je zločinec. Poslal svého člověka, říkejme mu Podržtaška, aby vysál z fondu životního prostředí peníze - ať už pro stranu nebo pro něj samotného. Když mu jeho spravedlivý podřízený Michálek případ ohlásil, nabádal ho, aby nahrávky s Podržtaškovými výroky zničil, a sliboval mu za to výnosnou funkci. Zadruhé, Drobil je nešika, který nikdy neměl být ministrem, třebaže svého Podržtašku neposlal loupit. Ten, zaštitěn jménem ministrovým, chtěl kasírovat pro sebe. Když se však Drobil seznámil s důkazy, nohsleda kryl. Michálka skutečně vyzýval k tomu, ať nahrávky zničí. Neuvědomil si, jaké riziko pro sebe, vládu i ODS podstupuje. Zatřetí, Nečas a Drobil mluví pravdu. I když se to po poslechu Drobilova rozhovoru s Michálkem nezdá, detektiv musí vzít vždy v potaz obranu hlavního podezřelého. Každý čtenář detektivek ví, že hlavní podezřelý bývá hlavním viníkem zřídka. V čem tedy spočívá obhajoba? Drobil se pouze spolehl na zločinného Podržtašku. Když ho Michálek upozornil na jeho jednání, nepřikládal tomu váhu. Bral to jako přetahování o moc a vliv mezi dvěma „pány důležitými“ na ministerstvu. Takové hry se bohužel v politice hrály, hrají a budou hrát. Drobil chtěl jednu z nich jen ukončit. Zavalen jinou prací jí nepřikládal důležitost. Byla to politická hrubka, ale ne zásadní lidské a politické selhání. Holmes nebo Poirot by na konci detektivky laskavému čtenáři ukázali, zda platí první, druhá, nebo třetí hypotéza. Protože však celou věc nevyšetřují oni, nýbrž Policie České republiky, je velmi nepravděpodobné, že se pravdu dozví veřejnost.

Systém korupce

Když se bavíte s Modrým, mezi čtyřma očima vám naznačí: Ano, strany možná tak trochu žijí z šedých peněz. Ale to, co dělá J., kasírtaška Oranžových, už překračuje všechny meze a kazí ceny.

Oranžový vám řekne totéž, jen s tím, že všechny meze překračuje D., kasírtaška Modrých. Nejde ale jen o Modré a Oranžové. Dlouholetá zkušenost a desítky rozhovorů na toto téma mě přesvědčily, že korupční systém, kdy se ze státních či obecních zakázek financují politické strany (všechny velké, tedy i ty, které o boji proti korupci mluví nejhlasitěji), je obecně rozšířený. Politici si vytvářejí, jako prvorepublikový podvodník Zajíček, „konta separata“, na nichž se přizívají oni či jejich strany. Částečně to dokázala i investigativní práce kolegů z tohoto listu. Ti před časem ukázali, jak snadno čelní funkcionáři některých stran byli ochotni přistoupit na nabídku šedých peněz od fiktivního jednatele loterijní společnosti. Policii se v posledních letech podařilo dopadnout a obvinít několik regionálních politiků, někteří byli odsouzeni, jako včera bývalý senátor Novák. Fungování korupčního systému, ať je jakkoli rozsáhlý, se však policii a justici nepodařilo odkrýt a případně rozbít. Důvodů je více: Jednak je to těžké. Pokud se totiž úplatkář nekaje z hříchů, nic ho nepřinutí promluvit. Sehnat důkazy bez přiznání je nesmírně obtížné. A jednak je bohužel částečně policie i justice součástí tohoto systému. Jednak je pod vlivem politiků a velkých byznysmenů, jednak úplatky patří k práci těch, kteří by měli dohlížet na neúplatnost. Drobilův případ zapadá do tohoto systému. Buď poslal ministr Podržtašku pro peníze, protože je to „normální“, nebo Podržtaška zneužil ministrova jména, protože je to „normální“. Normální bohužel je i to, že policie nevyšetří nic. Jako nevyšetřila případ Stanislava Grosse, který si nemohl vydělat na svůj byt a k desítkám milionů přišel krajně pochybným způsobem. Jako jí stačilo, že Vlastimil Tlustý mlčí o svých údajných věřitelích. Jako dál nepátrala, odkud měl Jiří Čunek peníze, i když nevzal předmětný úplatek. Nevyšetřila, jak Miroslav Kalousek k bytu přišel. Příkladů je dlouhá řada, Drobil je jedním z nich. Drobil se poděkoval. To je určitá změna k lepšímu proti minulosti. Třeba přijdou i další. Je však nepravděpodobné, že se politici svých „kont separata“, byť pod tlakem, vzdají.